

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Patricija Kofol
Uresničevanje socialne usmeritve v domu za stare
Magistrsko delo

Ljubljana, 2019

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Patricija Kofol

Uresničevanje socialne usmeritve v domu za stare

Magistrsko delo

Mentorica:
Doc. dr. Vera Grebenc

Študijski program:
Socialno delo s starimi ljudmi

Ljubljana, 2019

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji mentorici doc. dr. Veri Grebenc za ponovno sodelovanje in strokovno podporo ter pomoč pri izdelavi magistrskega dela.

Hvala Domu upokojencev Tolmin, stanovalcem ter zaposlenim, ki so mi omogočili izvajanje intervjujev ter opravljanje študijske prakse.

Hvala tudi vsem bližnjim, ki so me spodbujali in bodrili, da znam in zmorem.

Vsak človek je zase svet,
čuden, svetel in lep
kot zvezda na nebu ...

Vsak tiho zori,
počasi in z leti,
a kamor že greš, vse poti
je treba na novo začeti.

Tako živimo ljudje.
Vsak zase krmari k pogrebu.
Svetloba samo
nas druži kot zvezde na nebu.

(Tone Pavček)

PODATKI O MAGISTRSKI NALOGI

Ime in priimek: Patricija Kofol

Naslov naloge: Uresničevanje socialne usmeritve v domu za stare

Kraj: Ljubljana

Leto: 2019

Število strani: 99 **Število prilog:** 5 **Število virov:** 51 **Število tabel:** 3 **Število slik:** 0

Mentorica: doc. dr. Vera Grebenc

Povzetek magistrskega dela:

V pričujočem magistrskem delu raziskujem socialno usmeritev v domu za stare skozi prepoznavanje dnevnih aktivnosti stanovalcev, značilnosti njihovih socialnih mrež in bivalnih razmer ter značilnosti institucionalnega življenja. Podrobneje sem raziskala institucionalno življenje stanovalcev, kjer me je zanimala vključitev in občutki ob spremembi okolja v institucionalno, zadovoljstvo z oskrbo, ki jo stanovalci prejemajo, njihov vpliv na domsko življenje, ter konkretni predlogi stanovalcev.

V teoretičnem uvodu najprej predstavim institucionalno oskrbo starih ljudi, usmeritve na tem področju in vlogo socialnega dela.

V empiričnem delu predstavim kvalitativno raziskavo, ki sem jo izvedla v Domu upokojencev Podbrdo – enota Tolmin. Glavni vir podatkov predstavljajo intervjuji s stanovalci doma, sliko pa razširim še z intervjujem s socialno delavko in vodjo enote.

V rezultatih najprej predstavim Dom upokojencev Tolmin ter osnovne podatke o intervjuvanih osebah, nadaljujem pa s predstavitvijo rezultatov po temah, ki sem jih izluščila s kvalitativno analizo podatkov. Ugotovitve ponazorim z izjavami stanovalcev in socialne delavke. V razpravi nato povežem dobljene rezultate z že obstoječo literaturo. Sledijo sklepi, kjer ugotavljam, da dom v precejšnji meri sledi socialni usmeritvi institucij, vendar so na nekaterih mestih še možne izboljšave. Za konec predstavim še konkretne predloge za nadaljnje delovanje in raziskovanje.

Ključne besede: stari ljudje, socialno delo s starimi ljudmi, dom za stare, individualno načrtovanje, socialna usmeritev institucij

Title: Implementing social aspects in an old people's home

Abstract: This master's thesis explores the social aspects of an old people's home by examining the residents' daily activities, the characteristics of their social networks and living conditions, and the characteristics of life in an institution. The institutional life of residents is studied in greater detail, focusing on how they fit in and how they felt when they moved to the old people's home, how satisfied they are with the care provided, how they influence life at the old people's home, and what concrete suggestions they have according to daily living in the institution.

The theoretical part presents the institutional care of the old people, the orientations in this area, and the role of social work, and the empirical part features a qualitative study conducted at the Tolmin unit of the Podbrdo Retirement Home. The main data sources used were interviews with residents, combined by an interview with the home's social worker and manager.

The results section begins by presenting the Tolmin Retirement Home and basic information about the interviewees, followed by a presentation of results and by topics obtained through a qualitative data analysis. The findings are illustrated by statements from residents and the social worker. The discussion relates the results obtained to other published findings. The thesis concludes by establishing that the old people's home largely follows the social orientation of institution, but that certain improvements can still be made. In addition, concrete suggestions for further activity and research are presented.

Keywords: old people, social work with old people, old people's home, individual planning, social aspects in the institutions

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
1.1 Oskrba starih ljudi	1
1.1.1 Institucionalna oskrba starih ljudi v Sloveniji	2
1.2 Totalne ustanove in domovi za stare ljudi	4
1.2.1 Totalne ustanove	4
1.2.2 Primerjava domov za stare in totalnih institucij	5
1.3 Socialno delo v domovih za stare ljudi	7
1.3.1 Institucionalni prostor	7
1.3.2 Vloga socialne delavke v domu za stare	8
1.4 Socialno orientirani domovi za stare	10
1.5 Individualiziran pristop k oskrbi starih ljudi	14
1.5.1 Individualizacija storitev v dolgotrajni oskrbi	14
1.5.2 Raziskovanje življenjskega sveta uporabnika	15
2 PROBLEM	17
2.1 Raziskovalna vprašanja	17
3 METODOLOGIJA	19
3.1 vrsta raziskave	19
3.2 Raziskovalni instrument in viri podatkov	19
3.4 Populacija in vzorčenje	20
3.5 Zbiranje podatkov	20
3.6 Obdelava in analiza podatkov	21
4 REZULTATI	23
4.1 Predstavitev Doma upokojencev Tolmin	23
4.2 Predstavitev intervjuvancev	25
4.3 Dnevne aktivnosti	27
4.3.1 Pred prihodom v dom za stare	27

4.3.2 Po prihodu v dom za stare	29
4.4 Socialne mreže	34
4.4.1 Pred prihodom v dom za stare	34
4.4.2 Po prihodu v dom za stare	34
4.5 Bivalne razmere.....	37
4.5.1 Pred prihodom v dom za stare	37
4.5.2 Po prihodu v dom za stare	37
4.6 Institucionalno življenje	39
4.6.1 Razlogi za vključitev	39
4.6.2 Vključitev	40
4.6.3 Življenjska zgodba	41
4.6.4 Zadovoljstvo z oskrbo	42
4.6.5 Vpliv.....	46
4.6.6 Vzdušje v domu.....	49
4.6.7 Doživljanje doma za stare	49
4.7 Odgovori na raziskovalna vprašanja.....	50
4.7.1 S katerimi dejavnostmi so se stanovalci ukvarjali pred prihodom v dom za stare?	50
4.7.2 S katerimi dejavnostmi se stanovalci ukvarjajo sedaj, ko živijo v domu za stare? .	51
4.7.3 Kako so bile organizirane socialne mreže stanovalcev pred prihodom v dom za stare?	52
4.7.4 Kako so socialne mreže stanovalcev organizirane po prihodu v dom za stare?	52
4.7.5 Kakšne so bile bivalne razmere stanovalcev pred prihodom v dom za stare?	53
4.7.6 Kakšne so bile bivalne razmere stanovalcev v domu za stare?	53
4.7.7 Kakšni so bili razlogi za vključitev v dom za stare?	54
4.7.8 Kako so se stanovalci počutili pri selitvi in kako so sprejeli institucionalno življenje?	54
4.7.9 Kako zadovoljni so stari ljudje z oskrbo v domu za stare?	54
4.7.10 Na kakšen način lahko stanovalci vplivajo na življenje v instituciji?	56

4.7.11 Kateri so konkretni predlogi stanovalcev za prihodnost?	56
5 RAZPRAVA	58
5.1 Dnevne aktivnosti.....	58
5.2 Socialne mreže	60
5.3 Bivalne razmere.....	62
5.4 Institucionalno življenje	63
6 SKLEPI	68
7 PREDLOGI	72
7.1 Predlogi za praktično delovanje	72
7.2 Predlogi za nadaljnje raziskovanje	73
8 SEZNAM VIROV	74
9 PRILOGE	78
9.1 Priloga 1: Smernice za izvajanje intervjujev s stanovalci Doma upokojencev Tolmin .	78
9.2 Priloga 2: Primer intervjuja s stanovalci	79
9.3 Priloga 3: Intervju s socialno delavko	81
9.4 Priloga 4: Primer odprtega kodiranja intervjuja s stanovalci	83
9.5 Osno kodiranje intervjujev s stanovalci	89

KAZALO TABEL

Tabela 4.2.1: Predstavitev intervjuvanih stanovalcev Doma upokojencev Tolmin.....	25
Tabela 4.2.2: Predstavitev socialne delavke.....	26
Tabela 9.4.1: Primer odprtega kodiranja intervjuja s stanovalci.....	80

KAZALO GRAFOV

Graf 1.1: Število domov za stare v Sloveniji.....	2
---	---

PREDGOVOR

Po tem, ko sem predlani uspešno zaključila študij socialnega dela na prvi stopnji, sem se odločila, da svoje zanimanje za socialno delo s starimi ljudmi razvijam naprej. Vpisala sem se v izredni študij Socialno delo s starimi ljudmi in nadaljevala raziskovanje na tem področju. V svojem diplomskem delu sem raziskovala potrebe starih ljudi v skupnosti, medtem ko se v pričujoči magistrski nalogi posvečam institucionalnemu življenju starih ljudi in uresničevanju socialne usmeritve v domu za stare.

Kot izhodišče mi je služilo opravljanje prakse v Domu upokojencev Podbrdo – enota Tolmin¹, kjer se je v drugem letniku študija na prvi stopnji moje zanimanje za delo s starimi ljudmi med opravljanjem študijske prakse tudi začelo. Stanovalce doma sem najprej spoznala skozi različne aktivnosti, ki se dogajajo v domu, nato pa do njih pristopila s prošnjo za sodelovanje pri nastajanju magistrske naloge. Na tem mestu naj še enkrat omenim tudi sodelovanje s sedaj že upokojeno socialno delavko Ivico Podgornik, ki mi je svetovala pri izbiri teme in mi omogočila, da sem lahko razvila sodelovanje s stanovalci. Bili so zainteresirani za pogovor o njihovem življenju in veseli, da lahko o tem nekomu pripovedujejo.

Pri raziskovanju me je zanimalo, kakšne interesne aktivnosti so imeli stari ljudje pred prihodom v dom za stare in na kakšen način jih ohranjajo oziroma so te interese spremenili, ter kakšen je njihov vpliv na življenje v instituciji. Tako pri sestavljanju vprašanj za intervjuje kot tudi pri sami analizi in izbiri literature sem vseskozi imela v mislih individualno načrtovanje in socialno usmeritev domov za stare.

V teoretičnem delu magistrskega dela tako predstavim obstoječo literaturo s področja socialnega dela v domovih za stare. Teme s področja starosti, ki sem se jih bolj podrobno lotila že v diplomskem delu, izpustim in se osredotočim predvsem na institucionalno oskrbo starih ljudi. V empiričnem delu naloge predstavim raziskavo, za katero sem gradivo pridobila s pomočjo intervjujev s starimi ljudmi, ki bivajo v domu za stare, in s socialno delavko. Rezultate prikažem s citati iz opravljenih intervjujev, kasneje pa jih v razpravi povežem z obstoječo literaturo na tem področju. Na koncu predstavim še sklepe in predloge za praktično delovanje in nadaljnje raziskovanje na tem področju.

¹ V nadaljevanju Dom upokojencev Tolmin.

1 UVOD

1.1 Oskrba starih ljudi

Že dalj časa spremljamo spremembe v strukturi prebivalstva, saj v družbi vedno bolj narašča število starih ljudi. To je posledica nizke rodnosti, kot tudi podaljševanja življenjske dobe. Zaradi specifičnih potreb, ki jih imajo ljudje v starosti, so se razvili domovi za stare in prav nanje je pogosto vezano zadnje življenjsko obdobje (Mali, 2008).

Larsson, Silverstein in Thorslund (2005) navajajo, da v svetu poznamo različno orientirane oblike socialnega varstva za stare ljudi. V splošnem ločimo tri skupine držav; tiste, ki imajo socialno varstvo orientirano socialno-demokratsko, tiste z liberalno orientiranim socialnim varstvom in tiste s konzervativno orientiranim socialnim varstvom. V prvo skupino spadajo skandinavske države, kjer so vsi državljani vključeni v en zavarovalni sistem, v drugo skupino spadajo države kot so Avstralija, Kanada in ZDA, kjer je javna skrb manj odvisna od zavarovanj in omejena na tiste, ki po postopku preverjanja ustrezajo finančnim kriterijem, v tretjo skupino pa spadajo države kot so Avstrija, Francija in Nemčija, kjer je sistem socialnega varstva aktiviran šele potem, ko so uporabljene vse možnosti znotraj družine.

Na spletni strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2018) lahko preberemo, da je v Sloveniji »[p]odročje socialnega varstva [...] eden od sklopov socialne varnosti in temelji na socialni pravičnosti, solidarnosti ter na načelih enake dostopnosti in proste izbire oblik. Temeljno izhodišče ukrepov na področju socialnega varstva je zagotavljanje dostojanstva in enakih možnosti ter preprečevanje socialne izključenosti.«

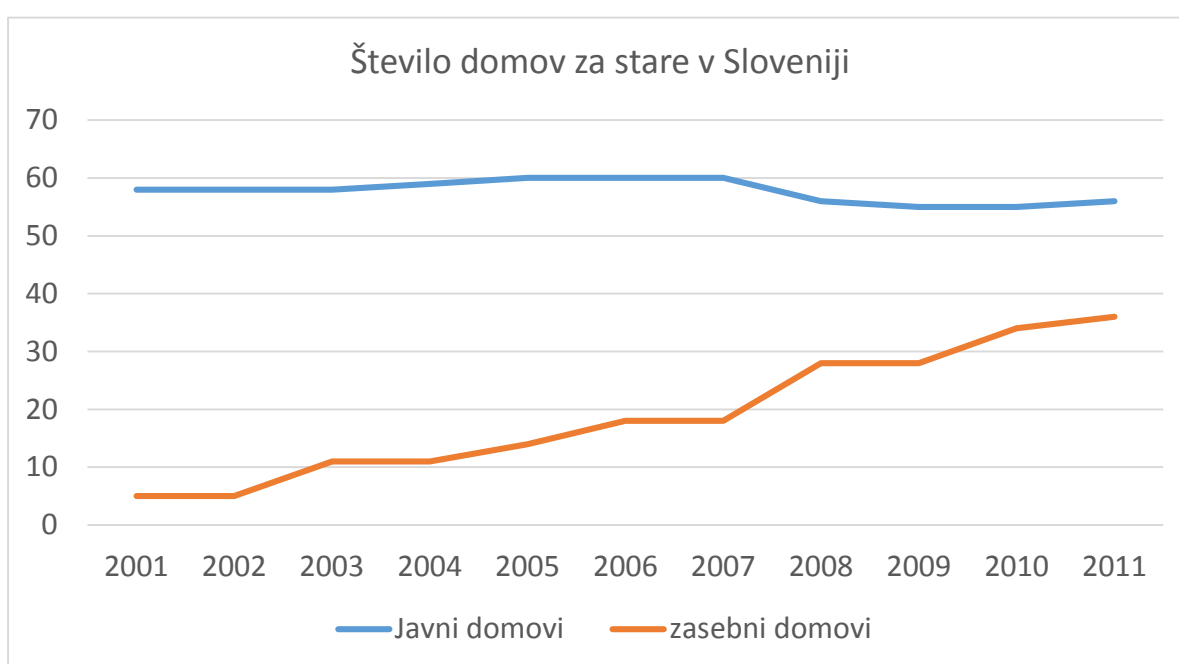
V Sloveniji ločimo skrb za stare ljudi na dva dela; na eni strani gre za formalno oskrbo, na drugi pa za neformalno oskrbo, ki jo v veliki meri zagotavljajo družine (Hlebec, Nagode in Majcen, 2016).

Kljub temu, da obstajajo potrebe in želje ljudi po večji razvitosti in dostopnosti skupnostnih oblik oskrbe starih ljudi, je v Sloveniji najbolj razvita institucionalna. Prejemanje institucionalne oskrbe uporabniki poskušajo prelagati na čim poznejše obdobje, se pravi takrat, ko nimajo več ustreznih pogojev za življenje doma (Hlebec, Srakar in Majcen, 2016).

1.1.1 Institucionalna oskrba starih ljudi v Sloveniji

V Sloveniji so domovi za stare institucije, ki v osnovi zagotavljajo institucionalno varstvo z namestitvijo za stare ljudi (Filipovič Hrast idr., 2014). Poleg domov poznamo tudi druge oblike formalne pomoči starim ljudem, ki se odvijajo tako v javnem, zasebnem kot tudi prostovoljskem sektorju, s čimer naj bi zagotavljali raznolikost oblik pomoči starim ljudem. Kljub temu v Sloveniji še vedno največ starih ljudi živi v institucijah (Hlebec, Mali, 2013).

Podatki Statističnega urada Slovenije kažejo, da je leta 2006 v domovih za stare živelo 13.699 ljudi, kar predstavlja približno 0,68 % prebivalstva, leta 2013 pa 17.694 ljudi, kar predstavlja približno 0,86 % prebivalstva.² Delež ljudi, ki bivajo v domovih za stare, torej narašča.³

Graf 1.1: Število domov za stare v Sloveniji⁴

² Podatki so dostopni na spletni strani Statističnega urada Republike Slovenije, in sicer tako, da v tabeli označimo kazalce, ki nas zanimajo za določeno leto. Pridobljeno 14. 5. 2018 s http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1262301S&ti=&path=../Database/Dem_soc/12_socialna_zascita/90_arhiv/12623-socio-DOM/&lang=2.

³ Ostali statistični podatki o domovih za stare ljudi od leta 2006 do leta 2013 so dostopni na naslednji spletni strani. Pridobljeno 14. 5. 2018 s http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/12_socialna_zascita/90_arhiv/12623-socio-DOM/12623-socio-DOM.asp.

⁴ Podatki so prirejeni v graf po Hlebec, 2010 in Mali, Ovčar, 2010.

Graf prikazuje število domov za stare v Sloveniji. Medtem ko ostaja število javnih domov približno enako ali se je celo malo zmanjšalo, lahko v zadnjih letih opazimo rast števila zasebnih domov za stare ljudi.

Iz vsakdanjega življenja, predvsem pa preko medijev, vemo, da so institucije pogosto tarča kritik, saj ne sledijo novim usmeritvam in potrebam ljudi. Tako je tudi pri domovih za stare ljudi. Poleg osnovne skrbi za človekovo življenje je vse bolj pomembna tudi sama kakovost tega življenja (Mali, 2006). Ljudem ni dovolj, da je zanje poskrbljeno le v materialnem smislu, ampak predvsem to, da so kljub življenju v instituciji spoštovanja vredni posamezniki z mnogimi izkušnjami.

Definicija kakovosti življenja posameznika »[...] predvideva [...] nadzor nad viri, ki mu omogočajo dostop do integrativnih mehanizmov in institucij, s čimer povečuje svoje življenjske priložnosti in izbire. Če jih sam ne more uresničiti, uveljavlja pravico do ustreznih storitev, ki mu omogočajo dostop do javnih dobrin in socialno participacijo« (Škerjanc, 2007, str. 100).

Bond in Corner (2004) povesta, da se koncept kakovosti življenja uporablja na različnih družbenih področjih, kadar govorimo o skrbi za stare ljudi in se meri na vseh področjih njihovega življenja. Govorimo o celostnem pogledu na človeka. Zavedati se moramo, da podaljševanje življenjske dobe, ki jo v zadnjem času zagotavlja napredek medicine, prinaša s sabo tudi povečan obseg potreb, ki jih imajo ljudje v tako pozni starosti.

Imperl (2012) ugotavlja, da strokovnost dela pri oskrbi starih ljudi ni visoko povezana z njihovo kakovostjo življenja, temveč bi morala biti tisto najpomembnejše vodilo pri delu ljudi, ki delajo s takšno populacijo. Življenje v instituciji ni običajno okolje za starega človeka, v njem pa imajo manj vpliva nad svojim lastnim življenjem, kot so ga imeli v domačem okolju, kar posledično povzroča nižjo kakovost življenja.

1.2 Totalne ustanove in domovi za stare ljudi

1.2.1 Totalne ustanove

»Osnovni problem institucije je v tem, da institucijo sicer ustvarjajo posamezniki, a kljub temu ni v celoti prilagojena posameznikovi osebnosti. Vsak posameznik vstopa vanjo s posebnim in edinstvenim delom samega sebe, ki je različen od pravil in zapovedi institucije« (Mali, 2008, str. 133). Goffman (1961) institucije, v katerih določeno število ljudi dela in določeno število ljudi živi, imenuje socialni hibrid. Med zaposlenimi, ki predstavljajo formalno organizacijo za doseganje določenih ciljev in so integrirani v družbo zunaj institucije, in uporabniki, ki so omejeni pri stikih z zunanjim svetom, je prepad. V totalnih institucijah ni meja med različnimi sferami življenja; potekajo na istem kraju, po istih pravilih in pred velikim številom drugih ljudi, ki so enako obravnavani in živijo po pravilih in urnikih, ki jih določa institucija, da bi zadovoljila svoje uradne cilje (Mali, 2008). Totalna institucija predstavlja oviro med »zunanjim« in »notranjim« svetom oziroma jih običajno tudi dejansko postavlja (zaklenjena vrata, visoki zidovi, žice, oddaljenost od naselij ...), kar pa omogoča kontrolo nad ljudmi v instituciji (Goffman, 1961). Totalna institucija označuje rob družbe (Mali, 2008).

Mali (2008) povzema opredelitev totalnih institucij po Goffmanu (1961) in jih razdeli na nekaj osnovnih značilnosti:

- **Proces mortifikacije** – Gre za ponižujoče uničenje identitete posameznika, ki jo je imel pred vstopom v institucijo. Uporabnika je potrebno razlastiti prejšnjih vlog in določiti nove vloge, ki so vezane na namen delovanja institucije. Ljudi se z odvzemom osebnih predmetov razlastnini fizično, včasih se jim odvzame tudi osebno ime, postanejo številke ali se jih kliče samo po priimku. Poleg vsega naštetega gre tudi za kontaminacijo, torej vdor v uporabnikovo zasebnost.
- **Disciplinski sistem in birokratizacija življenja** – Spremlja ga veliko pravil, ki uporabniku onemogočajo svobodno gibanje. Prekine se avtonomija posameznika. Sistem privilegijev sestavljajo hišna pravila, nagrade in privilegiji, na drugi strani pa tudi kazni za neupoštevanje pravil. Uporabniki oblikujejo lastno kulturo, vendar med njimi ni značilna velika solidarnost.
- **Sekundarne prilagoditve** – Posameznik razvije način življenja, ki ga loči od drugih in mu daje neko identiteto in malo kontrole nad lastnim okoljem in bivanjem v instituciji.

1.2.2 Primerjava domov za stare in totalnih institucij

Med značilnostmi totalne ustanove, kot jih opredeljuje Goffman (1961), in domovi za stare ljudi, kot jih poznamo v Sloveniji, lahko najdemo nekatere povezave. Mali (2008 a) skozi naslednje dimenzije primerja koncept totalne institucije z domovi za stare:

- **Zaprtoost pred zunanjim svetom** – V domovih za stare življenje veliko ljudi omejuje en prostor, kjer so obiski običajno sicer dovoljeni kadarkoli podnevi, prav tako izhodi in odhodi v domače okolje. Življenje v instituciji je drugačno od življenja v domačem okolju, obiski svojcev in prijateljev pa uporabnikom pomenijo stik z zunanjim svetom.
- **Proces mortifikacije** – Uporabnik, ki se preseli v dom, se mora domskemu načinu življenja prilagoditi v večji meri, kot se institucija prilagaja njemu.
- **Kontrola oblasti nad življenjem posameznika** – Zasebnost uporabnikov je motena predvsem v večposteljnih sobah, pa tudi pri vstopanju zaposlenih v sobo, običajno brez trkanja. Vpogled v kartoteke uporabnikov je omejen do te mere, da nima vse osebje pogleda v vse vrste podatkov, ampak samo v tiste, ki so pomembni za njihovo delo.
- **Vseobsegajoča skrb za vidike posameznikovega življenja** – Bolj kot so uporabniki gibljivi in samostojni, manjša je odvisnost od osebja, kar pa je med osebjem zaželeno in spodbujano. Spodbujajo tudi medsebojno pomoč med stanovalci.
- **Racionalizacija življenja** – Stanovalci imajo pravico, da izrazijo svoje mnenje in pripomorejo k oblikovanju pravil na različne načine. Večinoma lahko stanovalci sami odločajo o tem, kdaj bodo šli spat in kdaj bodo vstali, to pa ne velja za tiste na negovalnih oddelkih, ki so v celoti odvisni od pomoči osebja.
- **Nevsakdanje življenje** – Življenje v domu je navkljub hišnemu redu in znotraj prostorskih in kadrovskih zmožnosti dokaj prilagodljivo potrebam vsakega posameznika.
- **Disciplinski sistem** – V domovih za stare je blag. Dela se na tem, da se probleme uredi s pogovori in opozorili.
- **Preživljanje prostega časa** – Domovi ponujajo različne aktivnosti, za negibljive jih je zelo malo. Aktivnosti pripomorejo k hitrejši adaptaciji na domsko življenje.
- **Sekundarne prilagoditve** – V domovih ne poznamo prilagoditev, kot jih je opisal Goffman, ampak se prilagoditev kaže v skromni drži uporabnikov in nekritičnosti do domskega življenja.

- **Svet uporabnikov – svet osebja** – Osebje svoje delo opravlja z osebne ravni in ni dovolj le rutinsko opravljanje dela. Posebej težki trenutki, s katerimi se zaposleni v domovih srečujejo, so ob smrti stanovalcev.
- **Klima in kultura institucije** – Stanovalci zavzamejo t. i. skromno držo in se prepustijo ponujenim storitvam, ne razmišljajo pa o tem, da bi izrazili lastne želje. Vrednote osebja se kažejo v poštenosti, predanosti, zanesljivosti, ljubeznivosti, človeški toplini, tolerantnosti, čustveni stabilnosti, prijaznosti, humanem odnosu do uporabnikov in vljudnosti, ter natančnosti.

»... Goffmanov pojem totalne ustanove [je torej] idealnotipski in [...] vseh značilnosti ne najdemo v eni totalni ustanovi. Tudi v domovih za stare niso prisotne vse značilnosti, podatki pa kažejo, da tiste značilnosti, ki so prisotne, ne obstajajo v idealni (skrajni) obliki. Uporabnik je upoštevan, osebje se prilagaja njegovim potrebam in zahtevam, a v okviru delovanja ustanove. Še vedno so v ospredju cilji ustanove: skrb za množico ljudi, nakopičeno na enem mestu, zato je življenje v ustanovi podrejeno pravilom in birokratizaciji« (Mali, 2008 a, str. 195).

Zdi se, da so domovi, ki naj bi bili v zadnjem času bolj kot medicinsko orientirani socialno, vse manj podobni totalnim ustanovam oziroma se s socialno usmerjenostjo trudijo človeka postaviti na prvo mesto.

1.3 Socialno delo v domovih za stare ljudi

1.3.1 Institucionalni prostor

»Socialno delo je proces, ki pomeni interakcije z ljudmi v določenem prostoru. Dogaja se v konkretnem prostoru in v interakcijah z ljudmi, ki v tem prostoru živijo oz. opravljajo svoje dejavnosti. Tako socialno delo v precejšnji meri določa tudi prostor, v katerem poteka« (Milošević Arnold, 2009, str. 8).

Poleg pisarne, ki je običajni prostor socialne delavke, se glede na področje dela, naloge in izzive, s katerimi se socialni delavec sooča, razlikujejo tudi drugi prostori njegovega delovanja. Ena od značilnosti socialnega dela v domu za stare je precejšnja stalnica institucionalnega prostora, ki se razlikuje od zasebnega (kadar socialna delavka vstopa v zasebni prostor uporabnika) in javnega prostora (prostor, ki je od vseh, je vsem dostopen in smo v njem načeloma vsi enakopravni), kjer socialni delavci na drugih delovnih mestih še lahko delujejo (Flaker, 2015).

Milošević Arnold (2009) pravi, da se glede na prostor spreminja tudi moč in vpliv uporabnika. Institucionalni prostor velja za tistega, kjer ima uporabnik manj vpliva, medtem ko je zasebni prostor uporabnika običajno tisti, kjer ima vpliva več.

»V instituciji prihaja do prepletanja zasebnega in javnega prostora« (Hojnik Zupanc, 1999, str. 95). Vsak stanovalac ima znotraj institucije, ki ima tudi veliko skupnih prostorov, svojo sobo, ki pomeni zasebni prostor znotraj institucionalnega. Žal so domovi v Sloveniji še vedno pogosto preveliki in sestavljeni iz večposteljnih sob. »Razen enoposteljne sobe v večini institucij ni prostora za širino zasebnosti (npr. v vsakem nadstropju vsaj en prostor, namenjen individualnim potrebam: molitvi, kontemplaciji, osamitvi, pogovoru z obiskovalcem). Uresničitev takih idej lahko pripomore k večji kakovosti institucionalnega bivanja predvsem z vidika posameznikove zasebnosti, ki je, kot kažejo raziskave, ena od temeljnih problemov domov za stare ljudi« (Hojnik Zupanc, 1999).

Glede na ugotovljene značilnosti prostorov, v katerih se socialni delavci srečujemo z uporabniki, je torej pomemben način delovanja in iskanje rešitev za približevanje socialnega dela uporabnikom ter ohranjanje čim višje ravni njihovega vpliva.

1.3.2 Vloga socialne delavke v domu za stare

Socialno delo je na področju dela s starimi ljudmi razvilo posebna znanja za strokovno delo. Pri tem se opira na naslednja načela, ki jih navaja Mali (2008, str. 70–76):

- **Partnerstvo** – Uporabnik in socialni delavec enakovredno sodelujeta pri soustvarjanju rešitev, kjer socialni delavec verjame v moč in sposobnosti uporabnika.
- **Perspektiva moči** – Socialni delavec se trudi za mobilizacijo moči uporabnika, da bi tako dosegel boljšo kakovost svojega življenja, pri tem se opira na leksikon moči.
- **Zagovorništvo** – Namen je, da se poveča občutek moči posameznika tako, da se neka oseba ali skupina oseb zavzame za uresničevanje svojih potreb ali potreb nekoga drugega.
- **Antidiskriminacijska usmeritev** – Usmerjenost socialnega dela proti predsodkom in negativnemu odnosu ter neustrezni obravnavi ljudi zaradi neke njihove značilnosti, na primer starosti.
- **Skupine za samopomoč** – Skupine, v katerih se ljudje zbirajo zaradi skupne potrebe ali stiske; pri skupinah starih ljudi za samopomoč gre za reševanje osebne osamljenosti, zato prispevajo k zmanjšanju socialne izolacije in medgeneracijske nepovezanosti.
- **Socialne mreže** – Pomenijo povezavo posameznika z ljudmi v lastnem okolju, lahko so formalne ali neformalne, s starostjo pa se socialne mreže spreminjajo.
- **Skupnostna skrb** – Je kolektivno zasnovana in ima za cilj povečanje kvalitete življenja ljudi v skupnosti, kar je nasprotje od institucionalnega varstva, ki je pri nas najbolj razvito.

Več v Kofol (2017), kjer sem strnila vedenje o specifičnih usmeritvah socialnega dela na področju starih ljudi. V nadaljevanju zapišem več o vlogi socialnega dela v domu za stare.

»Socialno delo je ena redkih strok, ki poskuša razumeti človeka v njegovem socialnem kontekstu. To pomeni, da se zanimanje socialne delavke ne konča na mejah formalne pristojnosti, ampak sega veliko širše k vprašanju kvalitete življenja in k vprašanju smiselnosti raznih oblik formalne in neformalne (spontane) socialne organizacije oziroma k raznim pojavom samoorganizacije ljudi« (Stritih, 1996, str. 387).

Kot pravi Mali (2008), ima socialni delavec v domu za stare vlogo sopotnika starega človeka vse od prvega stika z institucijo, ga spremlja pri bivanju v domu, pa vse do njegovega

odhoda iz doma. Kako bo deloval, je odvisno od usmeritve doma. V medicinskem modelu gre za neosebno administrativno delo socialnega delavca, kjer način izvedbe nalog temelji na hierarhičnem razmerju moči, kjer ima strokovnjak moč, da ve, kaj je za stanovalca dobro, stanovalec pa se mora prilagoditi pravilom, ki jih institucija postavlja. V socialnem modelu delo temelji na osebnem odnosu s stanovalci, svojci in zaposlenimi, upoštevanju zahtev, želja in mnenj starega človeka ter uskladitvi interesov posameznika in institucije.

»Socialnega delavca pri njegovem delu stalno spremlja zavest, da se pri njegovem delu nenehoma prepletajo individualni, biološki in psihološki elementi s socialno-ekonomskimi silami okolja, v katerem ljudje žive« (Friedländer, 1970, str. 25).

Milošević Arnold (2003) naloge socialne delavke v domu deli na čas pred prihodom stanovalca v dom, čas bivanja stanovalca v domu in na čas odhoda stanovalca iz doma, socialni delavec pa skrbi tudi za zagotavljanje dobre klime v domu ter za spremljanje institucionalnega življenja stanovalcev.

V času pred prihodom stanovalca v dom gre za vodenje postopka za sprejem stanovalca v dom, kjer se odloča o sprejemu, se to odločitev preverja, socialni delavec naveže stik z bodočim stanovalcem, drugimi strokovnjaki in njegovimi svojci, ga informira o bodočem okolju, kjer bo živel, nato pa sledi sam sprejem v dom ter namestitev (Milošević Arnold, 2003).

Med bivanjem stanovalca v domu socialna delavka nadaljuje naloge, ki jih je začela pred njegovim prihodom. Z novim stanovalcem in njegovimi svojci vzpostavi delovni odnos, skrbi za čim bolj uporabniku prilagojeno vključitev v domsko življenje ter hkrati ohranja stik z življenjem izven institucije, ohranja sodelovanje s svojci, posreduje v konfliktnih situacijah med sostanovalci in med stanovalci in zaposlenimi, razvija prostovoljno delo ter sodeluje pri organizaciji aktivnosti in dogodkov v domu (Milošević Arnold, 2003) »Socialna delavka sodeluje v vseh aktivnostih doma, ima neposredne izkušnje o vsem dogajanju v domu kot celoti: vidi, sliši in tudi občuti življenje v njem, dobro pozna vedenje in počutje vseh stanovalcev« (Clough, 1999, str. 212, kot navedeno v Milošević Arnold, 2003, str. 34).

Glede na razlog odhoda stanovalca iz doma za stare Milošević Arnold (2003) loči naloge socialne delavke:

- Kadar **gre stanovalec nazaj v domače okolje** ga socialni delavec pripravi na odhod in uredi vse potrebne formalnosti.

- Kadar gre za **premestitev stanovalca** socialna delavka o tem razpravlja na strokovnem timu ter se poveže z institucijo, v katero bo stanovalec premeščen.
- Kadar gre za **prenehanje bivanja v domu zaradi smrti stanovalca**, je socialni delavec tisti, ki obvešča svojce o sami smrti, pa tudi o zadevah, ki so s smrtjo stanovalca povezane, organizira slovo od pokojnika za sostanovalce in zaposlene ter poskrbi za ostala opravila povezana s smrtjo stanovalca.

Socialna delavka je »[...] v praksi [...] lahko [...] v medsebojnem odnosu s stanovalci in delavci hkrati v različnih vlogah in hkrati deluje na različnih področjih« (Mali, 2008, str. 90). Ledbetter Hancock (1990, str. 57, kot navedeno v Mali, 2008) socialno delo v domovih za stare skrči v štiri konceptualne okvirje, in sicer delo s stanovalci in njihovimi svojci, delo v domskem timu, svetovalno socialno delo in zagovorništvo.

J. Mali (2008 b) v svojem članku izpostavi predloge za delo socialnih delavcev v domovih za stare:

- Prihodnost življenja v domovih za stare je v večji prilagodljivosti pravil institucije. To je edino možno v institucijah z manjšim številom uporabnikov, kar zagotavlja več možnosti za avtonomijo in zasebnost.
- Pomembno je, da se zaposleni zavedajo procesa mortifikacije, ki se dogaja ob prihodu v dom in da ga poskušajo kar se da omiliti, zmanjšati. To je mogoče doseči z upoštevanjem integritete vsakega posameznika.
- Socialni delavci v domovih se morajo zavedati, da se v institucijah oblikujeta kultura zaposlenih in kultura uporabnikov. Klima med njima vpliva na celotno sliko institucije in življenje v njej, zato morajo biti socialni delavci pozorni na negativne elemente in jih poskušati reševati tako, da ne vplivajo na klimo v instituciji.

1.4 Socialno orientirani domovi za stare

Da bi razumeli pomen in vlogo socialnega dela v neki instituciji, je pomembno razumevanje dinamike usmerjenosti v medicinsko smer ali v socialno smer.

Ko v literaturi beremo o socialni usmeritvi domov za stare, to pogosto najdemo v povezavi s konceptom deinstitucionalizacije. Izraz uporabljamo, kadar govorimo o zapiranju ustanov in ustanavljanju različnih oblik skupnostne skrbi ter približevanju storitev namenjenih uporabniku njegovemu domačemu okolju. V postmodernizmu to pomeni tudi »[...] odpiranje ustanov

navzven in njihovo delovanje po načelih socialnega modela [...] [kar pomeni celostno] razumevanje človeka, torej upoštevanje in zagotavljanje možnosti za zadovoljevanje njegovih vsestranskih potreb. Socialni model zagovarja tudi avtonomijo stanovalcev. V nasprotju s tem je [...] medicinski model delovanja usmerjen predvsem na zadovoljevanje bioloških potreb stanovalcev, pri čemer so pogosto spregledane in zanikane njihove psihološke in socialne potrebe« (Milošević Arnold, 2003, str. 30).

Milošević Arnold (2003) navaja kriterije »[...] [z]a prepoznavanje kvalitete delovanja institucij in življenjskih razmer uporabnikov v njih.«

Ti kriteriji so naslednji:

- **Zaprto oziroma odprto institucije** – Institucija, ki deluje po socialni usmeritvi, je odprta tako za same stanovalce, kot tudi za obiskovalce, prostovoljce, ponudnike programov in aktivnosti, strokovnjake, študente, šole, medije ...
- **Javnost življenja v institucionalni oskrbi** – Institucija je javni prostor, kjer je dovoljena in spodbujana pretočnost ljudi, informacij in dogodkov, kot tudi vpliv zunanjega sveta.
- **Možnost izbire različnih aktivnosti** – Ponudba dejavnosti je v socialno orientiranih ustanovah pestra, stanovalci pa imajo možnost izbire, kot tudi vpliv na ponudbo ter na izvedbo aktivnosti.
- **Narava odnosov med uporabniki in zaposlenimi** – V socialno orientiranih ustanovah je prisotna skrb za dobro vzdušje, upošteva se identiteta posameznika, med zaposlenimi in stanovalci pa poteka prepustna komunikacija in odprti odnosi.
- **Ohranjanje avtonomije posameznika** – Ohranja se identiteta posameznika, upošteva se njegova zasebnost in pravica do izbire ter ohranjanje vpliva nad lastnim življenjem.
- **Dobro počutje uporabnikov v skupnosti z drugimi** – Spodbuja in ohranja se moč stanovalcev ter njihovo socialno funkcioniranje, obenem pa tudi pravico do pomoči, kadar jo potrebujejo. Kljub življenju v instituciji morajo stanovalci imeti občutek varnosti.

»V socialno usmerjenih domovih obstaja drugačen model socialnega dela kot v medicinsko usmerjenih domovih. Razlika je v metodah, ki se porajajo v različnih fazah bivanja stanovalca v domu, pa tudi v vlogah socialnega delavca na različnih področjih dela s stanovalci, svojci in osebjem« (Mali, 2008, str.: 236).

Socialno delo je torej pomemben dejavnik zagotavljanja socialne usmeritve institucije. Posamezne dimenzije, ki jih v nadaljevanju opisujem, kažejo na to, da je usmerjenost institucije dinamična komponenta, zato prihaja do prehajanj med medicinsko in socialno usmeritvijo institucij. Mali (2008) je za prepoznavanje orientiranosti domov zapisala naslednje dimenzije usmerjenosti institucij:

- **Splošne in strukturne značilnosti** – Mednje štejemo velikost institucij (manjše institucije kažejo na socialno usmeritev), notranjo ureditev (na socialno usmeritev kaže približevanje podobe domačega bivanja), lokacijo (slabo dostopni in nevzdrževani objekti odražajo zapostavljenost in stigmo do populacije v domovih) in odnosi med ljudmi v instituciji (na socialno usmeritev kaže možnost odločanja in sodelovanja stanovalcev pri organizaciji življenja v domu).
- **Medsebojni odnosi** – Socialna usmeritev institucije temelji na dobrih medsebojnih odnosih in sodelovanju, medtem ko medicinska usmeritev v ospredje postavlja medicinsko skrb, ki ne temelji na medsebojnih odnosih med zaposlenimi in uporabniki.
- **Osební razvoj** – Starim ljudem kontrola nad svojim življenjem omogoča smiselnost življenja nasploh in v instituciji. Pri tem gre za majhne premike, ki veliko prispevajo k boljšemu počutju stanovalcev. Pri medicinskem modelu so stanovalci objekti obravnave, njihova avtonomija pa je prezrta.
- **Ohranjanje in spreminjanje sistema** – V socialni usmeritvi sta si strokovnjak in uporabnik enakovredna, razdelitev moči med njima je enakomerna, hkrati pa so zaposleni pozorni na poseganje v avtonomijo posameznikov in na preprečevanje tega poseganja. Velja prepričanje, da imajo stanovalci pravico do življenja, ki je čim bolj podobno življenju doma. Medicinska usmeritev se kaže v strokovnjakovi premoči nad stanovalcem, strokovnjaki pa vnaprej vedo, kaj je za uporabnika dobro in kaj potrebuje.

Spremembe zaradi vključitve socialnega dela v domove za stare se danes odražajo v tem, da oskrba postaja bolj individualizirana, sodelovanje socialnih in zdravstvenih kadrov pa je bolj enakopravno, kar pa »... odpira možnosti za bolj prožno delo s stanovalci, razvoj uporabnikom prilagojenih storitev in začetek procesov dez institucionalizacije« (Filipovič Hrast idr., 2014, str. 129).

Ljudem, ki živijo v institucijah, te predstavljajo t. i. drugi dom in so na tak način tudi predstavljene. Da bi institucije res lahko imenovali dom, morajo te upoštevati okoliščine, ki ji običajno ljudje pričakujejo, kadar živijo v domačem okolju.

Peace (1998) v zaključku svojega prispevka ugotavlja, da je pomembno, da posameznik ohranja nadzor nad lastnim življenjem, ki mu kljub spremembam, ki se dogajajo, zmanjša stres povezan z njimi. Navaja tri pogoste težave pri prejemanju skrbi s strani drugih, ki jih lahko povežemo tudi z življenjem v instituciji:

- **Nadzor in zasebnost** – Zasebnost je za posameznike pomembna tako v prostorskem smislu, kot tudi v smislu osebnega prostora. Pomembno je, na kakšen način izvajalci oskrbe vstopajo v zasebni prostor posameznika.
- **Nadzor in avtonomija** – V institucijah, kjer mora določeno število zaposlenih v nekem času poskrbeti za večje število stanovalcev, se zgodi, da imajo zaposleni večjo kontrolo nad dejavnostmi, rutinami in prostorom, saj je to njihovo delovno okolje. Zaposleni se morajo truditi, da lahko stanovalci ohranjajo svojo avtonomijo in vloge.
- **Nadzor in odgovornost** – Oskrba je zaradi mnogih predpisov in odgovornosti, ki jo nosijo oskrbovalci, da zagotovijo tem predpisom, bolj javna, kot pa privatna. Pravila opredeljujejo določene standarde, ki morajo biti doseženi, vendar zaradi pravil ne sme biti zapostavljena stanovalčeva identiteta.

1.5 Individualiziran pristop k oskrbi starih ljudi

1.5.1 Individualizacija storitev v dolgotrajni oskrbi

V času, ko se podaljšuje življenjska doba, rodnost pa je vse manjša, se je pojavila potreba po vzpostavitvi novega sistema skrbi za tiste, ki imajo dolgotrajne stiske in težave, obstoječi sistem socialnega varstva pa ne more več zagotavljati primernih oblik pomoči, se je razvila ideja o dolgotrajni oskrbi (Flaker idr., 2008). Paradigma oskrbe se je spremenila tako, da postavlja človeka in njegove lastne potrebe v središče, pomoč, ki jo prejema, pa je učinkovita takrat, kadar odgovarja na njegove potrebe po njegovi lastnih pričakovanjih in željah (Mali, Flaker, Urek in Rafaelčič, 2018).

Škerjanc (2010) pravi, da medicinski model še vedno ostaja prevladujoč model obravnave in temelji na strokovnih ocenah potreb po skrbi, vzpostavitvi nekih paketov storitev, da bi zadovoljili te potrebe, uporabnik pa te storitve prejme v predvidenem obsegu in načinu izvedbe. Škerjanc (2010) tak pristop poimenuje pristop od zgoraj navzdol, kjer so storitve oblikovane za neko povprečno skupino uporabnikov s podobnimi potrebami in spregleda individualne potrebe vsakega posameznika, ki se v življenju znajdejo v edinstvenih in neponovljivih situacijah.

Na drugi strani socialni model, ki ga nasprotno od prej omenjenega medicinskega Škerjanc (2010) imenuje tudi koncept od spodaj navzgor, temelji na uporabnikovi lastni oceni potreb in pomoči, ki jo potrebuje za večjo kakovost življenja in sledenje lastnim ciljem. Take vrste storitve so učinkovitejše, hkrati pa uporabnik obdrži vpliv nad lastnim življenjem in storitvami, ki jih prejema.

Mali, Flaker, Urek in Rafaelčič (2018) v zadnji knjigi na temo dolgotrajne oskrbe zapišejo, da je ta postala neizbežna realnost, ki jo je potrebno jasno definirati in načrtovati aktivnosti znotraj nje, da bi zagotavljala vzdržen sistem. Dolgotrajna oskrba kot posledica procesa deinstitutionalizacije je koncept, ki zadeva tudi institucionalno varstvo. Uporabniki bodo namreč tisti, ki bojo soustvarjali kakovost oskrbe, ki temelji na kakovosti njihovega življenja. »[...] [To] pomeni, da kakovostna oskrba temelji na personalizaciji oziroma da je ustvarjena po osebni meri za vsakega človeka posebej. Kakovostno oskrbo torej prilagodimo vsakemu človeku posebej ne glede na izvajalca oskrbe in ne pričakujemo, da se bo star človek vključil v enega izmed vnaprej pripravljenih nefleksibilnih standardnih paketov storitev, ki ne upoštevajo koncepta kakovosti življenja« (Mali, Flaker, Urek in Rafaelčič, 2018, str. 19). Avtorji navajajo,

da so pričakovanja starih ljudi za prihodnost skrbi za stare dvojna. Prvo je, da je potrebno v skupnosti ustvariti razmere, ki jim bojo omogočale čim daljše življenje v domačem okolju, drugo pa, da se domovi za stare preoblikujejo v institucije, ki bojo tudi po svoji podobi in načinu oskrbe spominjale na življenje v domačem okolju.

1.5.2 Raziskovanje življenjskega sveta uporabnika

Tako v praksi socialnega dela, kot tudi na splošno v socialnem varstvu se uveljavlja strinjanje o tem, da moramo uporabnikom omogočiti zagotavljanje lastnega vpliva pri prejemanju storitev in nad svojim življenjem v osnovi. Uporabniku naj bo omogočeno sodelovanje pri vseh odločitvah, ki se tičejo njega (Škerjanc, 2010).

Da bi uporabnika spoznali in ga vključili v sooblikovanje domskega življenja, se socialni delavci lahko opremo na različne koncepte v socialnem delu. Pri svojem delu z uporabnikom vzpostavimo delovni odnos, delujemo iz perspektive moči, skupaj z uporabnikom soustvarjamo želene izide, z uporabnikom imamo partnerski odnos, ki temelji na dialogu, uporabniku omogočimo participacijo in raziskujemo življenjski svet uporabnika.

»Raziskovati življenjski svet uporabnika pomeni soustvarjati podobo njegove življenjske situacije v družbenem in kulturnem kontekstu, da bi odkrili in aktivirali vire, ki mu bodo omogočili bolj kakovostno življenje« (Rapoša Tanjšek, 2007, str. 7). »Raziskovanje je usmerjeno v načrtovanje rešitev, v odkrivanje in mobilizacijo virov in potencialov, ki jih najdemo v življenjskem svetu uporabnika, pri tem pa je poudarek na skupnem iskanju in soustvarjanju rešitev in ciljev, ki jih ob pomoči socialnega delavca želi doseči uporabnik« (Rapoša Tanjšek, 2007, str. 8–9). Koncepti socialnega dela, ki sem jih navedla v prejšnjem odstavku, se prepletajo in nasploh omogočajo raziskovanje življenjskega sveta uporabnika.

Raziskovanje življenjskega sveta uporabnika lahko poteka po treh splošnih metodah: s pogovorom, s pomočjo eko-zemljevida ali s pomočjo individualnega načrtovanja, pogosto pa se te metode dopolnjujejo še z drugimi in med sabo, kar lahko poveča uspešnost (Rapoša Tanjšek, 2007).

Škerjanc (2007) opiše metodo individualnega načrtovanja kot sodelovanje strokovnega delavca in uporabnika od prvega stika pa do ocene prejete storitve. To ni enkratno dejanje, temveč proces, kjer gre za ponavljajoče faze načrtovanja, izvedbe, ocene in ponovnega načrtovanja. V

procesu je socialna delavka tista, ki je na nek način uporabnikova zagovornica, je na njegovi strani, njun odnos pa temelji na zaupanju in podpori.

Flaker, Mali, Rafaelčič in Ratajc (2013) analizirajo tudi izrazoslovje na tem področju in zapišejo, da je bolj primeren izraz za individualno načrtovanje osebno načrtovanje in izvajanje storitev. »Proces načrtovanja sestavljajo: vzpostavljanje delovnega odnosa, raziskovanje življenjskega sveta uporabnika in zapisovanje načrta« (Flaker, Mali, Rafaelčič in Ratajc, 2013, str. 35).

Kadar kot socialni delavci uporabljamo zapisane koncepte in metode, je naše delovanje po mojem mnenju že opredeljeno po socialnem modelu, kjer ima uporabnik oziroma stanovalec moč, da ohranja vpliv nad lastnim življenjem, mi pa ga pri tem podpremo in mu omogočimo, da lahko soustvarja življenje v domu za stare, ki bo čim bolj prilagojeno njegovim osebnim potrebam in željam.

»Osebni načrt je za socialno delo pomembna metoda, po kateri se stroka razlikuje od vseh drugih poklicev zagotavljanja pomoči. Metoda upošteva cilje same stroke, udejanjanje njenih konceptov in hkrati zagotavlja, da se sliši glas ljudi z osebno izkušnjo. Danes vemo, da je znanje ljudi z osebno izkušnjo ključno za uspešno pomoč, saj so eksperti na podlagi osebnih izkušenj in imajo svojevrstno znanje, ki ga strokovni delavci nimamo« (Videmšek, Mali, 2018, str. 40).

2 PROBLEM

Za raziskovanje v domu za stare sem se odločila, ker sem med magistrskim študijem opravljala študijsko prakso v Domu upokojencev Tolmin in sem želela na nek način tudi sama bolje spoznati dom, uresničevanje socialne usmeritve pri institucionalni oskrbi starih ljudi, ter videti, na kakšen način stanovalci doživljajo in sprejemajo življenje v instituciji.

O izbiri tematike raziskovanja sem se posvetovala s sedaj že upokojeno socialno delavko in vodjo Doma upokojencev Tolmin, Ivico Podgornik, ki mi je povedala, da jih v domu zanima, kako so stanovalci zadovoljni s ponujenimi dejavnostmi in kakšni so njihovi predlogi in želje za naprej.

Raziskovanje sem zastavila tako, da me je zanimalo, kako so stanovalci živeli pred prihodom v dom za stare, s čim so se ukvarjali poklicno in v prostem času, kakšne so njihove dejavnosti zdaj, ko živijo v instituciji, ter na kakšen način lahko vplivajo oziroma želijo vplivati na dogajanje v domu.

Skozi intervjuje s socialno delavko in stanovalci je bila rdeča nit socialna usmeritev domov za stare. Namen raziskovanja je bil iskanje konkretnih idej, želja v zvezi s ponudbo dejavnosti v domu, hkrati pa je služilo tudi kot pobuda za razmislek med stanovalci, kaj je tisto, kar si želijo, in opomnik, da imajo možnost biti slišani in izraziti svoje mnenje.

Pridobljeni podatki dajejo vpogled v doživljanje institucije s strani stanovalcev, izražajo konkretne ugotovitve, ki so na eni strani potrditev dosedanjega dela, konkretni predlogi pa povedo, kaj je tisto, kar si stanovalci v Domu upokojencev Tolmin želijo v prihodnje. Rezultati so uporabni širše in ne samo v omenjenem domu za stare, saj jih je možno uporabiti na splošno pri delu s starimi ljudmi v domovih.

2.1 Raziskovalna vprašanja

S katerimi dejavnostmi so se stanovalci ukvarjali pred prihodom v dom za stare?

S katerimi dejavnostmi se stanovalci ukvarjajo sedaj, ko živijo v domu za stare?

Kako so bile organizirane socialne mreže stanovalcev pred prihodom v dom za stare?

Kako so socialne mreže stanovalcev organizirane po prihodu v dom za stare?

Kakšne so bile bivalne razmere stanovalcev pred prihodom v dom za stare?

Kakšne so bivalne razmere stanovalcev v domu za stare?

Kakšni so bili razlogi za vključitev v dom za stare?

Kako so se stanovalci počutili pri selitvi in kako so sprejeli institucionalno življenje?

Kako zadovoljni so stari ljudje z oskrbo v domu za stare?

Na kakšen način lahko stanovalci vplivajo na življenje v instituciji?

Kateri so konkretni predlogi stanovalcev za prihodnost?

3 METODOLOGIJA

3.1 vrsta raziskave

Raziskava, ki sem jo opravila, je empirična oz. izkustvena, saj v empiričnih raziskavah zbiramo novo, neposredno izkustveno gradivo, ki nam pomaga pri preverjanju hipotez in znanstvenem dokazovanju (Mesec, 1998). V svoji raziskavi sem neposredno izkustveno gradivo zbirala s pomočjo individualnega intervjuvanja starih ljudi v domu za stare in socialne delavke v domu za stare.

Raziskava, ki sem jo opravila, je tudi uporabna, saj v uporabnih raziskavah raziskujemo določeno temo za namen prakse (Mesec, 1998). Raziskava bo uporabna pri nadaljnji usmeritvi doma za stare v Tolminu in tudi drugih domov za stare.

Raziskava, ki sem jo opravila, je kvalitativna. V kvalitativnih raziskavah zbiramo besedne opise, ki se nanašajo na temo raziskovanja. (Mesec, 1998) Moja raziskava je kvalitativna, ker sem podatke zbirala s pomočjo intervjuja, te podatke pa sem kvalitativno obdelala s kodiranjem.

3.2 Raziskovalni instrument in viri podatkov

Sprva sem oblikovala teme raziskovanja, po katerih sem nato sestavila smernice za izvajanje intervjujev s stanovalci Doma upokojencev Tolmin. V prilogah (*glej Priloga 1*) prilagam vprašanja, ki sem jih oblikovala za posamezne teme raziskovanja.

Teme raziskovanja:

- Življenje pred prihodom v dom za stare
 - Osnovni podatki
 - Šolanje
 - Poklicno življenje
 - Dnevne aktivnosti
 - Hobiji
 - Socialne mreže

- Življenje po prihodu v dom za stare
 - Prihod v dom za stare
 - Dnevne aktivnosti
 - Hobiji
 - Socialne mreže
 - Vpliv nad življenjem v instituciji

Za intervjuju s socialno delavko v domu sem sestavila posebna vprašanja, ki so se nanašala na njeno vlogo v domu in socialno usmeritev doma ter se na nekaterih področjih prekrivajo s temami, o katerih smo govorili s stanovalci.

Podatke sem zbirala po metodi delno standardiziranega odprtega intervjuja, ki sem ga izvajala na podlagi vnaprej pripravljenih smernic za intervju.

3.4 Populacija in vzorčenje

Populacija, ki sem jo raziskovala, je bila sestavljena iz ljudi, ki so dne 3. 1. 2018 živeli v Domu upokojencev Tolmin.

Izbrala sem priročni vzorec devetih stanovalcev Doma upokojencev Tolmin. S stanovalci sem se povezala preko aktivnosti v domu in preko socialne delavke.

Stvarna opredelitev populacije: Stanovalci Doma upokojencev Podbrdo – enota Tolmin.

Krajevna opredelitev populacije: Tolmin

Časovna opredelitev populacije: 3. 1. 2018.

V raziskavo sem vključila še intervju s socialno delavko in hkrati vodjo enote Doma upokojencev Tolmin.

3.5 Zbiranje podatkov

Z zbiranjem podatkov sem začela 3. 1. 2018, ko sem opravila prvi intervju, in končala 19. 5. 2018, ko sem opravila zadnji intervju. Z intervjuvanjem sem zaključila, ko se mi je zdelo, da sem zbrala primerno količino podatkov za prikaz uporabnih rezultatov. Nekateri stanovalci sem za pogovor prosila med druženjem v domu, k nekaterim me je napotila socialna delavka,

ker se ji je zdelo, da bodo želeli sodelovati. Izmed trinajstih vprašanih stanovalcev za sodelovanje jih je v intervju privolilo devet.

Intervju s socialno delavko sem izvedla 18. 5. 2018 v njeni pisarni. Zdelo se mi je smiselno vključiti njeno videnje kot nosilke socialne usmeritve doma.

V dom sem prihajala ob urah, ko določeni stanovalci niso imeli drugih dejavnosti na urniku. S stanovalci, ki živijo v sobi sami ali v tistem trenutku niso imeli prisotnega sostanovalca, sem intervju opravila v njihovi sobi, s tremi pa sem intervju opravila v ostalih prostorih doma, kjer je bila zagotovljena zasebnost.

Pred začetkom intervjuja sem sogovornike seznaniła s potekom intervjuja in glavnimi temami. Povedala sem jim, da imajo možnost kadarkoli reči, da na vprašanje ne želijo odgovoriti. Stanovalcem, s katerimi sem izvajala intervjuvanje, sem zagotovila anonimnost.

Intervjuje s stanovalci, ki so v snemanje privolili, sem snemala in po transkripciji zvočnih zapisov te uničila. Pri tistih, ki snemanja niso dovolili, sem si med intervjuvanjem zapisovala oporne točke in kasneje intervju po spominu zapisala.

Zaradi zagotavljanja večje anonimnosti stanovalcev tej nalogi prilagam samo eno transkripcijo intervjuja (*glej Priloga 2*) in intervju s socialno delavko (*glej Priloga 3*). Ostali intervjuji so shranjeni v mojem osebni arhivu.

3.6 Obdelava in analiza podatkov

S pomočjo programa Microsoft Word sem pridobljene podatke obdelala po postopku kvalitativne analize.

Intervjuje sem po zvočnih zapisih oziroma po spominu ob zapiskih prepisala v elektronsko obliko v program Microsoft Word. Intervjuje sem označila s črkami od A do H (npr.: INTERVJU A), intervju s socialno delavko pa sem označila s kratico SD (INTERVJU SD).

V transkripcijah intervjujev sem določila relevantne izjave, ki sem jih označila s črko oziroma kratico intervjuja in zaporedno številko izjave (npr.: A1).

Nadaljevala sem z odprtim kodiranjem, kjer sem si pomagala z vstavljanjem izjav v tabelo. Posameznim izjavam sem določila pojme, kategorije, nadkategorije in teme. Pojmom s

podobnim pomenom sem določila enake kategorije in nato kategorijam s podobnim pomenom enake nadkategorije. Nadkategorije sem nato združila v nekaj glavnih tem.

Kvalitativno analizo sem nadaljevala z osnim kodiranjem, pri čemer sem intervjuje s stanovalci kodirala posebej, intervju s socialno delavko pa posebej. Pri osnem kodiranju sem teme, nadkategorije in kategorije sistematično uredila in pojmom pripisala številke izjav, ki so izhajale iz intervjujev.

Magistrski nalogi prilagam še primer odprtega kodiranja enega intervjuja (*glej Priloga 4*), ter celotno osno kodiranje intervjujev s stanovalci (*glej Priloga 5*).

4 REZULTATI

4.1 Predstavitev Doma upokojencev Tolmin⁵

Dom upokojencev Tolmin je ena od treh enot Doma upokojencev Podbrdo. Zgrajen je bil leta 1978, postopno pa se v zadnjih letih obnavlja. Sprejme do 138 stanovalcev na negovalni ter stanovanjski oddelek in oddelek za ljudi z demenco.

Opremljene sobe, ki jih lahko stanovalci po svojem okusu dopolnijo, so različnih standardov; enoposteljne z lastno kopalnico, enoposteljne s souporabo sanitarij (WC in umivalnik), enoposteljne z lastnimi sanitarijami, dvoposteljne z lastno kopalnico, dvoposteljne s souporabo sanitarij, štiriposteljne in triposteljne. Od osemnosemdesetih sob je petinštirideset enoposteljnih, sedemintrideset dvoposteljnih, ena štiriposteljna in pet triposteljnih.

Poleg osnovne socialne in zdravstvene oskrbe dom ponuja park, v katerem se lahko stanovalci sprehajajo, različne dejavnosti, fizioterapijo, skupinske dejavnosti, prireditve, izlete, sodelovanje z drugimi organizacijami in ustanovami, domsko kapelo za molitev in tedensko mašo ter še veliko drugega.

V neposredni bližini doma stojijo varovana stanovanja, kjer dom ponuja nekatere svoje usluge, kot je prehrana, pranje in čiščenje.

Socialna delavka v intervjuju pove, da je oskrba v domu sestavljena iz socialnega dela in zdravstvenega dela oskrbe, ki se prepletata (*»Dejavnost doma za stare predstavlja mešanico socialnega dela oskrbe in zdravstvenega dela oskrbe. (- SD12) Zdravstveni del oskrbe je tisti, ki ga naroči zdravnik in se plača iz zdravstvenega zavarovanja. (- SD13) Socialni del oskrbe pa je tudi hrana, čiščenje, pranje, umivanje, (- SD14) vendar pri nas tudi to vodi zdravstvena služba, saj nekako spada pod zdravstveno-negovalno oskrbo. (- SD15) Jaz se ob sprejemu dogovorim, kaj človek potrebuje in kako naj bi potekala ta oskrba, ta navodila pa gredo potem naprej do zdravstvene službe. (- SD16)«*).

Socialni del oskrbe je tisti, za katerega je zadolžena kot socialna delavka. Pove, da vloga socialne delavke v domu sega na veliko področij delovanja (*»Največja vloga je pri sprejemanju*

⁵ Podatki o domu predstavljeni v tem poglavju so dostopni na spletni strani Doma upokojencev Podbrdo. Pridobljeno 21. 2. 2019 s <http://www.dompodbrdo.si/EnotaTolmin/Predstavitevenote.aspx>.

novih stanovalcev, vpeljavanju v domsko življenje, spremljaš njihovo življenje v domu. (- SD7) Socialna delavka naredi vse, kar oni potrebujejo, recimo od uradnih dokumentacij, do urejanja plačil, prijave in odjave bivališč, urejanje njihovih medsebojnih odnosov. (- SD8) Socialna delavka skrbi, da se čim bolj zagotovi občutek domačnosti, za ohranjanje stikov s svojci. (- SD9) Veliko stvari, ki jih je težko strniti v nekaj besed. (- SD10) Na splošno bi lahko rekli, da socialna delavka skrbi za vse, kar je povezano z delom, življenjem, povezovanjem, pogovorov s svojci in stanovalci, poleg tega pa še vse birokratske zadeve. (- SD11)«).

4.2 Predstavitev intervjuvancev

Tabela 4.2.1: Predstavitev intervjuvanih stanovalcev Doma upokojencev Tolmin

Sogovornik	Spol	Starost	Stan	Izobrazba	Delo	Čas bivanja v domu za stare
A	Ženski	85 let	Vdova, brez otrok	Osnovna šola, izučena za šiviljo, gospodinjo in delo v gostinstvu	Šivanje, tovarna, kmetija	4 leta
B	Ženski	87 let	Vdova, otroci	Osnovna šola, učiteljske	Učiteljica, uradnica	Ne ve natančno
C	Moški	81 let	Poročen, brez otrok	Nezaključena osnovna šola, izučen za mizarja	Gradbena dela na terenu	Dobro leto, njegova žena pa pol leta prej
Č	Ženski	86 let	Samska, brez otrok	Izučena za šiviljo	Šivanje, kmetija	Veliko časa
D	Moški	79 let	Ločen, brez stikov z otroki	Osnovna šola	Delo v gradbeni trgovini, delo doma	Osem let
E	Ženski	87 let	Poročena, otroci	Italijanska osnovna šola	Čistilka v hotelu, kmetija	Nekaj let
F	Ženski	95 let	Vdova, otroci	Osnovna šola, nedokončana gostinska šola	Gostinstvo, varuška, kmetija	Najprej dve leti, nato še tri
G	Ženski	70 let	Vdova, otroci	Osnovna šola, gimnazija, nedokončan študij psihologije	Telefonistka na reševalni postaji, delo na občini	Eno leto
H	Ženski	86 let	Udova, otroci	Italijanska osnovna šola	Delo doma, kmetija, služenje pri drugih	Nekaj tednov

Tabela 4.2.2: Predstavitev socialne delavke

Sogovornik	Spol	Starost	Šolanje	Delovne izkušnje
SD	Ženski	62 let	- Osnovna šola, - srednja zdravstvena šola, - višja šola za socialne delavce.	- Pet let v osnovni šoli, - do upokojitve v domu za stare.

4.3 Dnevne aktivnosti

4.3.1 Pred prihodom v dom za stare

Po upokojitvi so se intervjuvani stanovalci doma za stare v Tolminu ukvarjali z različnimi dejavnostmi. Kar nekaj jih je še naprej delalo na kmetiji in obdelovalo njive (*»Po upokojitvi sem še naprej delala na kmetiji, obdelovala vrt in polje. (- A17) Preživljala sem se s svojo pokojnino in zraven obdelovala tudi polje. (- A18)«*; *»Delo na kmetiji sem opravljala vse življenje, dokler sem to zmogla. (- E11) Večinoma je bilo vse povezano z delom na kmetiji. (- E12)«*; *»Dokler nisem prišla v dom, sem doma še vedno skrbela za kmetijo in družino. (- F13)«*) ter vrtove (*Kasneje sem se več ukvarjala z delom na vrtu (- B10) [...]«*).

Sogovorniki so se posvečali gospodinjskim opravilom (B11) ter drugim opravilom doma (*»Po upokojitvi sem se bolj posvetila domačim opravilom. (- B8)«*; *»Doma okrog hiše in v hiši sem poskrbel za vse (- D9), skuhal sem si obroke. (- D10)«*; *»Doma sem se ukvarjala z gospodinjskimi opravili in delom okrog hiše. (- H11)«*). Sogovornica pove, da je bila samostojna (*»Dokler sem lahko, sem sama hodila v Kobarid v trgovino in urejala svoje stvari. (- A19)«*). Čas pa so posvečali tudi svoji družini (H20).

Sogovornica pove, da je bila vse življenje vajena opravljati dela, ki so bolj značilna za moške (*»Imela sem bolj tako imenovana moška dela, saj sem odraščala brez očeta, pa tudi mož je mlad umrl. (- H12) Ženske smo se morale naučiti vseh moški opravil. Delala sem tudi drva in podobno. (- H13)«*) in zaradi tega ni imela časa za sprostitev in druge aktivnosti (H14, H19).

Nekateri so našli čas za sprostitev v naravi (B13; *»Z ženo sva po njenem prihodu domov veliko hodila na sprehode okrog gradu. (- C17)«*; *»Rada imam naravo, živali, fotografiram. (- G13) Navezana sem na to Soško dolino. (- G14)«*) in prostočasne dejavnosti kot je branje (B12, G15), pletenje (E13, F16, H18), štikanje prtičkov (*»Po upokojitvi sem veliko šival in štikal prtičke. To sem štikal še ko sva z ženo v bloku živela, pa tudi potem, ko sva se preselila v varovana stanovanja. (- C24)«*), pletenje košev (*»Dokler sem dobro videl, sem pletel koše in berače, ki sem jih razdajal tudi drugim. (- D14)«*). Sogovornik je v vasi in doma rad kaj zapel (D13), dve sogovornici pa sta tudi potovali (B9; *»Ko sem imela 80 let, sem šla z letalom v London s svojo sestro. Takrat sva s sestro cele dneve pohajali po Londonu. To je zelo lep spomin, ki ga ne bom nikoli pozabila. Iz letala sem gledala skozi okno prelep razgled na pokrajino. Takrat sem prvič in zadnjič letela z letalom. (- F17)«*).

Za življenje doma je sogovornica pri nekaterih dejavnostih potrebovala pomoč drugih (*»Če sem kdaj kaj potrebovala, so mi pomagali sorodniki in prijatelji iz vasi. (- A21) Ko recimo nisem mogla več voziti kolesa, je bila glavna težava prevoz. Takrat me je potem kdaj peljal eden sovaščan. (- A22) Sosed mi je pomagal pri pripravi drv, pa tudi rakle za fižol mi je naredil. (- A23)«*). Dva sogovornika sta si bivanje v domačem okolju olajšala s pripomočki, ki so jima omogočali večjo mobilnost (*»Ko sem začel slabše videti, sem šel še vedno okrog hiše. Uporabljal sem kakšno palico in sem prišel od hiše do asfalta, vendar ko sem prišel do trave, nisem več videl, kam moram. Na daleč sem videl, ko sem prišel bližje, pa ne več. Če bi videl, mi ne bi bilo treba priti še v dom. (- D11)«; »Nabavila sem si skuter, da sem lahko hodila okrog. (- G11)«, G12).*

Dokler so bili sogovorniki dovolj pri močeh, so po svojih zmožnostih skrbeli za svoje družinske člane (*»Pred približno desetimi leti je padla in je imela možgansko krvavitev. Od takrat naprej sem skrbel predvsem za njo, pa tudi moje zdravje se je poslabšalo, saj sem imel anevrizmo. (- C16) Potem, ko je še nekajkrat padla in sam zanjo nisem mogel več skrbeti, je po zadnji hospitalizaciji prišla živeti v dom. (- C18)«; »Moj mož je bil ranjen v vojni in je bil bolj bolehen. Tudi hči je bila veliko po bolnicah, ker je imela težave z nogami. (- F15)«*).

Večina sogovornikov ni omenjala, da bi se udeleževali organiziranih aktivnosti (A20), eden od sogovornikov pa je bil zelo aktiven na tem področju dokler so bile organizirane dejavnosti, ki so ga zanimale (*»Še pred upokojitvijo smo veliko hodili okrog s turističnim društvom (- C19), pa tudi streljal sem z zračno puško in malokalibrsko puško in tekmoval ter bil občinski prvak. (- C20) Streljala je tudi moja žena in bila zelo dobra. (- C21) Bil sem dober tudi v balinanju in kegljanju. (- C22) Ampak za take stvari mora biti nekdo, ki to organizira in drži družbo skupaj. Potem, ko je ta, ki nas je organiziral, nehal to početi, sem tudi jaz opustil ta hobi. (- C23)«*).

Sogovornik je med bivanjem v bolnišnici razvil zanimanje za petje (*»Po tem, ko sem se zdravil v Idriji, sem začel tudi peti v pevskem zboru. Potem nisem več bil član zbora, mi je pa bilo všeč to. (- D12) Rad sem zapel tudi ko sem koga srečal na vasi. Verjetno smo peli Naš maček je ljub'co imel. Tudi otrokom sem rad pel, ko so bili majhni. (- D13)«*).

Sogovornica je že pred preselitvijo v dom za stare sodelovala pri oblikovanju dejavnosti v domu (*»[...] in življenje v domu poznam že od prej. (- G18) Že prej sem se vključevala v življenje v domu z vodenjem skupine za samopomoč. (- G19)«*).

4.3.2 Po prihodu v dom za stare

V domu zaposleni pa tudi sami stanovalci pripomorejo k pestri izbiri dejavnosti.

Stanovalci se udeležujejo raznih aktivnosti. Med sogovorniki so najbolj obiskane telovadba (B26, Č22, E31, E33, H41, »[...] *hodim na telovadbo da ohranjam nekaj kondicije* (- A43) [...].«; »*Zjutraj me pridejo iskat in me peljejo na telovadbo, gonim kolo* (- D42) [...].«; »*Vsak dan grem na telovadbo, gonim kolo po pol ure.* (- F35)«, branje (»*Udeležim se branja, kjer nam delovna terapevtka glasno bere zanimive povesti* (- A42) [...].«; »*Najraje imam branje* (- Č21) [...]. [...] *Branje mi veliko pomeni, da delavna terapevtka na glas bere.* (- Č24)«; »[...] *rada grem tudi na branje, kjer so take povesti, ki me pritegnejo.* (- H42)«, tombola (A45, E34, E44 »*Tombola je zanimiva, ker je taka družabna igra in se res zabavamo. Meni mi prav popestri dan.* (- E36)«) in pevske vaje, pri katerih nekateri aktivno sodelujejo (»*Hodim tudi na pevske vaje.* (- D44)«, nekateri pa jim samo prisluhnejo (»*Zelo všeč mi je petje. Enkrat tedensko je pevski zbor in grem samo poslušat, ker jaz nimam glasu.* (- Č53)«; »*Tudi pevske vaje grem recimo samo poslušat. Peti ne znam, poslušam pa rada.* (- H45)«).

Stanovalcem je pomembno versko udejstvovanje, kar jim omogoča domska kapela, kjer imajo tedenske maše (D33, »*Ob petkih, ko je v kapeli doma maša, se udeležim tudi te.* (- E32)«; »*Grem tudi h maši v domsko kapelo, kadar mi to odgovarja.* (- H46)«) in molitvena skupina (»*Sem v molitveni skupini, kjer berem litanije.* (- G56)«).

Ponujene so še druge dejavnosti, kot na primer skupina za urjenje spomina (B28) in ročna dela (A40). Sogovornica po svojih močeh pomaga v kuhinji (»*Pomagam tudi v domski kuhinji pri lupljenju zelenjave* (- A39) [...].«) in drugim sostanovalcem (»*Velikokrat pomagam tudi drugim sostanovalcem recimo pri hranjenju in sprehodih.* (- A38)«; »[...] *pomagam po svojih sposobnostih.* (- A51)«).

Posebno mesto ima v domu obiskovanje skupin za samopomoč. Med sogovorniki je tak način vključevanja precej priljubljen (A44, B27, Č23, H47). Stanovalci so povedali, da jim druženje v skupinah veliko pomeni (»*Sodelovanje v teh skupinah mi je v posebno zadovoljstvo, ker se tam pogovarjamo o preteklosti, izkušnjah in raznih dogodkih.* (- B29)«; »*Udeležim se jih zato, da grem med ljudi.* (- H44)«).

Ena od stanovalk se je že pred prihodom v dom aktivno vključevala v domske dejavnosti z vodenjem skupine za samopomoč (G30) in drugimi aktivnostmi (G52), kar nadaljuje tudi sedaj (*»Trudim se, da tudi poleti ohranjamo dejavnosti. (- G77) Takrat smo namreč po navadi nehali metati pikado, nismo imeli tombole. (- G78) Zdaj smo se dogovorili tako, da če se le da, vskočim in vodim. (- G79) Skupino za samopomoč pa imamo do junija. Nato sledijo počitnice in zopet začnemo septembra. (- G80)«*). Svoj prispevek in delovanje skupine za samopomoč, ki jo vodi, opiše tako: (*»Zdaj bolj malo pripravljam za skupino, ker so ljudje že precej stari in je težko kar koli začeti. Tudi število članov se je zmanjšalo. (- G31) Večinoma kaj preberemo, se pogovarjamo potem o tem, (- G32) včasih delamo kakšne vaje za spomin. (- G33) V zadnjem času velikokrat gledamo tudi kakšne fotografije na računalniku. (- G34) Če ima kdo kakšno zgodbo za povedati, mu prisluhnemo. (- G35) Na skupini si skuhamo kavo in postrežemo s piškoti. (- G36) Vsak mesec prispeva vsak 0,5 €, kar porabimo v juniju za pojedino s pico, pa tudi za novo leto si jo privoščimo. (- G37) [...] Kadar je kakšna smrt v skupini, se poslovimo, prinesemo svečko, molimo, izrazimo sožalje tistim, ki so bili osebi blizu. O smrti se potem tudi pogovarjamo. (- G39)«*).

Dejavnosti so med stanovalci pozitivno sprejete (*Č20, G38, H40, »[...] kar me pridejo iskat, me pokličejo naj pridem, če se kaj dogaja. (- E35)«; »Meni se dopadejo vse take aktivnosti. (- H43)«*). Izbirajo jih glede na svoje interese, želje in potrebe (*»[...] ter vsega kar se dogaja v domu in me zanima. (- A46)«; »Sem zelo aktivna, ker se bojim demence, in pravijo, da s tem, ko ohranjamo sebe v formi, zmanjšujemo tveganje za demenco. (- B20) [...] Rada se udeležujem takih stvari, ki se mi zdijo koristne. (- B25)«*). Stanovalki je všeč, da udeležba ni obveza (*»Všeč mi je, da aktivnosti niso obveza, ampak se jih udeležim samo, kadar mi to odgovarja. (- H48)«*). Udeležujejo se jih po svojih zmožnostih, ki pri nekaterih padajo (*»Šel sem ene dvakrat na aktivnosti v domu, vendar je zame to prenaporno. (- C39)«; »Ko sem prišla v dom, sem bila zelo aktivna. (- Č32)«; »Drugih aktivnosti se ne aktivno udeležujem, ampak grem samo gledat. (- F37)«*).

Da se je struktura stanovalcev glede na sposobnosti v domu tekom let spremenila, pove socialna delavka: (*»Po drugi strani prihajajo v dom vedno večkrat ljudje, ki so precej bolni, celo nepokretni, kjer ima prvenstveno zdravstveno-negovalna služba tukaj več dela kot pa socialna, saj se ne more veliko vključevati v aktivnosti v domu. (- SD52) Na splošno se je stanje populacije, ki prihaja v dom, spremenilo. (- SD53) Včasih so v dom prihajali tisti, ki niso imeli svojega doma, družine, ki bi poskrbela za njih. (- SD54) Bili so mlajši, bolj pokretni, zelo so*

cenili to, da je nekje poskrbljeno za njih, sposobni so bili tudi opravljati razna dela in pomagati v domu. (- SD55) *Včasih so recimo ženske pomagale v kuhinji, pripravljale hrano, pomivale posodo, pospravljale jedilnico, pomivale okna in hodnike, stanovalci so zunaj kosili travo ...* (- SD56) *Zahteve delovnega procesa danes so večje.* (- SD57) *Danes je v domu tudi zelo malo ljudi, ki bi sploh lahko opravljali taka dela.* (- SD58) *Včasih smo recimo zelo enostavno organizirali izlete, medtem ko je danes to veliko težje, saj je veliko stanovalcev na vozičkih, hkrati pa niso zainteresirani za izlete.* (- SD59)«).

Med stanovalci se zaradi starosti (F38) kažejo predvsem zdravstvene težave, zaradi katerih ne morejo biti tako aktivni, kot so bili oziroma bi si želeli biti (»V zadnjem letu sem hodil jest v jedilnico, vendar sem moral med potjo počivati in sem bil potem preveč časa brez kisika. Recimo, da sem lahko le nekje do pol ure brez kisika. Zdaj dobim še kosilo kar v sobo (- C43) [...]. [...] Zaradi svojega zdravstvenega stanja in kisika, ki ga ne morem nositi s sabo, sem moral opustiti vse in se res ne udeležujem ničesar. (- C46)«; »Poleg tega, da sem šivala in likala (- Č33), sem pomagala tudi v kuhinji. Včasih so me kuharice pustile, da sem sama skuhala in je prišla ena samo v času, ko je bilo potrebno hrano razdeliti. (- Č34) Tudi jedilnico sem pomivala. (- Č35) Ko sem zlomila kolk, sem morala opustiti vse te aktivnosti. (- Č36) Zaradi zlomljenega kolka sem morala opustiti tudi delo v domu, ki sem ga z veseljem opravljala. (- Č37) Po tem, ko nisem mogla več šivati, sem domu podarila svoj šivalni stroj in še vedno šivajo z njim. (- Č38) [...] Na svoj osemdeseti rojstni dan sem šla na Tolmin iskat sladoled za zaposlene, da jih počastim, vendar sem padla na stopnicah in si zlomila kolk. Takrat so potem praznovali brez mene, jaz pa sem šla v Šempeter v bolnico. Od takrat moram hoditi s hojco. (- Č27)«; »Po kapi sam ne morem več veliko. (- D35) [...] in ker še vidim ne, sem zelo odvisen od tega, kam me drugi peljejo. (- D37) [...] Košev nisem mogel več plesti, ampak to je zato, ker nisem več videl. (- D49)«; »Sin pravi, da ne smem sama ven iz doma, da se ne bom kje izgubila. Jaz bi rada šla sama peš na sprehod, vendar je bolje, da ne grem, da se ne izgubim. (- E37) Tako da grem samo takrat, ko imam spremstvo drugih. (- E38) [...] Zaradi zdravstvenih težav recimo ne morem več plesti, čeprav bi rada. (- E41) Ampak roke me ne ubogajo več. (- E42) Tudi pri telovadbi težko sodelujem, ker nisem več tako gibčna. (- E43)«). Počasi se navajajo na to, da zmorejo manj kot so (»Prej sem veliko sama brala, vendar mi zdaj bolj odgovarja, da samo poslušam, saj se mi ne ljubi več sami brati. (- Č28)«; »Na začetku sem bila še boljša in sem izdelala tri šale za okrog vratu in jih je sestra tukaj v domu prodala na našem sejmu. (- F42)«) in opuščajo nekatere dejavnosti, ki so jih imeli prej (»Ne pojem več v pevskem zboru,

ker mi glas ne dopušča. (- G58) V zadnjem času sem brez težav opustila tudi kajenje. (- G59) Še predlani sem recimo še pazila vnuke, vendar to sedaj tudi zaradi svojega zdravstvenega stanja ne bi mogla več. (- G60)«).

Nekaterim večjo možnost udejstvovanja omogočajo pripomočki (»Pomagal sem si s palico. (- D34) [...] Večinoma sedim v vozičku (- D36) [...]«; »Po domu pa hodim s hojco, kar je dobro, da sem bolj samostojna. (- H53)«; »Zaradi težav, ki jih imam, so mi v Soči izdelali opornice za roko. (- G48) Imam hude bolečine, vendar imam posebno opornico za dnevne aktivnosti, da lahko kvačkam in delam druga ročna dela. (- G49) Potem imam še opornico za hojo z berglami. (- G50) Že 56 let nosim tudi nožno protezo. (- G51)«), vendar vsi pripomočki niso lahko dostopni (»Vsa težava je v tem, da tega kisika ne morem peljati s sabo. (- C40) Imajo torbice, vendar jo moram kupiti in stane 4000 € in potrebujem še jeklenko s kisikom za polnjenje. (- C41) Če želiš tak prenosni kisik vzeti v najem, moraš opraviti teste, kjer moraš v šestih minutah prehoditi vsaj 300 m. Jaz v zadnjem času nisem skoraj nič hodil in sem prvič na testu naredil samo 170 m, na drugem pa 205 m. Verjetno na teste ne bom šel več, ker ne hodim nič več, kot sem. (- C42)«).

Poleg organiziranih dejavnosti imajo posamezniki tudi druga zanimanja, s katerimi si v domu za stare krajšajo čas. V prostem času kar nekaj stanovalcev bere (B23, E30, G57, H38). Stanovalka rada rešuje križanke (B22) in sestavi kakšen govor ali prispevek (»[...] kadar je kakšna posebna priložnost v domu, kaj zapišem ali pa povem. (- B24)«). Nekateri imajo v sobi televizijo (C36), stanovalec, ki ne vidi, pa zelo rad posluša radio, kar mu omogoča, da je bolje obveščen o dogajanju izven doma (Najraje pa poslušam radio. (- D38) Sestra mi je prinesla slušalke (- D39) [...] Na pamet vem, ob kateri uri je na katerem radiu kakšna oddaja, ki me zanima. Sem se navadil, saj je že osem let, kar sem tukaj v domu. (- D41)«).

Sogovornikom v tem obdobju življenja veliko pomeni počitek (E29, F39). Svoje dneve preživljajo v miru (»Sedim tukaj v sobi (- F31) [...] in gledam skozi okno. (- F33) Večinoma sem cel dan v vozičku. (- F34)«) in se zamotijo s kakšnim hobijem, kot je na primer pletenje (F32, »Pletem še vedno, vendar ne dokončanih stvari in za druge. (- F40) Jaz samo pletem in ko se zmotim nazaj poderem. Tako mi gre čas naprej, pa še možgani delujejo. (- F41)«). Stanovalka se rada pogovarja z ostalimi stanovalci, ki jih sreča na hodnikih doma (»[...] grem na hodnik, da s kom kaj spregovorim, ker rada govorim (- H39) [...]«).

Stanovalci izkoristijo bližino narave (»Ko sem prišel v dom, sem veliko pohajal okrog doma,

šel sem tudi do Zatoľmina (- D32) [...].«), nekaterim pa ni tuja tudi uporaba moderne tehnologije in socialnih omrežij (»Rada grem v naravo s svojim skuterjem in fotografiram. (- G53) Fotografije iz sveta zunaj doma pokažem tudi sostanovalcem in na skupini. (- G54) Imam računalnik, s pomočjo katerega nalagam fotografije tudi na Facebook, da ljudje vidijo, da se pri nas vedno nekaj dogaja. (- G55)«).

Vendar pa prihod v dom in pešanje moči vedno ne pomenita le opuščanja dejavnosti in odpovedovanja svojim prejšnjim hobijem v celoti. Na nek način ostajajo tudi po preselitvi v dom povezani s svojim prejšnjim načinom življenja (»Po prihodu v dom sem ostala povezana s svojim poklicem tako, da sem v domu šivala preklanke (halje) za bolnike in likala halje za uslužbence. (- Č9)«; »Sem pa prinesel s sabo en koš od doma, ki ga imamo zdaj na zidu v hodniku in smo dali noter rože. Dal sem tudi tisti berač, ki sem ga imel doma za v trgovino in smo tudi dali noter rože. V sobi pa imam sliko, ki mi jo je sestra naslikala, kjer pletem koš. (- D50)«). Nekateri so v domu ponovno obudili stara zanimanja (»Spet sem začel peti v zboru. (- D51)«) oziroma poskusili nove stvari (»Začela sem telovaditi, ker vem, da moram, čeprav telovadbe ne maram preveč. (- H56)«).

4.4 Socialne mreže

4.4.1 Pred prihodom v dom za stare

V socialnih mrežah stanovalcev pred prihodom v dom so imeli pomembno mesto družinski člani (*»Družile smo se s sestrami, nekaj tudi s sorodnico po moževi strani. (- A25)«; »Predvsem mož in otroci. (- B14)«; »Poleg žene (- C25) [...]«; »Največ stikov sem imel s svojimi sestrami, ki tudi živijo v vasi. (- D17) S sinovi nisem imel stikov. (- D18)«; »Največ stika sem imela z možem in s sinom. (- E16)«; »Največ s svojo družino. (- F18)«).*

Poleg družine pa so bili socialni stiki pogosti tudi med sovaščani, sosedi in prijatelji, med katerimi je potekala vzajemna pomoč (*»Bila sem v dobrih odnosih s sovaščani, imela sem prijatelje. (- A24)«; »[...] smo se veliko družili z dvema iz sosednjega kraja, ki so se mi pomagali seliti iz bloka, pa tudi drugače so mi veliko pomagali, ker sam nisem mogel več veliko narediti. (- C26)«; »[...] pa tudi druge prijateljice in sosedi, s katerimi smo živeli v vrstnih hišah. (- B16)«; »Z vsemi vaščani. (- D15) Vedno sem bil pripravljen pomagati, pa tudi veliko sem hodil okrog in sem vedno s kom kakšno rekel. Tudi drugi so mi vedno pomagali. (- D16)«; »V mladosti sem imela dobro prijateljico, ki pa se je potem odselila v Italijo. (- E14) [...] Družili smo se pa tudi s sosedi in sovaščani in si pomagali. (- E17)«; »Imela sem stike s svojimi sosedi, vendar sem bila veliko doma, ker zaradi dela na kmetiji nisem imela časa za druženje. (- F19)«).*

Za nekatere je bil vir socialnih stikov tudi služba (*»Ko sem še hodila v službo, pa tudi potem, sem se družila s kolegicami iz službe (- B15) [...]«; »Imela sem veliko prijateljev, tudi iz Bovške strani, saj mi je bila všeč njihova govorica. To je bilo povezano predvsem z mojim šivanjem. (- Č13)«).*

4.4.2 Po prihodu v dom za stare

Po prihodu v dom za stare so se socialne mreže reorganizirale, saj so z novim načinom življenja spoznali tudi nove ljudi (*»Tukaj sem se zelo vživela. Začutila sem, da sem tukaj v družbi malo bolj povezana, kar mi daje veselje. (- A37) [...] V domu se rada veliko družim in spoznavam nove ljudi (A50) [...]«).* V domu se družijo z ljudmi, ki so jih poznali že od prej ali pa so z njimi kasneje navezali stik (*»Obiskujem tudi druge stanovalce v domu (- B21) [...]«; »Veliko sem hodil obiskovat ženo v zgornje nadstropje, vendar ta teden recimo še nisem šel. (- C37)«; »[...] čeprav mi je bilo bolje prej, ko sem hodil v jedilnico, ko sem se vsaj takrat s kom družil,*

pa smo se malo pohecali in kakšno rekli. (- C44) Rekli so, da sem s prihodom v dom malce popestril življenje, ker sem se rad pošalil. (- C45)«; »V domu biva tudi moj sosed iz moje vasi, ki je isto star kot jaz. Pogosto se druživa in skupaj pijevo kavo. (- Č42)«; »Mož tudi biva v domu, v drugem nadstropju, vendar se z njim ni več mogoče pogovarjati. (- E24) [...] Vsak dan obiščem moža, ki biva v drugem nadstropju doma, vendar se be moreva več pogovarjati. (- E45)«; »Včasih se družim z eno gospo tukaj v domu, vendar bolj malo. (- F48)«).

Za vse velika koncentracija ljudi na kupu ne pomeni tudi lažjega spletanja novih vezi (»Zaenkrat še nimam veliko družbe, saj sem precej na novo. (- H57) Rada bi imela več družbe, (- H58) vendar je v domu težko, ker tukaj biva zelo veliko različnih ljudi po značaju. (- H59)«).

Ljudje, s katerimi so imeli veliko stika pred prihodom v dom, jih obiskujejo tudi tukaj (»Od drugih pa me obiskujejo v domu prijatelji in sorodniki, največ za praznike. (- A52) Najbolj pogosto imam stike z eno od sester, ki mi je tudi pomagala pri urejanju doma. (- A53)«; »Obiščejo me moji domači, pa tudi jaz jih obiščem. (- B31) Pogosto pride na obisk prijateljica. (- B32)«; »Kot sem prej rekel, da sta mi dva iz sosednjega kraja veliko pomagala, eden od njiju še vedno pogosto pride. Recimo, ravno te dni je prišel, da sva plačala položnice. (- C47) Imam nečaka in nečakinjo, ki sta oba v Trbovljah in se res zelo poredko vidimo. (- C49) Imam sestrično, ki sem jo tudi samo enkrat videl, vendar je rekla, da bo prišla. (- C52)«; »Tudi svojce imam v bližini doma, vendar jaz ne grem ven. Pridejo le oni na obisk. (- Č26) [...] Pride pa ena prijateljica, ki je tudi šivilja. Ona pride največkrat. (- Č40)«; »Na obisk hodijo največ moje sestre, (- D52) brat tudi pride enkrat na leto. (- D53) Kdaj pa kdaj je prišel tudi sosed iz vasi. (- D54)«; »Vsake toliko pride na obisk sin. (- E46)«; »Hči živi v Italiji in ima tudi eno hčerko, ki me pride s svojim fantom tudi obiskat. (- F45) Vsi otroci pridejo kdaj na obisk tudi po večkrat na teden. (- F46) [...] Kadar pridejo domači na obisk, me peljejo ven na zrak, na sprehod okrog Tolmina. (- F49)«; »Moji otroci z družinami me hodijo tudi obiskovat, (- G61a)«).

Nekateri stanovalci pripovedujejo o tem, da so se po prihodu v dom nekateri stiki zmanjšali (»Večkrat je prišel od nečakinje mož, vendar ga tudi ni še bilo, odkar sem tukaj v domu. (- C50) Sestra je živela v Hrastniku, vendar je lani umrla. (- C51)«; »Prijatelji, ki sem jih prej omenila, so me kar nekaj časa hodili obiskovati, vendar zdaj ni nikogar več na obisk. (- Č39) [...] Od drugih prijateljic ni prišla prav nobena do zdaj na obisk. (- Č41)«; »Včasih pa pravijo, da nimajo časa in takrat jih 'okregam', ker vem, da bi si lahko vzeli čas. (- F47)«; »[...] vendar imajo vsi svoje družine in službene obveznosti. (- G61b) Jaz jim pravim, da naj pridejo kadar

lahko, ampak razumem njihove obveznosti. (- G62)«; »Rada bi morda tudi več stikov, (- H62) vendar ne želim biti vsiljiva do ljudi. (- H63) Če me pridejo obiskat sem zelo zadovoljna, če lahko s kom spregovorim, vsiljujem se pa ne. (- H64)«).

Nekateri stike ohranjajo preko telefona (»Imam mobilni telefon, tako da vzdržujem stike tudi preko telefona. (- A54)«; »Sestro in brata imam v Kanadi in z njima vzdržujemo stike po telefonu. (- Č43)«), drugi pa tega niso vajeni (»Telefona že prej nisem uporabljal, pa ga tudi zdaj ne, tako da samo preko obiskov vzdržujem stike. (- D55)«).

Stik z življenjem izven doma ohranjajo tudi z lastnimi izhodi (»Moja hiša je tako blizu, da skozi okno moje sobice vidim streho moje hiše. Še vedno grem kdaj domov. (- B30)«; »Enkrat sem bila dva meseca pri njih na obisku v Kanadi. Pogledat sem šla veliko stvari, recimo živalski vrt, Niagarske slapove. Na to potovanje imam zelo lepe spomine. (- Č44)«; »Skoraj vsako nedeljo pride starejši sin po mene in me pelje domov, (- F43) vendar se mi to zadnje čase ne da več in bi raje bila kar tukaj. (- F44)«; »Imam skuter, s katerim se prevažam. (- G68) Jutri pa upam, da bojo prišli moji domači po mene, da se bom lahko udeležila rojstnega dneva mojega vnuka, saj sama s skuterjem zdaj tja ne morem. Ko bom imela novo protezo, pa bom zopet lahko tudi sama šla k njim na obisk. (- G69)«). Nekateri bi si izhodov želeli, vendar tega ne morejo (»Problem je, da jaz ne zdržim dolgo brez kisika. (- C48)«; »Izven doma ne hodim. (- Č25)«).

Dostopnost sveta izven institucije je za stanovalce pomembna (»Pomembno se mi zdi, da imam stik tudi z drugimi ljudmi, ne samo s tistimi, ki živijo v domu. (- B33) Jaz sem rada obveščena tudi o dogajanju drugod. (- B35)«). To ne velja le za stike z ljudmi, ampak tudi za informacije (»[...] in tako poslušam radio, da sem na tekočem s tem, kaj se tukaj okrog in v Sloveniji dogaja. (- D40)«) in druge dobrine (»Zadnjič, ko je bil tukaj, mi je prinesel jabolka in Donat. (- E47)«; »Ona ima rada sladoled in so mi dali tukaj hladilnik v domu, da ga hranim tukaj v hladilniku in ji ga nosim. (- C38)«).

4.5 Bivalne razmere

4.5.1 Pred prihodom v dom za stare

Stanovalci so imeli pred prihodom v dom različne bivalne razmere. Nekateri so živeli na vasi (E3) v hiši, drugi v stanovanju (G3), stanovalci se je od malega veliko selil (*»Od malega sem se veliko selil. Bil sem v različnih zavodih. (- C3) Nekaj časa sem živel v Gozd Martuljku, pa v Brdih, v Ajdovščini, potem v Klavžah, pa v Tolminu. (- C4)«*).

Živel so v različnih oblikah gospodinjstev z drugimi družinskimi člani (*»Jaz sem živela sama na vasi v svoji hiši, kjer sva živela z možem. (- A9)«; »Doma sem živela v svoji hiši, sin pa je imel v tej hiši svoje stanovanje. (- B3)«; »Živela sem na kmetiji z družino. (- Č3)«; »Doma sem živela v svoji hiši skupaj s starejšim sinom. (- F3)«*), drugi so živeli sami (*»Doma sem živela v hiši sama. (- H3)«; »Potem, ko je žena že bivala v domu, sem jaz še vedno živel v varovanem stanovanju. Sam sem si skuhal, opral in vse opravil po stanovanju (- C29) [...]«; »Dokler mož ni zbolel, sva živela skupaj v hiši, potem pa sem živela sama. (- E4)«*). Nekateri so začeli sami živeti po smrti partnerjev (*»Otrok nisva imela, tako da sem po njegovi smrti živela sama. (- A10b)«; »Potem, ko so otroci odšli in mi je umrl partner, sem se pred desetimi leti preselila v varovana stanovanja, kjer sem živela sama. (- G4)«*).

Dva stanovalca sta pred prihodom v dom za stare bivala v varovanih stanovanjih poleg doma (*»Z ženo sva 14 let živela v varovanih stanovanjih. (- C15)«; »Pred prihodom v dom sem živela devet let v varovanih stanovanjih poleg doma upokojeincev (- G16) [...]. [...] V varovanih stanovanjih se nisem počutila tako doma, saj nisem imela preveč dobrih stikov z ostalimi stanovalci. (- G28)«*).

4.5.2 Po prihodu v dom za stare

Sogovorniki so povedali, da v domu živijo različno dolgo. Nekateri med njimi že od začetka bivajo recimo v isti sobi (D25), drugi pa so se selili med različnimi enotami doma (Č14) ali različnimi domovi (F23a). Stanovalka je med bivanjem v domu za eno leto zopet odšla v domače okolje in se nato zopet preselila v dom (F21).

Med sogovorniki jih pet živi v enoposteljni sobi. To jim veliko pomeni, ker v njej lahko počnejo stvari po svoje (*»Imam enoposteljno sobo, kar mi veliko pomeni, ker imam tukaj svoj mir in urejeno tako, kot sama hočem. (- B19)«; »V moji sobi mi je zelo lepo in lahko imam lahko svoje*

obiske. (- Č19)«; »Imam enoposteljno sobo in tako je bilo tudi po drugih domovih, kjer sem bila. (- F27) To mi je v redu. Raje sem sama in lahko delam, kar sama hočem. (- F28)«. Stanovalka pove, da ni želela bivati v večposteljni sobi (»Sin in hčerka sta mi pomagala, da smo uredili, da sem sama v sobi. (- H28) Nisem želela biti v sobi z več sstanovalkami. (- H29)«).

V večposteljnih sobah bivajo štirje sogovorniki. Stanovalka pove, da je sobivanje ne moti, vendar enoposteljna soba ostaja želja (»Če želiva, se pogovarjava, če ne, pa tudi ne. Ona veliko bere in rabi svoj mir, jaz pa sem veliko okrog po domu na različnih dejavnostih. (- A35) Ko bo možnost, pa bi rada imela svojo sobo. (- A36)«). Tudi ostalih sogovornikov sobivanje ne moti (»V sobi bivamo v treh. (- D24) [...] Ne moti me, da nas je toliko v sobi. (- D27)«; »S sstanovalko se dobro razumeva in ne bi zamenjala svoje sobe. (- E23)«; »Imam sstanovalko, (- G23) ki je bolj molčeča in ne pove veliko o sebi. Jaz ne drezam vanjo, ker ne vem kakšno je ozadje. Ljudje smo si različni. Jaz raje govorim o svojih težavah, nekateri pa ne. Včasih komunicirava več, včasih pa nič. (- G24) Ne moti me, da sem v dvoposteljni sobi. (- G25)«).

Dva od sogovornikov imata v domu tudi svoje partnerje, vendar ne živijo v skupni sobi. Stanovalka pove, da si tega ne želi (»Ne bi želela, da bi bila skupaj v sobi, ker sem tukaj posebej in mi je počitek zelo pomemben. (- E25)«), stanovalec pa pove, da to trenutno ni mogoče zaradi prenavljanja doma (»Najprej sva želela, da bi bila skupaj v sobi, vendar to sedaj predvsem zaradi obnavljanja doma ni mogoče. (- C35)«).

Soba v domu za stare stanovalki predstavlja dom, saj si jo je lahko uredila po svojih željah (»Ko sem se preselila sem, sem sobico opremila s slikami, ki jih je naslikal moj sin. Zdi se mi, da sem po dolgih letih med opremljanjem te sobe našla svoj dom. (- G26) Pravim, da lahko tudi sobica doma upokojencev postane dom, če jo znaš opremiti in jo sprejmeš kot del sebe. (- G27) [...] Kadar me vprašajo, recimo v Soči, kam grem zdaj, povem da grem domov. (- G29)«).

Stanovalec, ki biva v triposteljni sobi (D24), pove, da je v tako številčni sobi pogosto prisotna smrt, vendar ga zaradi nepovezanosti s sstanovalki to ne prizadene preveč (»Jih je pa že šest umrlo v tej sobi odkar sem jaz notri. (- D28) Med sabo nismo nikoli veliko govorili, nismo se precej povezali, (- D29) zato mi tudi nikoli ni bilo preveč težko, ko je kdo umrl. (- D30) Pridejo nam povedat in odpeljejo telo iz sobe. (- D31)«).

4.6 Institucionalno življenje

4.6.1 Razlogi za vključitev

Razloge stanovalcev za vključitev v institucionalno oskrbo lahko razdelimo na zdravstvene in socialne.

Večina sogovornikov je naštela različne zdravstvene razloge, ki so pripomogli k tej odločitvi (*»[...] vendar sem se zelo hitro utrudil, tudi težko sem šel peš do zdravnika, ker sem se zelo zadihal. Imel sem pljučnico in bil sem na Golniku. Zdaj imam vedno kisik in zelo malo časa zdržim brez njega. (- C30)«; »Imam hudo revmo in na eni roki ne morem več pokrčiti prstov (- E20) [...]«; »To, da sem zlomila še drugi kolk, in bivanje doma zame ni bilo več varno. (- F24)«; »Doživela sem dve možganski kapi, predlanskim pa še srčni infarkt. (- G20)«). Nekaj jih je v institucionalno oskrbo usmerilo osebje v bolnišnicah (*»Zbolela sem. Imela sem išias v levi nogi, tako da mi je noga popolnoma omrtvela, zaradi česar sem šla v bolnico, kjer so ugotovili, da imam zmanjšan prostor med vretenci. (- A26) Imela sem operacijo na hrbtenici in nekaj časa sem bila na vozičku. Imela sem tudi rehabilitacijo. (- A27) Rekli so mi, da sama ne morem več živeti, zato sem po končani rehabilitaciji prišla živeti v dom. (- A28)«; »Prišla sem po odpustu iz bolnice, ker nisem več mogla sama živeti doma. (- B18)«; »Ko sem zlomila še drugi kolk, sem šla v bolnišnico in me niso več pustili samo domov. So rekli, da sama ne morem več živeti. (- F22)«) ali njihovi bližnji (*»Vse se je začelo odvijati potem, ko sem začel tako slabo videti in sam nisem mogel več živeti doma. (- D20) To mi je vse sestra uredila. Vprašala me je, če bi šel živeti v dom, če bi bilo to potrebno. Sem rekel, da prav gotovo, ko sam ne bom več mogel živeti, ker ne vidim. (- D21)«).***

Sogovorniki so poleg zdravstvenih razlogov našteli tudi socialne za vključitev. Za nekatere je težavo predstavljalo to, da zanje ni imel kdo skrbeti, saj so živeli sami (*»Doma bi lahko živela edino, če bi imela nekoga, ki bi me oskrboval. Vendar nimam nikogar takega, ki bi lahko vedno skrbel zame, za to sem zaprosila za dom. (- A29)«; »[...] tako da bi si zelo težko sama skuhala in skrbela zase. (- E21)«; »Samo za enega je težko kuhati. (- H15) Če bi imela moža in ne bi bila vdova, bi bila v dveh in bi lažje živela doma. (- H16) Ampak življenje moraš vzeti tako kot je. (- H17)«). Stanovalka se je v dom vključila po potresu, ko razmere doma niso bile več primerne za bivanje (*»Ne vem natančno. Po potresu sem prišla v dom. Takrat mislim, da sem takoj prišla v dom. (- Č8) [...] V dom sem morala priti zaradi potresa, ker doma nisem mogla več bivati. Takrat so nam porušili hišo in sva šli z mamo v Podbrdo. Ko je mama umrla so me**

poslali pa v Tolmin. (- Č16)«).

4.6.2 Vključitev

Pri formalnostih ob vključitvi v dom za stare so stanovalcem pomagali njihovi bližnji (*»Pri tem mi je veliko pomagala ena od sestra. (- A30)«; »Ona je vse uredila in mi ni nič povedala potem, kaj se dogaja. (- D22) En dan je prišla, da je čas, da spakiram stvari in se bom preselil v dom. Mislim, da sem potem že naslednji dan prišel sem. (- D23)«; »To je vse sin zrihtal, ker je rekel, da sama ne morem več živeti. (- E19)«; »Sin je dal prošnjo za dom v Tolminu takoj, ko sem šla v bolnišnico, (- F25) vendar takoj ni bilo prostega mesta, zato sem se nekaj časa selila po drugih domovih. (- F26)«). Sogovornica se je samostojno odločila za to spremembo in si sama uredila bivanje v domu (*»Prošnjo za dom sem dala že prej, ker sem začutila, da mi moči pešajo. (- G21) Po odpustu iz bolnišnice sem šla še za nekaj časa v varovana stanovanja, nato pa sem se preselila sem. (- G22)«*).*

Selitev so stanovalci različno doživljali. Pr nekaterih so bili prisotni predvsem občutki hvaležnosti in zadovoljstva (*»Bila sem zelo hvaležna, da so me sprejeli. (- A31)«; »Za to sem jim zelo hvaležna. S tem sem zelo zadovoljna. (- Č18)«*). Sogovornika sta kot pozitivno točko videla predvsem to, da bosta imela zagotovljeno oskrbo (D21, *»Vprašali so me, če sem vesel ker grem v dom, in sem jim rekel, da ravno vesel nisem, sem pa zadovoljen, ker bo zame poskrbljeno. (- C31) V življenju sem se veliko selil in mi ni bilo težko opraviti še ene selitve. Povsod, kjer sem živel, je bila 'vojaška disciplina'. Recimo po mladinskih domovih, v šoli, v tovarni, pa tudi pri vojaki, povsod sem moral spoštovati neka pravila. (- C32)«*).

Stanovalka je ob selitvi občutila žalost in se po zaenkrat kratkem bivanju težko uvaja v domsko življenje in prilagaja novim pravilom (*»Zaenkrat mi čas hitro teče, (- H22) vendar se nisem še prav vklopila. (- H23) Ko sem prišla v dom, sem bila zelo zmedena (- H24) in na nek način žalostna, ker sem se preselila. (- H25) [...] Mislim, da bom zdaj v domu lažje živela kot doma. (- H26) [...] Sem zelo zmedena, (- H34) se šele lovim pri aktivnostih (- H35) in tudi pri razporedu obrokov. (- H36) Nisem se še navadila domskega reda in mislim, da mi bo na trenutke težko. (- H37) [...] Potrebujem še nekaj časa, da se aklimatiziram in spoznam dom. (- H67)«*).

4.6.3 Življenjska zgodba

Socialna delavka pripisuje življenjski zgodbi stanovalcev velik pomen, a poudarja tudi spoštovanje stanovalčeve zasebnosti, intimnosti (*»Življenjsko zgodbo ti nekdo pove takrat, kadar ti dovolj zaupa. (- SD60) Ne zdi se mi prav, da bi se ta zgodba širila med vsemi delavci in bi jo vsi poznali. (- SD61) Prav je, da določene stvari vemo, do potankosti pa marsikdaj ne, (- SD62) razen pri tistih, ki se res sami odprejo in želijo povedati. (- SD63)*

Stanovalka pove, da svoje življenjske zgodbe ne bi pripovedovala vsakemu (*»Jaz ne maram preveč govoriti o svojem življenju in osebnih stvareh. To bi se pogovarjala z nekom, ki bi mu osebno zaupala. (- B41)«*), pove pa, da se včasih zaposleni ne zavedajo pomena njihovega življenja in izkušenj ter je to morda posledica neizobraženosti za delo s starimi ljudmi (*»V domu se vidi, da so nekateri zaposleni dobro izobraženi za delo z starimi, drugi pa ne. (- B38) Nekateri se ne zavedajo naših izkušenj, pomena našega življenja do sedaj. (- B39)«*).

Uporaba in poznavanje življenjske zgodbe se zdita socialni delavki smotna, kadar gre za manj številčno stalno osebje, ki se lahko zaradi poznavanja zgodbe bolj poveže s stanovalci (*»Idealno bi bilo recimo, da je za določeno skupino stanovalcev tudi stalno osebje. (- SD64) Pri nas imamo tako v Sončku, to je oddelek za stanovalce z demenco, kjer je zaposleno stalno osebje in res veliko vejo o stanovalcih, saj je tako tudi boljše za njihovo delo. (- SD65) Drugod po domu so delavci razpršeni, (- SD66) težko si je tudi zapomniti zgodbe tolikih stanovalcev, (- SD67) zato vejo v večini bolj osnovne stvari. (- SD68) Na strokovnem timu recimo povemo vse, kar vemo, (- SD69) vendar ne silimo v stanovalce, da bi za vsako ceno z nami delili življenjsko zgodbo. (- SD70)«*).

Nekaterim stanovalcem se zdi lepo, da jih nekdo posluša, ko pripovedujejo o svojem življenju in se jim je zdelo pozitivno tudi sodelovanje pri raziskavi za to magistrsko nalogo (*»Gospa mi je v pogovoru zaupala veliko osebnih zgodb iz svojega življenja in na koncu tudi izrazila hvaležnost in veselje ob tem, da je lahko o tem nekomu pripovedovala. (- A1)«, »Zelo lepo mi je, da sva poklepetali. Mi je bilo prav lepo, da sem se tako odprla. Lepo je govoriti o svojem življenju z nekom. (- Č54) Tako sva se veliko pogovarjali tudi s socialno delavko ali pa z vodjo zdravstvene službe. (- Č55)«*).

4.6.4 Zadovoljstvo z oskrbo

Stanovalci v domu imajo različne potrebe. Nekateri ne potrebujejo nikakršne pomoči (A47), drugi pa nekoliko več (*»Sama se oblečem in umijem (- Č29), sestre pa mi pomagajo obuti nogavice. (- Č30) Vse drugo lahko še naredim sama.«; »[...] včasih gre kdo z mano, da grem s hojco parkrat po hodniku gor in dol. (- D43) [...] Zajtrk in večerjo pojem v sobi, kosilo pa jem v jedilnici. (- D45) Če pa ne grem na telovadbo, pojem tudi kosilo v sobi. (- D46) Jem sam. (- D47) Sestre me preoblečejo, zamenjajo plenice, ker na stranišče ne morem, ker ne vidim. (- D48)«; »Jaz se težko prepognem, zato mi pomagajo pri oblačenju in takih stvareh. (- H49) [...] Ven recimo ne morem iti sama, ker se mi rado začne vrteti, zato imam zelo rada, kadar gre kdo z mano. (- H52)«).*

V pogovorih so stanovalci izpostavili nekatere negativne izkušnje z življenjem v domu. Stanovalka je povedala, da se je težko prilagoditi na domska pravila (*»Jezi me, da mi pravijo, da moram iti po kosilu počivat, ker sama tega nisem bila vajena prej. (- H54) Pa se bom že navadila. (- H55)«*), pestijo jih čustvene stiske, ki jih želijo reševati po svoje (*»Včasih sem žalostna in se jočem in pravim, da me nihče ne vpraša, zakaj se jočem. To mi je najhujše, kadar mi gre na jok. Ampak ne bi rekla, da se želim pogovarjat. Želim si iti ven, na zrak in takrat se sprostim. (- F55)«*), hkrati pa se jim zdi, da ima osebje zanje premalo časa (F51).

Stanovalka, ki je v dom prišla z bolnišnično oskrbo, pove, da je bilo to težko obdobje, saj takrat ni smela iz sobe (*»Na začetku, ko sem prišla v dom, sem imela bolnišnično okužbo in nekaj časa nisem smela iz sobe. (- F29) Zdaj grem povsod in me ne gledajo več glede okužbe in to je bolje. (- F30)«*). Da področje bolnišničnih okužb zahteva usklajevanje mnenj med socialno in zdravstveno službo, pove tudi socialna delavka (*»Recimo primer: Pri nas zdravstveno osebje zelo zagovarja, da morajo biti stanovalci, ki imajo bolnišnične okužbe, umaknjeni od ostalih in takrat se moram res kar boriti, da se stanovalcem zagotovi vključevanje v domsko življenje in se poskrbi predvsem za to, da se okužb ne raznaša s tem, da se stanovalce informira o tem, kako poskrbeti, da se ne bojo prenesle. Stanovalec namreč ne more biti samo zaprt v svoji sobi. (- SD51)«*).

Na drugi strani pa stanovalci vrednotijo oskrbo v domu zelo pozitivno.

Kot glavne elemente dobre oskrbe stanovalka omeni pomen zadovoljevanja osnovnih potreb, kot so hrana, počitek, primerna toplota (*»Glavno je, da imam hrano. (- E26) Vsak dan imam*

zajtrk, kosilo in večerjo ter malico. (- E27) To je pomembno, pa tudi to, da imam možnost za počitek. (- E28) [...] Hrana tukaj je dobra, pa tudi oskrba je dobra. (- E49) Glavno je, da imam možnost za počitek in da imamo hrano in toplo. (- E50)«).

Z oskrbo v domu so stanovalci zadovoljni (»Na splošno sem zelo zadovoljna. (- A41)«; »Za mene je dosti in sem zadovoljna. (- F53) Boljše bi lahko bilo samo, če bi bila doma. (- F54)«; »V domu mi je tako lepo, da sploh ne pogrešam svoje domače vasi in doma. Ne bi se več vrnila domov. (- Č31) [...] Meni je tukaj zelo všeč in se nad ničemer ne pritožujem. (- Č45)«; »Takega doma kot je naš, ga ni daleč naokoli. (- G93)«).

Stanovalci so zadovoljni tudi, ker je zadoščeno njihovim željam in potrebam (»[...] zamenjali so mi samo posteljo. Zdaj imam tako, da se lažje dvignem gor, ker me po kapi roka ne uboga več. (- D26)«; »Na srečo imam sobo v pritličju, saj me je z dvigalom strah iti. (- H30)«), oskrba in pomoč pa so jim dostopni kadarkoli (»Je pa dobro to, da vem, da kadarkoli bom pomoč potrebovala, so tu ljudje, ki mi bojo pomagali. (- A48)«; »Če karkoli potrebujem, lahko tudi ponoči pokličem. (- H50) Všeč mi je, da so vedno zraven in jih lahko kadar koli prosim za pomoč. (- H51)«).

Poleg tega na zadovoljstvo vpliva tudi urejenost doma (G94), kjer ne smrdi po blatu in urinu (G95), se prenavlja (G96), kar pa od stanovalcev sicer zahteva dodatno potrpežljivost (»Trenutno se dom prenavlja in moramo tudi stanovalci malo potrpeti. Nekatere so nas za ta čas razselili po domu, da bojo lahko popravili. (- A33)«).

Veliko vlogo pri pozitivnem dojemljanju oskrbe v domu ima osebje, ki je po besedah stanovalcev prijazno (G97, »Ko jih kaj prosiš, so vedno zelo prijazni. (- A49)«; »Negovalke tukaj so zelo prijazne. Jaz jim moram dati vso pohvalo. Zelo so prijazne, vse naredijo, nič ne godrnjajo ali da bi bile grobe. Sem zelo zadovoljna z oskrbo. (- Č51)«; »Namenijo nam nasmeh, grejo z dobro voljo do nekoga mu pomagati. (- G88)«) in skrbno (»Tukaj sestre naredijo vse, kar je potrebno. (- E39) Prinesejo, odnesejo, kar je treba, tako da nam ni potrebno nič skrbeti. (- E40)«; »[...] pridejo, posteljejo posteljo, počistijo in se pogovarjamo. (- F52)«; »Negovalke in osebje se maksimalno trudijo. (- G81)«). Stanovalka ceni to, da se zaposleni pri delu z njimi osredotočijo na to in pustijo svoje težave izven službe (»Vsak človek ima dobre in slabe stvari. Včasih prideš že od doma lahko slabe volje, zaposleni imajo tudi svoje težave zunaj doma upokojujencev. (- G86) Jaz vidim, da se zaposleni prav trudijo, da bi svoje težave odmaknili, kadar so tu, in res delali z ljudmi. (- G87)«), vendar meni, da so včasih tudi stanovalci sami prezahtevni do

zaposlenih in jih ne znajo dovolj ceniti, tako kot tudi plačilo za njihovo delo ni dovoljšno (*»Se pa ne čudim, da so zaposleni kdaj tudi slabe volje, saj to delo ni lahko. (- G89) Tudi stanovalci nismo vedno dobre volje. Včasih smo tudi mi prezahtevni in prehitro obsojamo zaposlene za njihova dejanja. Prevečkrat gledamo na zaposlene v smislu 'saj so plačani za to'. (- G90) Ampak ni res. Premalo so plačani za to, kar delajo. (- G91)«*).

Za zadovoljstvo tako stanovalcev kot tudi zaposlenih so pomembni dobri domačni odnosi med vsemi (*»Poiskati moramo skupni jezik in sprejemati drug drugega tudi med stanovalci in zaposlenimi. (- G92). [...] ni neke stroge linije med zaposlenimi in stanovalci, odnosi so domačni. (- G98) Zaradi tega so tako stanovalci kot tudi zaposleni bolj zadovoljni. (- G99)«*). Sogovornica je opisala, kako se stanovalci in zaposleni povežejo pri praznovanju rojstnih dni v domu, kar ji je zelo pri srcu (*»Skupaj z eno stanovalko sva kupili kavo, ker ima takrat tudi ona rojstni dan. Tako da nama bodo tisti dan skuhalo kavo v kuhinji. (- A5) Odvisno je od njihove pripravljenosti, kako imajo oni razporejene stvari v kuhinji. (- A6) Ko en mesec poteče, potem delovna terapevtka in socialna delavka organizirata praznovanje za tiste, ki so imeli rojstni dan v prejšnjem mesecu. (- A7) To, da nam pripravijo torto, da praznujemo in da imamo take običaje, mi je zelo lepo. (- A8)«*).

Socialna delavka socialno usmeritev v domu za stare, kjer je zaposleno pretežno zdravstveno osebje, vidi kot posledico odločitve vsakega posameznega delavca, vendar se ji zdi, da so zdravstveni delavci zaposleni v taki ustanovi bolj socialno usmerjeni kot tisti, ki delajo v bolnišnicah (*»Veliko je odvisno od samih ljudi, ki delajo v domu za stare. (- SD44) Lahko so nekateri zdravstveni delavci res zelo medicinsko usmerjeni, medtem ko jih je veliko takih, ki so res socialno usmerjeni. (- SD45) Če primerjam bolnišnico in dom, je slednji izrazito bolj socialno usmerjen in je tudi zdravstveno osebje bolj socialno naravnano tako, da res pogledajo človeka in njegove potrebe. (- SD46) Pride pa včasih kakšna taka stvar, ki jo je nujno treba narediti ne glede na mnenje stanovalca in ni možnosti dogovarjanja. (- SD47)«*). Kljub temu, da je proti zdravstvenim delavcem v manjšini, ima moč predvsem zato, ker je tudi vodja enote (*»Kot socialni delavec si v manjšini. (- SD48) Jaz imam mogoče srečo, ker sem tudi vodja enote in imam vseeno eno prednost, da lahko več dosežem pri zdravstveno-negovalni službi, kakor če bi bila samo socialna delavka. (- SD49)«*), vendar mora biti tudi v zdravstveni službi čut za socialno usmeritev, saj je drugače težko najti pravo ravnotežje (*»Če v zdravstveni službi ni nekoga, ki bi videl, da je dom socialni zavod, je to težko uravnati. (- SD50)«*).

Stanovalci socialno delavko sprejemajo kot zelo pozitiven del oskrbe (*»Take predstojnice kot jo imamo v zdajšnji socialni delavki in vodji, ne bomo imeli več. Ona ima dušo in za tako delo jo moraš imeti. Vsakemu je pripravljena pomagati z lepo besedo, nasvetom ali nasmehom. (- G82) Včasih nasmeh pomeni več kot tisoč besed. (- G83)«*). Nadalje stanovalka pove, na kakšen način se delo socialne delavke razlikuje od dela zdravstvenega osebja (*»Je res, da socialna delavka nima bremena fizičnega dela dvigovanja in nege stanovalcev, je pa njeno delo na drug način težko, saj tudi kot vodja odloča o marsičem. (- G84) Ne moremo hoditi eden mimo drugega; bodimo ljudje. (- G85)«*).

Naloge socialne delavke so v resnici zelo raznolike in segajo na vsa področja življenja v domu že od začetka, ko kandidat odda vlogo za namestitev v domu za stare (*»Od začetka, ko pride vloga v dom, jo jaz birokratsko obdelam, (- SD18) vodim obravnavo vloge na komisiji, (- SD19) spremljam, kakšen je ta prosilec za bivanje v domu. (- SD20) Ko se sprostijo mesto, pokličem primerne kandidata in z njim sklenem dogovor o oskrbi in o plačilu storitev. (- SD21) [...] Nato urejam namestitev, (- SD23) ga seznanim s hišnim redom, (- SD24) dejavnostmi, v katere se lahko vključi v domu (- SD25), in predstavim dom na splošno. (- SD26)«*). Pri svojem delu sodeluje tako s svojci zaposlenih, kot tudi z drugimi ustanovami (SD22). Kadar stanovalci nimajo svojcev, je njena vloga še toliko večja (*»Kadar gre za želje, ki jih dom ne more omogočiti, je to bolj stvar svojcev, da stanovalcu omogočijo izpolnjevanje njegovih želja. (- SD35) Vloga socialne delavke je pri tem mogoče večja, kadar stanovalec nima svojcev. (- SD36) Kadar pa stanovalec ima svojce in je z njimi v dobrih odnosih, po navadi oni prevzamejo to, da skrbijo za plačilo oskrbnine, jim nosijo denar in stvari, ki jih rabijo iz trgovine in so tudi nekakšen posrednik med službami v domu. (- SD37) Kadar stanovalec nima nikogar, mora biti socialna delavka tista, ki je njegova zagovornica in zastopnica za urejanje različnih stvari. (- SD38)«*). Z vsakim stanovalcem izdelajo individualni načrt (*»Po enem mesecu bivanja v domu se izdelajo individualni načrt (- SD27), preko katerega poskušam stanovalca malo bolje spoznati (- SD28) in mu tudi še enkrat predstavim možnosti za vključevanje v aktivnosti, (- SD29) saj so stanovalci takrat na začetku takoj ob vselitvi včasih manj zainteresirani za to. (- SD30) Individualni načrt se potem vsako leto evalvira skupaj s stanovalcem (- SD31) [...]«*) in nato aktivno dela na njegovem uresničevanju (*»[...] in se njegove izražene želje in potrebe, če se le da, tudi upošteva. (- SD32) Večinoma gre za vključevanje v različne aktivnosti v domu (- SD33) in recimo bivanje v enoposteljni sobi, kar stanovalcu omogočimo, kadar je za to možnost. (- SD34)«*). Sodeluje pri organizaciji dejavnosti v domu (*»Pri dejavnostih veliko*

sodelujem z delavno terapevtko. (- SD39)«, ob neformalnem druženju se namreč tako stanovalci kot tudi sama počutijo bolj sproščeno kot v pisarni (*»Pri neformalnem druženju v domu, na dejavnostih, ki jih ponujamo, najbolj spoznam stanovalce, saj so takrat bolj sproščeni kot ob formalnostih, ki jih moramo urejati, (- SD40) pa tudi jaz takrat nisem tako obremenjena z nekim delom in se lažje sproščeno pogovarjam. (- SD41) Kot socialna delavka ne morem čakati, da bojo stanovalci prišli v pisarno in tako navezali stik z mano. (- SD42) V pisarno pridejo samo, kadar je res nujno. (- SD43)«).*

4.6.5 Vpliv

Stanovalci svoj vpliv v instituciji različno dojemajo. Večina jih meni, da imajo vpliv in da lahko svoje pripombe, želje in predloge izrazijo in so ti tudi upoštevani s strani zaposlenih (A57, *»Če nas kaj moti, lahko to povemo in to tudi upoštevajo. (- Č48)«; »Ja, seveda upoštevajo. (- F50)«; »Včasih imam kakšno pripombo glede plačila storitev v domu, vendar vedno rečejo, da je vse v redu in da je odvisno od tega, koliko občina doplača. (- C55)«).* Stanovalka meni, da je v domu premalo časa, da bi izrazila svoje mnenje (*»[...] vendar sem zaenkrat premalo časa tukaj, da bi si zares lahko izoblikovala pravo mnenje. (- H66) [...] Ko bom bolj vpeljana, bom lahko tudi na sestankih kaj rekla. (- H68)«).*

Nekateri sicer vejo, da lahko izrazijo svoje mnenje (H65), vendar tega ne naredijo, saj menijo, da ni potrebno nič spreminjati (*»Takrat gremo do nje, vendar jaz še nisem šla, ker se nisem imela za kaj pritožiti. (- Č50)«; »V domu ne bi nič spreminjala. Nič drugega si ne želim. (- E48)«; ») oziroma se ne izpostavljajo, tudi če jih kaj zmoti (*Sem tudi tak, da nič ne predlagam. (- C54) [...] Imel sem neki popust, vendar tega nisem omenil nikomur, da bi moral izkoristiti. (- C56)«; »).* V tako veliki ustanovi, naj bi bili težko vsi zadovoljni (*»Veliko je takih malenkosti, vendar jaz mislim, da vsak ne more biti z vsem zadovoljen v tako veliki ustanovi. (- C57)«).* Stanovalec zaupa zaposlenim, ker ga dobro poznajo (*»Spremenil ne bi prav nič. (- D56) Dobro me poznajo (- D57) in kadarkoli kaj rabim, mi pomagajo. (- D58)«).**

Kot osebo, na katero se lahko obrnejo, kadar želijo kar spremeniti, ko jih kaj moti, vidijo socialno delavko (*»To povemo največ socialni delavki. Nanjo se obrnemo, kadar je kaj narobe. (- Č49)«; »Običajno se gre do socialne delavke, kadar želimo kaj predlagati, spremeniti. (- G72) [...] Naša socialna delavka je oseba z razumevanjem in naredi marsikdaj kakšno izjemo. (- G75) Ko sem potrebovala tolažbo, je bila prav ona tista, ki me je podprla, zato mi bo zelo žal, ko bo šla v pokoj. (- G76)«).*

Med nekaterimi sogovorniki velja prepričanje, da na življenje v domu nimajo vpliva in so odločitve odvisne izključno od zaposlenih (*»Drugače pa mislim, da stanovalci ne moremo prav veliko vplivati. Je bolj vse odvisno od zaposlenih. (- B37)«*; *»Na odločitve v domu ne morem vplivati čisto nič. (- C53)«*).

Vpliv v instituciji je po mnenju stanovalcev odvisen od njih samih, od njihove dejavnosti (*»Menim, da je vpliv vsakega stanovalca odvisen od lastne želje in volje. (- A55) Sama sem zelo aktivna in veliko sodelujem pri dejavnostih v domu (- A56) [...]«*). Drugi menijo, da je za spremembe potreben skupinski pristop in da je treba ohranjati red (*»Če človek želi nekaj spremeniti, sam to zelo težko naredi, če pa nas je več, lahko tudi več spremenimo. (- G70) Če se vsak posameznik nekaj spomni, potem spet ni nobenega reda. V taki instituciji pa določen red mora biti. (- G71)«*), pristopiti pa je treba do pravih ljudi, ki lahko dejansko nekaj spremenijo (*»Mogoče je marsikaj, ampak je treba to urejati s pristojnimi, ne pa med sabo šušljati po hodnikih, ker iz tega ne bo nastala sprememba. (- G73) Nekateri pravijo, da nam kratijo svobodo, vendar menim, da si svobodo kratimo sami zato, ker ne znamo stvari začeti tako, kot je treba pri pristojnih, ki lahko kaj spremenijo. (- G74)«*) in na prijazen način (*Paziti pa moramo, da ne užalimo koga. Kar povemo, moramo povedati na lep način. (- H69)«*).

Glede vpliva stanovalcev socialna delavka pove, da bi ga lahko imeli več, kot ga imajo in si ga sami vzamejo (*»Lahko bi imeli večji vpliv, kot ga imajo, (- SD71) vendar se pogosto tudi sami nočejo izpostavljati. (- SD72)«*). Predlogov je malo (*»Pa kadar jih vprašamo, kam bi želeli na izlet, je po navadi tudi bolj malo predlogov. (- SD76)«*), tiste, ki so, pa poskušajo upoštevati (*»V vsakem primeru pa, kadar je neka želja ali potreba taka, ki jo lahko zagotovimo, to res omogočimo. (- SD77)«*). Pove, da bi lahko imeli največji vpliv pri prehrani, vendar tega ne izkoristijo (*»Največji vpliv bi recimo lahko imeli pri prehrani. (- SD73) Kadar imamo sestanke s stanovalci po oddelkih, povabimo tudi vodjo prehrane (- SD74) in takrat naj bi oni podali svoje predloge, vendar so ti predlogi večinoma vedno enaki. (- SD75)«*). Iz pogovorov s stanovalci je razbrati, da svoj vpliv glede prehrane poznajo (*»Imamo sestanke po nadstropjih in nas vprašajo glede hrane. (- B36)«*; *»Recimo, jaz ne jem vampov in to že vsi vejo, zato takrat, kadar so vampi, poleg polente dobim kar navaden golaž. To, da upoštevajo česa ne maram, mi je zelo všeč. (- Č46) Kolikor jaz vem, dajo vsakemu, ki česa ne je, kaj drugega. (- Č47)«*).

Stanovalci so med pogovorom predlagali svoje konkretne ideje o tem, kaj bi lahko bilo v domu drugače. Izpostavili so, da je v domu premalo zaposlenih (*»Zaenkrat sem dobila občutek, da je*

zaposlenih morda premalo. (- H70) *Za tiste, ki ne potrebujemo veliko pomoči, je v redu, tisti, ki pa potrebujejo več, pa bi potrebovali tudi več zaposlenih.* (- H71)«, ki bi morali biti bolj izobraženi za delo s starimi ljudmi (*»V domu se vidi, da so nekateri zaposleni dobro izobraženi za delo z starimi, drugi pa ne.* (- B38) [...]) *Zaposlenim bi morali omogočiti več izobraževanj v ta namen.* (- B40)«. Dobrodošle se jim zdijo ideje od drugod, nove stvari (*»Recimo, zdaj ko hodijo iz Posoškega razvojnega centra k nam, je to zelo koristno, ker imajo marsikatero idejo, ki je mi nimamo.* (- G43) *Jaz sem recimo bila zdaj šest tednov v Soči zaradi nove nožne proteze in sem si tudi tam pogledala nekaj novih stvari, fotografirala in predlagam, da bi neke nove stvari poskusili tudi pri nas v delovni terapiji.* (- G44)«). Od zaposlenih pričakujejo več dobre volje in spodbud (*»Jaz mislim, da bi morale osebje včasih bolj spodbujati stanovalce; tudi s svojo dobro voljo.* (- B43)«, pa tudi na splošno v domu želijo več zabave (*»Želela bi si, da bi bilo v domu več zabave.* (- Č52)«). Želijo si večjega prostora (*Manjka nam tudi ena telovadnica za igre z žogo in podobno, torej večji prostor za take aktivnosti.* (- G101)«, ki bi bil primeren tudi za izvajanje plesa z vozičkom (*»Jaz sem v Soči okusila recimo ples na vozičku in to je meni neverjetno polepšalo dan, ampak pri nas nimamo prostora za takšne dejavnosti.* (- G102)«). Stanovalka izpostavi, da bi bila v jedilnici potrebna večja disciplina zaradi varnosti stanovalcev (*»Če bi lahko še kaj spremenila, bi uvedla večji red in disciplino pri obrokih v jedilnici, saj pride pogosto do prerivanja in to ni povsem varno.* (- G100)«). Sogovornica bi se večkrat rada pogovarjala o svojem življenju v narečju (*»Želim si, da bi se s kom lahko pogovarjala o svojem življenju, ker se rada pogovarjam, posebej v svojem narečju.* (- H73)«).

Socialna delavka kot idealno obliko institucionalne oskrbe starih ljudi vidi življenje v tako imenovanih domovih četrte generacije (SD88). Življenje stanovalcev bi potekalo v manjših gospodinjskih skupnostih (*»Če bi jaz imela možnost in toliko vpliva, bi bila že stavba bistveno drugačna.* (- SD78) *Omogočala bi vzpostavitev gospodinjskih skupnosti s čajno kuhinjo,* (- SD79) *kjer bi lahko določeno hrano tudi sami pripravljali,* (- SD80) *v njih bi bivalo do dvajset stanovalcev,* (- SD81) [...]), s stalnim kadrom (*»[...] v skupini bi bila zaposlena ena gospodinja, ki bi skrbela za vse,* (- SD82) *v skupino pa bi prihajalo zdravstveno in socialno osebje.* (- SD83) *Stanovalci potem lahko obiskujejo skupne aktivnosti tudi izven gospodinjskih skupin,* (- SD84) *osnovne stvari pa se dogajajo znotraj skupine.* (- SD85) *Glavno je, da bi bilo osebje v gospodinjski skupnosti stalno;* (- SD86) *ljudje bi se navezali, bi si zaupali in čutili večjo pripadnost, kot jo čutijo v tako veliki instituciji, kot je dom sedaj.* (- SD87)«, dovolj kadra pa bi omogočalo kvalitetno opravljanje dela (*»Po drugi strani pa bi morale biti tudi ostalega*

kadra dovolj, (- SD89) da se lahko stanovalcu posvetiš (- SD90) in v miru opraviš svoje delo, ne pa da se vedno samo hiti in mudi, ker čakajo že drugi stanovalci, ki potrebujejo pomoč. (- SD91)«).

4.6.6 Vzdušje v domu

Stanovalka v domu zaznava negativno vzdušje, prisotnost žalosti in problemov (*»Tu je veliko žalosti in problemov. (- B34) [...] Včasih se mi zdi v domu zelo mrtvo. Ni občutiti nekega življenja, upanja in volje za karkoli. (- B42)«).*

Večina drugih sogovornikov domu pripisuje pozitivno vzdušje (*»Včasih nasmeh pomeni več kot tisoč besed. (- G83)«; »So pa vsi zelo prijetni in prijazni. (- H72)«).* Všeč jim je, da so v domu v svojih krajih, kjer poznajo ljudi (*»Všeč mi je to, da sem v domu v Tolminu, ker poznam ljudi in ne morem reči, da so prav vsi tujci. (- H31) Če bi me dali kam drugam, pa bi bila bolj žalostna. (- H32) Lepo je, ker nihče ne gre mimo tebe, ne da bi te pozdravil ali se nasmehnil. (- H33)«).*

4.6.7 Doživljanje doma za stare

Stanovalka je veliko povedala o tem, kako sama dojema dom za stare in kako ga drugi. Meni, da se je v dom dobro vključiti dokler si pri močeh, da sodeluješ v dejavnostih doma (*»Moje stališče je, da je dobro priti v dom dokler si še pri močeh, da si ustvariš krog svojih prijateljev in ko pride čas, da obležiš, te pravi prijatelji še vedno hodijo obiskovat in ti nosijo novice z doma. (- G40) Kadar pridejo ljudje 'zadnje ure' v dom je samo še 'hiranje' in prepuščenost samemu sebi, kar ni smisel. (- G41) Dobro je, da se ljudi okupira, kolikor se le da. (- G42)«).* Ona je v domu za stare našla sebe in svoj dom ter o tem pripoveduje tudi drugim (*»Ko smo obiskali VDC, me je delovna terapevtka prosila, da bi povedala kaj o tem, kako sem na novo zaživela v domu. Pripravila sem govor, ki je marsikoga spravil v jok. (- G45) Ljudje si namreč predstavljajo dom kot 'bav bav'. Dom ti res nekaj da. Če prej nisi imel časa sam zase, ga tu najdeš. (- G46)«).*

Sprejemanje življenja v domu pa je odvisno tudi od tega, kaj o tem menijo bližnji osebe, ki se pripravlja na to spremembo (G47). Stanovalkini otroci je pri tem niso podprli, ker niso dojeli njene starosti in pešanja moči (*»Moji otroci so recimo bolj z odporom sprejeli mojo odločitev, da se preselim v dom, ampak se o tem nisem posvetovala z njimi; sem sama čutila da k*

nobenemu od njih ne bi želela it živet. (- G63) Šele ko sem vse že uredila, sem jim sporočila svojo odločitev in razloge zanjo. (- G64) Oni so v meni še vedno videli mamo izpred desetih let, ki je prišla v varovana stanovanja. Ne vem, ali so pozabili, da tudi meni tečejo leta. Nenadoma so bili izgubljeni in niso razumeli moje odločitve, niso me podprli. (- G65) Šele zdaj počasi dojemajo in sprejemajo to, da ima njihova mama sedemdeset let. (- G66) Ker sem bila prej tako aktivna, to težko razumejo. (- G67)«).

4.7 Odgovori na raziskovalna vprašanja

4.7.1 S katerimi dejavnostmi so se stanovalci ukvarjali pred prihodom v dom za stare?

Dejavnosti, s katerimi so se sogovorniki ukvarjali pred prihodom v dom za stare, so bile povezane z njihovim načinom življenja. Tisti, ki so že prej živeli na vasi in se ukvarjali s kmetijstvom, so s tem večinoma nadaljevali tudi po upokojitvi oziroma dokler so to zmogli. Poleg tega so skrbeli za lastna gospodinjstva in delo pri hiši ter posvečali pozornost svoji družini. Pri vsakodnevnih obveznostih so bili samostojni in tudi samozadostni. Nekateri zaradi veliko dela niso imeli veliko prostega časa.

Sprostitev jim je predstavljal pobeg v lepo naravo, ki obdaja te kraje. Čas so si krajšali z branjem in ročnimi deli, kot sta šitkanje prtičkov in pletenje košev, nekateri so si življenje popestrili s pesmijo, prepevanjem, drugi pa s potovanji.

Kadar so potrebovali pomoč, so jo iskali znotraj svojih socialnih mrež v vasi ali znotraj družine. Dokler jim moči niso začele pešati, so po svojih zmožnostih skrbeli za svoje družinske člane. Večjo mobilnost so jim omogočali pripomočki za samostojno življenje. Stanovalec si je zaradi slabšega vida pomagal s palico, stanovalka pa se je prevažala s skuterjem, saj ima nožno protezo.

Večinoma se sogovorniki pred prihodom v dom niso udeleževali organiziranih aktivnosti. Stanovalec je povedal, da je bil aktiven v različnih društvih skupaj s svojo ženo, vendar je za take stvari potrebna organizacija. Stanovalec je med bivanjem v bolnišnici razvil zanimanje za petje, s katerim si je krajšal čas tudi doma in z njim razveseljeval svoje bližnje. Sogovornica se je pred prihodom v dom aktivno vključevala v domsko življenje z vodenjem aktivnosti v domu.

4.7.2 S katerimi dejavnostmi se stanovalci ukvarjajo sedaj, ko živijo v domu za stare?

Dejavnosti v domu so soustvarjane tako s strani zaposlenih, kot tudi s strani aktivnih stanovalcev. Med sogovorniki so priljubljene dejavnosti od telovadbe, branja, tombole pa do pevskih vaj, ročnih del in skupine za urjenje spomina. V domski kapeli in molitveni skupini najdejo prostor zase tisti, ki se želijo versko udeleževati.

Veliko so povedali o skupinah za samopomoč, ki potekajo v domu in se jih radi udeležujejo, saj jim druženje v skupnih pogovorih veliko pomeni. Ena od sogovornic tudi sama vodi skupino za samopomoč, pripravlja vsebine za skupino, včasih pa vodi tudi druge aktivnosti v domu, da imajo stanovalci tudi poleti možnost pestre izbire.

Dejavnosti se nekateri aktivno udeležujejo, drugi pa jih samo opazujejo ali poslušajo in so tako na nek način vključeni v domsko življenje. Stanovalci, ki želijo in imajo dovolj moči, lahko pomagajo po svojih močeh pri lažjih delih v kuhinji in drugim sostanovalcem.

Stanovalci pozitivno sprejemajo organizirane ponujene dejavnosti v domu, saj lahko izbirajo glede na svoje potrebe in želje. Ker dejavnosti niso obvezne, se lahko sproti odločajo, kaj je tisto, kar bi radi počeli. Stanovalka izpostavi, da je zanjo vključevanje v koristne dejavnosti pomembno, ker tako ohranja sebe v formi, s čimer se poskuša izogniti tveganju za nastanek demence.

Tako stanovalci, ki so že dlje časa v domu, pa tudi socialna delavka opažajo, da sposobnosti in zmožnosti stanovalcev skozi leta padajo. Socialna delavka pove, da so v preteklosti v dom prihajali ljudje, ki so bili veliko bolj aktivni, pa tudi bolj so soustvarjali domsko življenje, ker so bili v boljšem zdravstvenem stanju.

Zaradi zdravstvenih težav, ki jih je prinesla starost, so stanovalci manj aktivni, kot bi si želeli oziroma so bili še pred časom. Počasi se navajajo na to, da ne zmorejo več toliko. Opustiti so morali dejavnosti, ki so jih včasih lahko opravljali.

Za nekatere stanovalce so razni pripomočki, ki jim omogočajo večjo svobodo, ključnega pomena. Pomagajo si s palico, vozičkom, opornicami, nožno protezo, hojco in skuterjem za prevažanje. Za stanovalca, ki bi za večjo mobilnost potreboval prenosni kisik, je ta nedostopen zaradi težavnosti testov, ki bi jih moral opraviti, pa tudi zaradi cene.

Če so organizirane dejavnosti v domu tiste, ki potekajo po nekem urniku ali razporedu, bi lahko rekli, da so ostale dejavnosti, s katerimi se stanovalci ukvarjajo, njihove prostočasne dejavnosti. Sogovorniki v svojem prostem času radi berejo, rešujejo križanke, gledajo televizijo in poslušajo radio. Stanovalka rada kaj zapiše in sestavi govor za kakšno posebno priložnost v domu. Radi imajo umirjene aktivnosti, kot so pletenje, pogovori ali pa samo počitek.

Dom je lociran v neposredni bližini narave, kar stanovalci izkoristijo za sprehode oziroma vožnjo s skuterjem v prijetnem okolju. Stanovalka uporablja fotoaparat, računalnik in socialna omrežja, kjer sostanovalcem kot tudi širše predstavi svoje fotografije narave in dogodkov v domu.

Stanovalci so s prihodom v dom lahko po svojih močeh obdržali hobije od prej, obudili stara zanimanja, recimo za petje, ali poskusili stvari, ki jih prej nikoli niso, recimo telovadbo.

4.7.3 Kako so bile organizirane socialne mreže stanovalcev pred prihodom v dom za stare?

Socialne mreže stanovalcev pred prihodom v dom za stare so bile pretežno družinsko orientirane. Pogoste stike so imeli še s svojimi sosedi, sovaščani in prijatelji ter tudi s prijatelji, povezanimi s službenim življenjem. Znotraj socialnih mrež so si vzajemno nudili pomoč.

4.7.4 Kako so socialne mreže stanovalcev organizirane po prihodu v dom za stare?

S preselitvijo v institucijo, kjer biva na določenem prostoru visoko število ljudi, so stanovalci spoznali tudi nove ljudi. V domu so navezali nove stike, jih obudili ali nadaljevali tiste od prej. Velika koncentracija ljudi lahko pomeni tudi veliko različnih značajskih lastnosti, zaradi česar je stanovalki spoznavanje ljudi in druženje težje.

Stanovalce v domu obiskujejo ljudje, s katerimi so bili veliko v stiku tudi pred prihodom v dom. Nekateri pridejo za praznike in posebne priložnosti, drugi pa hodijo bolj pogosto. Večinoma so to družinski člani in dobri prijatelji. Stike ohranjajo tudi preko telefona. Za nekatere so se po prihodu v dom stiki z ljudmi iz prej formiranih socialnih mrež zmanjšali ali pa celo prekinili.

Stik z življenjem izven institucije ohranjajo tisti stanovalci, ki zmorejo biti izven doma sami. Sogovornica pove, da so ji zadnje čase odhodi domov ob nedeljah postali prenaporni. Druga stanovalka pove, da ji veliko svobodo glede izhodov iz doma omogoča skuter, s katerim gre na obisk k svojim domačim.

Ohranjanje stikov s svetom izven institucije ni pomembno le za stike z ljudmi, ampak tudi za pretok informacij in dobrin, ki v domu niso dostopne.

4.7.5 Kakšne so bile bivalne razmere stanovalcev pred prihodom v dom za stare?

Sogovorniki so pred prihodom v dom živeli v različnih bivalnih okoljih. Večina jih je živela na vasi. Stanovalec ima že od otroštva izkušnjo seljenja po različnih zavodih, selil se je tudi kasneje v življenju. Nekateri so si gospodinjstvo oziroma hišo delili z drugimi družinskimi člani, po smrti partnerjev oziroma njihovi preselitvi v dom pa so nekaj časa živeli sami. Dva od sogovornikov sta pred prihodom v dom živela v varovanih stanovanjih, ki se nahajajo v neposredni bližini.

4.7.6 Kakšne so bivalne razmere stanovalcev v domu za stare?

Stanovalci, s katerimi sem se pogovarjala, v domu živijo različno dolgo. Nekateri so se med bivanjem selili med različnimi domovi. Stanovalka je bivanje v domu enkrat že prekinila in se po poslabšanju zdravstvenega stanja zopet preselila v dom.

Dom ponuja različne sobe; petinštirideset enoposteljnih, sedemintrideset dvoposteljnih, pet triposteljnih in eno štiriposteljno sobo. Od tega pet oskrbovancev, ki so sodelovali v raziskavi, živi v enoposteljni sobi, eden v troposteljni, ostali pa v dvoposteljni sobi.

Tisti, ki živijo v sobi sami, povejo, da enoposteljna soba pomeni zasebnost in to, da lahko stvari počnejo po svoje. To je med stanovalci pogosta želja. Stanovalci, ki bivajo v večposteljnih sobah, se morajo več prilagajati in sprejemati različnost med stanovalci, vendar jih sobivanje ne moti. Sogovornica kljub temu, da je sobivanje ne moti, pove, da enoposteljna soba ostaja njena želja.

Včasih se zgodi, da v domu bivata oba zakonca oziroma partnerja. Sogovornica pove, da si v tem obdobju želi predvsem počitka, tako da moža obiskuje, ne bi pa si z njim delila sobe. Sogovornik in njegova žena sta si sprva želela skupno sobo, vendar trenutno to zaradi prenove doma ni mogoče.

Domačnost si stanovalci lahko pričarajo tako, da si sobe uredijo po svojem okusu, s svojimi dodatki. Stanovalka pove, da je na tak način svojo sobo sprejela kot svoj dom in del sebe.

V domu za stare je občasno prisotna smrt. Kadar gre za večposteljne sobe, se smrt dotakne tudi tistih, ki so bivali skupaj z umrlo osebo. Stanovalec pove, da mu ob takih trenutkih ni preveč težko, saj se s sostanovalci v sobi niso nikoli preveč navezali.

4.7.7 Kakšni so bili razlogi za vključitev v dom za stare?

Razlogi za odločitev o selitvi v dom za stare so predvsem zdravstveni in socialni. Večina se jih je v dom vključila po hospitalizaciji oziroma po večjem zdravstvenem zapletu, kar so jim priporočili zdravstveni delavci ali pa domači. Domači so bili tudi tisti, ki so jim pomagali pri urejanju prihoda v dom za stare. Ena izmed stanovalk je sama tako začutila in se sama odločila za preselitev ter uredila vse potrebno. Nekateri doma niso imeli več pogojev za življenje, ker niso imeli nikogar, ki bi jim lahko nudil zadostno količino oskrbe. Stanovalka se je v dom preselila po potresu, ko bivalne razmere doma niso bile več primerne za varno življenje.

4.7.8 Kako so se stanovalci počutili pri selitvi in kako so sprejeli institucionalno življenje?

Stanovalci so ob selitvi v dom doživljali občutke hvaležnosti, da so bili sprejeti. Kljub temu, da morda niso bili povsem zadovoljni s selitvijo, so bili veseli tega, da bo zdaj za njih dobro poskrbljeno. Večina stanovalcev meni, da je vzdušje pozitivno. Predvsem jim je všeč to, da vsi vse poznajo in da so tu ljudje, ki so jih poznali že od prej.

Stanovalka, ki je v domu šele kratek čas, pravi, da je ob selitvi občutila žalost in se še vedno težko privaja na institucionalni red. Tudi splošno razpoloženje v domu je za nekatere žalostno, prisotni so problemi, kar negativno vpliva na vzdušje.

Stanovalka, ki je selitev v dom sprejela zelo pozitivno, pravi, da je tu zopet našla sebe. Po njenem mnenju se je v dom dobro vključiti, ko človek še zmore aktivno sodelovati v dejavnostih, kar vpliva na bolj pozitivno doživljanje življenja v domu. Kako stanovalci sprejmejo selitev, je odvisno tudi od podpore in mnenja domačih.

4.7.9 Kako zadovoljni so stari ljudje z oskrbo v domu za stare?

Stanovalci so med mnogimi pozitivnimi izkušnjami z življenjem v domu omenili tudi nekaj negativnih. Stanovalko moti, da se mora prilagoditi domskemu redu in počivati po kosilu, saj tega prej ni bila vajena. Zaposleni imajo po njihovem mnenju premalo časa zanje. Stanovalka pravi, da je takrat, ko jo pestijo čustvene stiske, nihče ne vpraša, kaj je narobe.

Zaradi bolnišničnih okužb morajo biti stanovalci izključno v svoji sobi, kar zanje ni prijetno, saj se ne morejo vključevati v domsko življenje. Problematiko na tem področju zaznava tudi socialna delavka, ki pove, da se mora z zdravstveno službo glede tega pogosto pogajati, da stanovalcem omogoči neko mero vključevanja v dejavnosti v domu.

Kot temelj dobre oskrbe stanovalci dojemajo zadovoljevanje osnovnih potreb, kot so na primer hrana, počitek in ogrevanje. Z oskrbo so na splošno zadovoljni oziroma zelo zadovoljni, saj se zaposleni trudijo ustreči njihovim potrebam in željam, pomoč pa jim je dostopna kadarkoli, tudi ponoči.

Na zadovoljstvo vpliva tudi urejenost doma, kjer niso prisotne neprijetne vonjave po urinu in blatu. Zadovoljni so s tem, da se dom prenavlja, vendar morajo biti zato bolj potrpežljivi, da se prilagodijo trenutnim razmeram.

K temu, da so stanovalci zadovoljni z oskrbo, pripomore v veliki meri osebje, ki je tu zaposleno. Dojemajo jih kot prijazne in skrbne ljudi, ki svoje osebne težave pustijo ob strani, da se lahko posvetijo stanovalcem. Stanovalka je pri tej temi kritična tudi do samih stanovalcev, ki naj bi bili do zaposlenih včasih prezahtevni. Meni, da so za svoje delo premalo cenjeni in plačani.

Odnosi med zaposlenimi in stanovalci so po besedah stanovalke domačni, kar vpliva na to, da se vsi bolje počutijo. Stanovalci in zaposleni se še bolj povežejo ob neformalnih druženjih kot je praznovanje rojstnih dni.

Skozi zadovoljstvo stanovalcev z oskrbo se kažejo nekatere značilnosti socialne usmeritve institucije. Socialna delavka pove, da je usmeritev doma odvisna od zaposlenih. V domu za stare naj bi bilo zdravstveno osebje bolj socialno usmerjeno, kot je v bolnišnicah. Sama je kot socialna delavka v manjšini, vendar ima dodatno moč predvsem zato, ker je vodja enote. Meni, da mora biti kljub temu tudi zdravstvena služba socialno usmerjena, saj je drugače težko usklajevati eno in drugo področje.

Socialno delavko stanovalci dojemajo kot svojo predstojnico, ki je vedno pripravljena pomagati. Njeno delo, ki za razliko od zdravstvenih delavcev ni fizično težko, vključuje druge zahtevne naloge. To potrdi socialna delavka, ki opiše svoje naloge v domu za stare. Te segajo na vsa področja življenja v domu. Začnejo se pred prihodom stanovalca v dom in nadaljujejo

do zaključka njegovega bivanja. V tem času spozna stanovalce, se jim približa na različnih točkah in poskuša skupaj z njimi omogočati klimo v domu, ki je po njihovih željah.

Življenjska zgodba stanovalcev je po mnenju njih samih in mnenju socialne delavke nekaj, kar je del njihove zasebnosti, in jo delijo z zaposlenimi takrat, ko sami to želijo. Socialna delavka pove, da je poznavanje in uporaba življenjske zgodbe bolj primerna, kadar gre za stalen kader, ki se lahko tako bolj poveže s stanovalci in bolje dela. Stanovalka sicer meni, da se zdi, da se zaposleni včasih ne zavedajo njihovih izkušenj in življenja, ki so ga preživeli do sedaj. Nekateri so izpostavili, da se je o svojem življenju lepo pogovarjati in se jim zdi to dobrodošlo.

4.7.10 Na kakšen način lahko stanovalci vplivajo na življenje v instituciji?

Le nekateri stanovalci menijo, da v domu nimajo nikakršnega vpliva in da so vse odločitve odvisne od zaposlenih. Na drugi strani se večina stanovalcev zaveda, da imajo možnost vplivati na domsko življenje. Menijo, da imajo vpliv in so njihove pripombe, želje ter predlogi upoštevani s strani zaposlenih. Mnogi se ne želijo izpostavljati, da bi povedali, kadar jih nekaj zmoti ali pa nočejo ničesar spreminjati, saj so zadovoljni z obstoječim stanjem, zaupajo zaposlenim in menijo, da v tako veliki instituciji ne morejo biti vedno vsi zadovoljni. Kadar želijo uveljaviti svoje predloge in želje se, obrnejo na socialno delavko.

Po mnenju sogovornikov je vpliv stanovalcev odvisen od njih samih. Tistih, ki so na splošno aktivni, ni strah izraziti svojega mnenja in želja. Menijo, da se spremembe v domu lažje doseže, če se med sabo povežejo in skupaj nekaj želijo. Pri tem se morajo obrniti na prave ljudi, npr. na socialno delavko, ki lahko sproži spremembe.

Socialna delavka meni, da bi stanovalci lahko imeli več vpliva, kot ga imajo, saj ga ne izkoristijo v polnem obsegu. Posebej izpostavi vpliv pri prehrani v domu. Stanovalci pripovedujejo, da imajo vpliv na sestavljanje jedilnikov skozi sestanke po nadstropjih. Kadar jim obrok ni všeč, jim osebje (če je možno) postreže z drugo hrano.

4.7.11 Kateri so konkretni predlogi stanovalcev za prihodnost?

Socialna delavka vidi prihodnost doma za stare na način domov četrte generacije, v obliki gospodinjskih skupin s stalnim kadrom. Za tako obliko oskrbe dom v Tolminu nima pravih arhitekturnih značilnosti. Zagotoviti bi morali dovolj kadra, ki bi svoje delo lahko opravljal brez časovnih pritiskov in hitenja.

Tudi stanovalci menijo, da je v domu premalo zaposlenih, hkrati pa mislijo, da bi jim morali omogočiti več izobraževanja na področju dela s starimi ljudmi. Od njih pričakujejo več dobre volje in spodbujanje stanovalcev. Stanovalka je izpostavila, da bi bilo potrebno zaradi varnosti stanovalcev v jedilnici vzpostaviti večji red. Sogovornikom so dobrodošle novosti, ki jih prinašajo v dom organizacije od zunaj, ker to omogoča pretok novih idej. Menijo tudi, da potrebujejo večji prostor oziroma telovadnico, kar bi med drugim omogočalo ples na vozičku in druge dejavnosti, ki zahtevajo več prostora.

5 RAZPRAVA

Pričujoča raziskava je nastala na podlagi prepletanja praktičnega dela skozi študijsko prakso in študija socialnega dela s starimi ljudmi na fakulteti. V razpravi strnjeno predstavim rezultate in jih povežem s teoretskimi izhodišči ter ugotovitvami drugih avtorjev glede na nekatere glavne teme, ki sem jih izluščila pri kvalitativni analizi intervjujev.

5.1 Dnevne aktivnosti

Stanovalci, ki so sodelovali v raziskavi, so pred prihodom v dom pretežno bivali na vasi in se ukvarjali s kmetijstvom, živinorejo in poljedelstvom, dokler so to zmogli. Kneževič Hočevnar (2013) pravi, da je bil v preteklosti za ljudi, ki so živeli na kmetiji, odhod v dom na nek način »sramota«, vendar se v zadnjem času dojemanje institucionalne oskrbe v kmečkem okolju spreminja, čeprav ostaja staranje doma prednostna izbira.

Če se pred prihodom v dom sogovorniki niso vključevali v organizirane prostočasne aktivnosti, saj so imeli malo prostega časa, pa se po prihodu v dom za stare udeležujejo dejavnosti s pestrega seznama ponudbe doma. Te dejavnosti so telovadba, branje, tombola, pevske vaje, ročna dela, skupine za urjenje spomina, molitvene skupine in skupine za samopomoč. Domovi za stare so prostor, kjer kakovost življenja zagotavlja tudi vključevanje starih ljudi v vseživljenjsko učenje, kot dejavnosti, ki sem jih prej naštela, poimenuje Macuh (2017). Avtor izpostavi prednost prisotnosti tehnične in strokovne pomoči zaposlenih pri teh dejavnostih, kadar se dogajajo v institucionalnem okolju. Sogovorniki so povedali, da jim je pri aktivnostih v domu všeč to, da niso obveza, ampak jih lahko izbirajo glede na lastne interese in trenutne želje.

Nekateri stanovalci po svojih močeh pomagajo drugim stanovalcem, pa tudi pri nekaterih opravilih v kuhinji. Življenje v instituciji se zelo razlikuje od življenja doma in ena od teh razlik je tudi, da stanovalcem ni potrebno več samim skrbeti za pripravo hrane. Čeprav potrebujejo pri določenih stvareh pomoč, je pomembno, da jim omogočimo, da kljub življenju v instituciji lahko na nek način ohranjajo svoje sposobnosti. Čačinovič Vogrinčič (2006) sicer o tem govori na ravni družine, menim pa, da je tudi v instituciji pomembno, da imajo stari ljudje možnost ohranjanja tistega, kar še zmorejo.

Mali, Flaker, Urek in Rafaelčič (2018) poudarijo pomen avtonomije, ki je povezana z lastno izbiro. Predvsem pri večjih domovih, kjer je stanovalcev veliko, je možnosti za uresničevanje individualnih pobud manj in se lahko zgodi, da je možnost izbire, ki je morda omejena predvsem na tisto, kar dom že tako ali tako ponuja, bolj navidezna kot pa dejanska.

Oblika večje participacije k sooblikovanju življenja v domu je vključevanje stanovalcev v samo organizacijo dejavnosti. Stanovalka, s katero sem se pogovarjala, je že pred prihodom v dom aktivno sodelovala pri vodenju skupine za samopomoč in drugih dejavnostih. V Sloveniji so najbolj razširjene skupine za samopomoč prav med starimi ljudmi. To so skupine, kjer se ljudje zberejo, ker imajo neko skupno stisko, potrebo (Ramovš, 2003). »Posebnost teh skupin v slovenskem okolju je v tem, da je pobudnik za njihov nastanek navadno socialna stroka, ne pa stari ljudje sami« (Mali, 2008, str. 75).

Macuh (2017) v znanstveni monografiji uvodno zapiše, da se vse več starih ljudi v zadnjem obdobju življenja odloči za selitev v dom za stare, vendar danes o starih ljudeh ne govorimo več kot o onemoglih, ampak o ljudeh, ki jim zdravje še služi in jim je zato potrebno v domovih omogočiti aktivno in kakovostno življenje. V vsakem primeru se strinjam, da pri oskrbi starih ljudi skrbimo za ohranjanje in dvigovanje kakovosti življenja ne glede na zdravstveno stanje stanovalca, a raziskava, ki sem jo izvedla, kaže drugačna dejstva, kot jih navaja Macuh (2017). Socialna delavka doma in stanovalci so povedali, da v primerjavi s preteklostjo, danes v dom prihajajo ljudje, ki so zaradi svojega zdravstvenega stanja že manj aktivni in niso tako zainteresirani za različne aktivnosti. Opuščati morajo dejavnosti, ki so jih včasih zmogli, in se privajati na to, da vsega ne zmorejo več. Ne glede na to, da so ljudje, ki prihajajo v dom, vedno bolj odvisni od tuje pomoči, je naloga socialne delavke, da z njimi vzpostavi delovni odnos, ki omogoča lažji prehod v domsko življenje in omogoča kvalitetno nadaljnje sodelovanje s stanovalcem.

S pojavom starajoče družbe se je v svetu razvilo profesionalno področje, ki združuje *gerontologijo*⁶ in tehnologijo ter se imenuje gerontehtnologija (Lipar, 2014). Področji se povezuje z namenom, da bi pomagali starim ljudem pri spopadanju z vsakodnevnimi izzivi,

⁶ Gerontologija je multidisciplinarna veda, ki se ukvarja s proučevanjem bioloških, psiholoških in socialnih vidikov staranja (Hooyman, Kiyak, 2008).

ki jih prinaša starost (Bouma in Graafmans, 1992). Da bi bili lahko bolj samostojni, mobilni in na nek način svobodnejši, stanovalci uporabljajo razne pripomočke, ki jim to omogočajo.

Stanovalci se poleg udeleževanja organiziranih aktivnosti zamotijo tudi sami. Dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo v svojem prostem času, so na primer branje, gledanje televizije, poslušanje radia, pletenje in podobno. Veliko vrednost pripisujejo možnosti za počitek. Telo se s staranjem vedno hitreje utruja in posledično potrebuje več počitka, čeprav so prav med starimi ljudmi motnje spanja precej pogoste, kar je posledica zdravstvenih, psiholoških in psihofizioloških dejavnikov (Pečjak, 2007).

Neves in Amaro (2012) sta v svoji raziskavi raziskovala uporabo moderne tehnologije med starimi ljudmi in ugotovila, da so stari še vedno najbolj izključena starostna skupina na področju pretoka informacij in komunikacije preko moderne tehnologije, kot so telefoni, računalniki in uporaba interneta. Večina sogovornikov v moji raziskavi ni dala informacij o tem, ali so večji uporabe moderne tehnologije, je pa ena stanovalka povedala, da se zaradi gibalne oviranosti na sprehod odpelje s svojim skuterjem in pri tem rada fotografira naravo. Fotografije kasneje predstavi sostanovalcem s pomočjo računalnika ter na družabnih omrežjih na spletu.

Lokacija doma, ki se nahaja v neposredni bližini narave, bližnja okolica pa je urejena v park, vabi stanovalce na sprehode. Tisti, ki to lahko, hodijo na sprehode sami, druge pa vsake toliko spremljajo domači, ki pridejo na obisk, ali osebje.

5.2 Socialne mreže

»Socialna mreža pomeni povezavo posameznika z drugimi ljudmi v njegovem življenjskem okolju« (Mali, 2008, str. 75). V Sloveniji med starimi ljudmi prevladujejo družinsko orientirana omrežja socialne opore (Hlebec, 2004). Tako pred kot po prihodu v dom za stare so tudi moji sogovorniki imeli pretežno družinsko orientirane socialne mreže. Za stare ljudi je značilno, da ima veliko vlogo v njihovem vsakdanjem življenju lokalna skupnost, kjer poteka tudi vzajemna pomoč (Filipovič Hrast, 2009). Sogovorniki so poleg družine največkrat navedli stike s sosedi in sovaščani, pa tudi prijatelji in prijatelj iz službe.

Stare ljudi pogosto povezujemo z osamljenostjo. Razlogi za osamljenost so lahko odsotnost njihovih vrstnikov, ki jih je z leti vedno manj, umikanje v zasebne prostore ali pa neorientiranost v današnjem svetu (Šiplič in Kadiš, 2002). Eno od možnih rešitev, ki jo tudi sami stanovalci

vidijo, je preselitev v dom za stare, kjer imajo možnost sodelovanja v aktivnostih, ki so jim všeč in se družiti s svojimi vrstniki, hkrati pa imajo zagotovljeno vso potrebno oskrbo.

V starosti se spreminjajo tudi socialne mreže (Mali, 2008), ko gre za menjavo okolja, kakor je preselitev v dom za stare, pa še toliko bolj. Klevišar (2016) na podlagi svoje izkušnje pravi, da je prav to, da je v domu veliko družbe, prednost pred možnostjo oskrbe na domu, vendar pa se tudi v domu tako kot v življenju v skupnosti z različnimi ljudmi razvijejo različni odnosi. Sogovorniki so povedali, da je prednost tega, da so v domu za stare, ki je lociran v njihovem okolju, ta, da poznajo veliko ljudi, ki tam živijo in niso med samimi tujci. Po prihodu v dom so se nekateri obstoječi stiki iz življenja pretrgali, nekateri so se nadaljevali, razvili pa so tudi nove.

Pomemben se jim zdi stik z življenjem izven institucije. Nekateri še vedno hodijo v domače okolje, drugim stik z »zunanjim svetom« pomenijo obiski. V domu jih obiskujejo pretežno njihovi družinski člani in prijatelji. Ta povezava ni pomembna le zaradi stika z ljudmi, ki ne živijo v domu, ampak tudi zaradi pretoka informacij in dobrin, ki jih drugače v domu ni. Berlé (2000) o tem stiku z svetom izven institucije jasno zapiše v svoji knjigi: »V domu ne živimo kot na samotnem otoku!« (Berlé, 2000, str. 100).

Pomembno je, da se stanovalec vživi v življenje v domu in da se tam dobro počuti. Pri tem zagotovo igra vlogo tudi vzpostavljanje socialne mreže znotraj doma za stare. Če je vloga socialne delavke, da stanovalca podpre in mu pomaga pri tem, je njena vloga tudi ta, da mu omogoča podporo pri ohranjanju socialne mreže v domačem okolju (Mali, 2008).

5.3 Bivalne razmere

Gospodinjstva v Sloveniji postajajo vse manjša, v njih živi vse manj oseb in te so vedno starejše (Šircelj, 2011). Večina stanovalcev je živel na vasi ali v hiši, ena sogovornica je živel v stanovanju. Nekateri so sobivali v istem gospodinjstvu ali isti hiši z drugimi družinskimi člani. Ponavljajoč podatek je bil, da so po smrti partnerja ali njegovi preselitvi v dom za stare doma živeli sami. Šircelj (2011) pravi, da se z manjšanjem števila članov gospodinjstev manjša tudi možnost socialne opore, ki je lahko materialna, informacijska, čustvena ali družabna. Starost je obdobje, ko ljudje na neki točki potrebujejo več socialne opore. Da bi ljudje imeli več opore na različnih področjih, iščejo različne načine pomoči. Dva sogovornika sta na primer pred preselitvijo v dom za stare bivala v *oskrbovanih stanovanjih*⁷ poleg doma.

Stanovalci v domu bivajo različno dolgo. Stanovalka pove, da je enkrat že prekinila bivanje v domu in se nato iz domačega okolja vrnila nazaj v dom po poslabšanju zdravstvenega stanja. V Slovenijičasne namestitve v domovih sicer obstajajo, a so potrebe po njih večje predvsem med družinskimi oskrbovalci, ki bi kdaj pa kdaj potrebovali oddih od dolgoročne skrbi za bližnjega (Macuh, 2017).

V domu za stare v Tolminu je približno polovica sob enoposteljnih, manj pa je triposteljnih in štiriposteljnih, kar je z vidika socialne usmerjenosti institucije in želja ter potreb stanovalcev dobro. »Zasebnost je [namreč] človekova osnovna potreba, na podlagi katere oblikujemo avtonomnost, samopodobo in lastno identiteto« (Mali, 2008, str. 186). Stanovalci so povedali, da jih bivanje v dvoposteljnih ali troposteljni sobi ne moti, vendar da se morajo v tem primeru prilagajati sostanovalcem in sprejemati medsebojno različnost. Tisti, ki bivajo v enoposteljni sobi, so povedali, da lahko v sobi počnejo stvari po svoje, kar jim veliko pomeni. V večposteljnih sobah je možnost osebnega odločanja in avtonomije omejena (Imperl, 2012).

Domačnost in določeno mero avtonomije si lahko stanovalci zagotovijo z opremljanjem sobe po lastnih željah. Stanovalka pove, da je prav s tem našla sebe in svoj dom znotraj institucije.

⁷ »Storitev institucionalnega varstva je lahko zagotovljena tudi v oskrbovanem stanovanju. Ta storitev je praviloma namenjena starejšim ljudem, ki se sami ne morejo več v celoti oskrbovati ali negovati, kljub temu pa lahko še vedno živijo razmeroma samostojno življenje z večjo ali manjšo pomočjo strokovnega osebja« (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2019)

Domovi za stare so prostor, kjer je pogosto prisotna smrt, kar je z enega vidika težko za zaposlene (Mali, 2006), z drugega pa tudi za stanovalce. Sogovornik, ki je nameščen v triposteljni sobi, pove, da je v času, odkar tam biva, umrlo že šest ljudi, vendar ga to ne pretrese, ker se s sostanovalci nikoli ne posebej navežejo.

5.4 Institucionalno življenje

Starost je neizogibno povezana tudi z upadom življenjskih funkcij in zdravstvenimi težavami, ki so nemalokrat vzrok, da se star človek odloči za selitev v dom za stare. Večina sogovornikov se je v institucionalno oskrbo vključila zaradi zdravstvenih težav, ki jim niso več omogočale življenja doma v takih razmerah, kot so jih bili vajeni do sedaj. Ena stanovalka je povedala, da se je za ta korak odločila sama, ker se je zavedala pešanja moči. Ostale so za to spodbudili bližnji ali pa zdravstveni delavci v bolnišnicah, kjer so bili pred prihodom v dom hospitalizirani.

Vloga socialnega delavca pred prihodom stanovalca v dom je, da s starim človekom vzpostavi odnos, ki omogoča lažji prehod v drugačen način življenja (Mali, 2008). Da bi se stanovalci v domu kljub temu, da ne živijo v domačem okolju, v instituciji čim bolje počutili, je naloga strokovnih delavcev, da jih pri njihovem delu usmerjajo cilji stanovalcev. Prav želje, cilji in potrebe ljudi, ki v instituciji živijo, morajo biti tisti, ki krojijo delovanje institucije. (Flaker idr., 2008)

Ob selitvi v dom so sogovorniki občutili hvaležnost, da so jih sprejeli in da bodo prejeli oskrbo, ki jo potrebujejo. Ob hvaležnosti in splošnem zadovoljstvu je stanovalka občutila tudi žalost. V domu je kratek čas in se še vedno težko privaja na institucionalni red in pravila. Druga stanovalka je povedala, da so v domu prisotni problemi in žalost, kar povzroča negativno vzdušje.

Klevišar (2016) o svoji izkušnji s selitvijo v dom za stare zapiše: »Ta odločitev gotovo ni lahka stvar. Ampak v življenju se moraš pogosto odločati, in če se za nekaj odločiš sam, je čisto drugače, kot če se namesto tebe odločijo drugi. Takšna odločitev tudi ni stvar enega trenutka, ampak v človeku zori dolga leta. Nekega dne pa začutiš, da je prišel trenutek, ko to lahko uresničiš« (Klevišar, 2016, str. 12).

Pogosto se zgodi, da ljudje ne razmišljajo o tem, da bojo nekega dne potrebovali institucionalno oskrbo. Ko pride do nenadnega poslabšanja zdravstvenega stanja in je edina rešitev oskrba v

domu za stare, so nezadovoljni (Klevisar, 2016). Tudi sogovornica meni, da je v dom potrebno priti, dokler je človek še dovolj pri močeh, da se vključi v domsko življenje in si ustvari socialno mrežo, da mu je kasneje, ko ne zmore več vsega sam, lažje, pa tudi samo selitev je lažje sprejeti, kadar ima čas, da se na to spremembo pripravi.

Domovi za stare niso povsem totalne institucije, a v njih vseeno veljajo neka določena pravila, ki se jih morajo stanovalci in zaposleni držati (Mali, 2008). Čeprav nekateri stanovalci menijo, da v tako veliki instituciji morajo veljati določena pravila, so prav ta tista, ki manjšajo občutek domačnosti in avtonomije posameznikov. Sogovornica je povedala, da jo jezi, da jo osebje nagovarja k počitku po kosilu, ker tega prej ni bila vajena. Po drugi strani strogi normativi veljajo tudi za zaposlene. Stanovalci imajo zaradi tega občutek, da nimajo dovolj časa, da bi se jim posvetili, se z njimi pogovarjali.

Privajanje na novo okolje, nove ljudi in nova pravila je za vsakega posameznika zahtevno obdobje. Nekaterim je to še težje, ker pridejo iz bolnišnice z bolnišnično okužbo. Takrat zdravstveno osebje zahteva izolacijo v sobi, kar je za posameznike težko, saj se ne morejo vključevati v domsko življenje. Socialna delavka pravi, da se mora v takih primerih veliko dogovarjati z zdravstveno službo, da se stanovalcem omogoči vključevanje. Težave rešujejo tako, da stanovalce podučijo o tem, kako ravnati, da se okužbe ne bi širile.

Stanovalci pri vprašanjih povezanih z zadovoljstvom z oskrbo zelo skromno odgovarjajo, da so zadovoljni oziroma zelo zadovoljni in dajejo velik pomen osnovni oskrbi, kot so prehrana, ogrevanje in možnost za počitek.

Med dimenzije usmerjenosti institucij po Mali (2008) spadajo med drugimi splošne in strukturne značilnosti. Mednje štejemo tudi notranjo ureditev doma. Bolj kot se ureditev približa občutku domačega okolja, bolj kaže na socialno usmerjenost institucije (Mali, 2008). V domu za stare v Tolminu so stanovalci posebej izpostavili urejenost doma, kjer ne smrdi po urinu in blatu in se stavba intenzivno prenavlja. Prenova zahteva od stanovalcev potrpežljivost, vendar sogovorniki stanje razumejo.

V socialno usmerjenih institucijah si osebje in stanovalci prizadevajo za čim bolj domačne odnose, kjer ni prepada med enimi in drugimi (Mali, 2008). Tako domačnost odnosov opisujejo moji sogovorniki. Stanovalka meni, da so včasih zaposleni med stanovalci premalo cenjeni, prav tako je mnenja, da so za svoje delo plačani premalo. Na splošno sogovorniki osebje

dojemajo kot prijazno in skrbno, vedno pripravljeno pomagati. Posebej se povežejo ob neformalnih srečanjih. Odnose med stanovalci in osebjem v instituciji lahko poskušamo narediti bolj domačne na različne načine. »Najpogostejša prizadevanja, da bi bilo ozračje domače in odnosi bolj enakopravni ter podobni tistim iz domačega okolja, so: spoštovanje želja stanovalcev, kako želijo biti naslovljeni, skupna praznovanja, skupni družabni prostori, skupni sanitarni prostori, skupni rituali, kot je jutranje pitje kave, skupni obroki, odsotnost uniform in podobno« (Mali, Faker, Urek in Rafaelčič, 2018, str. 109).

Socialna delavka pove, da je zdravstveno osebje v domu za stare socialno naravnano, saj bi bilo v nasprotnem primeru zelo težko usklajevati delo in življenje v domu, je pa kot socialna delavka v manjšini in ji moč pri odločanju daje predvsem to, da je tudi vodja enote. Stanovalci jo dojemajo kot njihovo predstojnico in vidijo, da njeno delo sicer ni fizično, kot je to delo zdravstvenega osebja, zajema pa veliko drugega dela, ki sega po njenih besedah na vsa področja življenja v domu za stare.

Poleg ostalih vlog socialnega delavca v domu je ena od njegovih nalog tudi individualno načrtovanje (Mali, 2008). Individualni načrt je hkrati orodje za spoznavanje življenja stanovalca, hkrati pa tudi omogoča postavljanje ciljev (Flaker, Mali, Rafaelčič in Ratajc, 2013), ki jih človek kljub svoji starosti ima. Danes namesto o individualnem načrtovanju govorimo o osebnem načrtovanju in izvajanju storitev, vendar pa se prepogosto dogaja, da je osebno načrtovanje zaradi preobilice dela, ki ga imajo socialni delavci v domovih, potisnjeno na stran (Mali, Flaker, Urek in Rafaelčič, 2018). Socialna delavka pove, da individualni načrt izdelajo po enem mesecu bivanja stanovalca v domu in ga potem tudi vsakoletno evalvirajo, vendar pa stanovalce zares spozna in se jim približa pri neformalnih srečanjih. Življenjska zgodba stanovalcev se ji zdi nekaj osebnega in zato ni potrebno, da jo poznajo vsi zaposleni, ampak samo tisti, ki jim stanovalec zaupa in tisti, ki morajo zgodbo poznati zaradi kvalitetnejšega opravljanja dela, na primer na oddelku za ljudi z demenco. Tako menijo tudi nekateri stanovalci, saj o svojem življenju ne želijo razpravljati z vsako osebo.

Pri izvajanju intervjujev sem dobila od stanovalcev zelo pozitiven odziv na to, da so se imeli možnost pogovarjati o svojem življenju in celo izrazili željo, da bi se radi večkrat pogovarjali o tem. To me spomni na koncept J. Andrews, ki govori o tem, da starega človeka počastimo s pogovorom o njegovem življenju, saj se ta v dialogu zopet poveže z vsem, kar je bil (Andrews, 2007). Stanovalka je povedala, da ima občutek, da se zaposleni včasih ne zavedajo njihovih

izkušenj in življenja, ki so ga dali skozi, ter da jim manjka izobraževanja za delo s starimi ljudmi. Mali (2008, str.: 213) pri prehodu institucij k socialnemu modelu poudarja pomen izobraževanja zaposlenih in pomen socialnega dela, ki je že v osnovi usmerjeno tako, da človeka in njegovo identiteto postavlja v ospredje pred institucijo.

Stanovalcem mora biti v domu za stare omogočena avtonomija in odločanje o lastnem življenju, kar pomeni, da imajo stanovalci možnost odločati o svojem vsakdanu, neposredni pomoči in prihodnjem življenju (Kambič, 1998).

Kambič (1998) razdeli stanovalce glede na voljo do soodločanja v instituciji na štiri tipe: *pasivni, konstruktivni, vdan v usodo in uporniški*⁸. Podobno bi lahko prepoznali nekatere tipe tudi v odgovorih mojih sogovornikov. Zavedajo se, da imajo možnosti vpliva na življenje v domu in menijo, da se morajo ob situacijah, ko bi radi sporočili neko svojo voljo, za to obrniti na socialno delavko, ki se vedno potruji, da je željam in potrebam stanovalcev zadoščeno. Med sogovorniki je nekaj takšnih, ki se ne želijo izpostavljati na tak način, da bi povedali svoje mnenje ali pa so tako ali tako zadovoljni z vsem. Nekaj posameznikov meni, da imajo v domu vpliv samo zaposleni, stanovalci pa ne, vendar priznajo, da niso poskušali nič spremeniti. Velja prepričanje, da v tako veliki ustanovi ne morejo biti vsi zadovoljni z vsem. Po mnenju stanovalke je več sprememb možno doseči, če se stanovalci povežejo in skupaj želijo nekaj spremeniti, pri čemer je potrebno pristopiti do oseb, ki dejansko lahko nekaj spremenijo.

Tisti stanovalci, ki so bolj aktivni in vključeni v domsko življenje ter menijo, da imajo vpliv ter da so njihove želje upoštevane, menijo, da je vpliv odvisen predvsem od njih samih in tega, kako ga izkoristijo. Tudi socialna delavka pove, da bi stanovalci lahko imeli več vpliva, če bi ga želeli izkoristiti. Predvsem bi lahko imeli večji vpliv pri izbiri prehrane, kjer stanovalci sodelujejo na sestankih z vodjo prehrane po nadstropjih. Mali, Flaker, Urek in Rafaelčič (2018) predlagajo iskanje različnih inovativnih načinov, da bi stanovalce pritegnili k aktivnejši vlogi pri soodločanju in sooblikovanju domskega življenja, ter uresničevanju njihove avtonomije.

⁸ Tipi stanovalcev glede na voljo do soodločanja v instituciji:

- pasivnost – so zadovoljni z vsem, kar jim institucija ponuja, saj mislijo, da se morajo z vsem sprijazniti,
- konstruktivnosti – se ne pritožujejo, vendar jih nekatere stvari vseeno motijo,
- vdanost v usodo – ljudje, ki so s težavo sprejeli prihod v dom in se nanj še niso privadili, a so vdani v to usodo,
- upornišvo – na vsak način hočejo nekaj spremeniti, vendar jim je včasih težko ustreči (Kambič, 1998).

Socialna delavka razmišlja o idealni obliki oskrbe za stare ljudi, ki jo vidi v domovih četrte generacije na način gospodinjskih skupin. Domovi četrte generacije so zasnovani čim bolj podobno dejanskemu domačemu okolju, kjer so okrog večjega bivalnega prostora, kjer se kuha in družijo, razporejene sobe, ki pomenijo zasebni prostor stanovalcev (Ramovš, 2013). Na tak način imajo v domu v Tolminu zastavljen oddelek za ljudi z demenco, arhitektura celotnega doma pa onemogoča, da bi vzpostavili gospodinjske skupine v celotnem domu. Socialna delavka našteva prednosti stalnega kadra, vendar tudi poudarja, da bi morale biti osebja več, da bi delo potekalo bolj umirjeno, kar bi zvečalo kvaliteto oskrbe.

Stanovalci se strinjajo s tem, da obstajajo potrebe po več zaposlenih, ki bi se jim lahko bolj posvetili. Z njimi bi se radi pogovarjali, jih spodbujali in jih bodrili z dobro voljo, želeli pa bi si tudi, da bi bili bolj izobraženi za delo s starimi ljudmi. Spodbujajo sodelovanje z drugimi organizacijami in sprejemanje idej od drugod, ker to pestri ponudbo dejavnosti v domu. Za dejavnosti, kot je recimo ples na vozičku, bi bilo v domu dobro imeti večji prostor oziroma telovadnico, kjer bi lahko izvajali dejavnosti, ki zahtevajo več prostora.

6 SKLEPI

- Večina sogovornikov je pred prihodom v dom bivala na vasi in se ukvarjala s kmetijstvom.
- Odhod v dom za stare med starejšim kmečkim prebivalstvom ni več tako stigmatiziran kot je bil v preteklosti.
- Pred prihodom v dom se večina intervjuvancev ni vključevala v organizirane dejavnosti.
- Dom ponuja pestro izbiro organiziranih aktivnosti, ki se jih stanovalci radi udeležujejo.
- Všeč jim je, da dejavnosti niso obveza, ampak izbira.
- Stanovalcem veliko pomeni druženje v skupinah, kot so skupine za samopomoč, saj se radi pogovarjajo.
- Stanovalcem je omogočeno udejstvovanje glede na njihove želje in sposobnosti (pomoč v kuhinji, pomoč drugim stanovalcem, vodenje skupine za samopomoč, vodenje drugih aktivnosti).
- Ljudje vse bolj prihajajo v dom proti kocu življenja, ko so manj aktivni in bolj odvisni od oskrbe.
- Zaradi zdravstvenih težav so stanovalci manj aktivni, kot so bili in bi si želeli biti.
- Pripomočki za bolj samostojno življenje so nepogrešljivi pri ohranjanju aktivnega udejstvovanja stanovalcev v domskem življenju.
- Prosti čas stanovalci radi preživljajo v miru in počivajo.
- Bližina narave je za stanovalce pozitivna lastnost doma, saj jo lahko izkoristijo za sprehode.
- Le posamezniki uporabljajo moderno tehnologijo v svojem vsakdanu.
- Socialne mreže stanovalcev so bile pred in po prihodu v dom bolj družinsko orientirane.
- Pred prihodom v dom so velik pomen dajali tudi stikom v lokalnem okolju s sosedi, sovaščani, prijatelji in prijatelji iz službe.
- Znotraj socialnih mrež so si vzajemno nudili pomoč.
- V domu spoznavajo nove ljudi, spletajo nove socialne mreže, hkrati pa ohranjajo tiste od prej z ljudmi, ki tudi bivajo v domu.
- Nekateri stiki so se po prihodu v dom za stare pretrgali ali zmanjšali.
- Nekaterim predstavlja vzpostavljanje novih stikov pri takem številu ljudi z različnimi značajskimi lastnostmi težavo.
- Stanovalce v domu obiskujejo pretežno družinski člani in nekateri dobri prijatelji.
- Nekateri stike ohranjajo tudi preko telefona.

- Stanovalcem je pomembno ohranjanje stika s svetom izven institucije, da ostajajo v stiku z ljudmi, informacijami in dobrinami, ki v domu niso dostopne.
- Stanovalci v domu živijo različno dolgo, le posamezniki so se vmes selili ali za nekaj časa prekinili bivanje v domu in po poslabšanju zdravstvenega stanja nadaljevali z bivanjem v domu.
- Dom ponuja petinštirideset enoposteljnih, sedemintrideset dvoposteljnih, pet triposteljnih in eno štiriposteljno sobo.
- Tisti, ki živijo v enoposteljni sobi, imajo možnost zasebnosti, v njej lahko počnejo, kar hočejo.
- Stanovalcev v večposteljnih sobah sobivanje ne moti, vendar poudarjajo, da se je potrebno prilagajati različnosti med sostanovalci.
- Kljub temu, da jih bivanje v dvoposteljni sobi ne moti, ostaja enoposteljna soba želja.
- V domu živijo nekateri zakonski pari, vendar si vsi ne želijo skupnega bivanja.
- Domačnost v domu zagotavlja tudi možnost, da si stanovalci uredijo sobo po lastnem okusu.
- Smrt sostanovalcev jih ne pretrese, ker se z njimi ne povežejo.
- Razloge za vključitev v dom lahko razdelimo na zdravstvene in socialne. Večina sogovornikov se je za vključitev odločila zaradi zdravstvenih razlogov.
- Nekatero stanovalce je k vključitvi v institucionalno oskrbo usmerilo zdravstveno osebje v bolnišnici, nekatere domači, le posamezniki pa so se za to odločili sami že pred nastankom večjih zdravstvenih težav.
- Pri urejanju institucionalne oskrbe so večini sogovornikov pomagali bližnji.
- Ob sprejemu v dom so stanovalci občutili hvaležnost, da so bili sprejeti in da bodo prejeli oskrbo, ki jo potrebujejo.
- Dobra lastnost vključitve v dom za stare v svojem okolju je ta, da ob vselitvi že poznajo nekatere sostanovalce in niso vsi popolni tujci.
- Nekateri stanovalci so ob preselitvi v dom za stare občutili žalost in se težko navajajo na domski red.
- Posamezniki menijo, da je v domu negativno vzdušje, ter da so med stanovalci prisotni problemi in žalost.
- V domu lahko star človek najde sebe in čas zase.
- V dom se je dobro vključiti dokler je star človek toliko pri močeh, da se lahko aktivno vključuje v domsko življenje in si oblikuje socialno mrežo.
- Kako stanovalci dojemajo svojo selitev v dom za stare, je odvisno tudi od podpore bližnjih.

- Posameznike moti, da se morajo prilagajati domskemu redu, recimo pri počitku, če tega prej niso bili vajeni.
- Zaposleni imajo premalo časa, da bi se posvetili stanovalcem.
- Zaradi bolnišničnih okužb so stanovalci izključeni iz dogajanja v domu.
- Stanovalci so zadovoljni oziroma zelo zadovoljni z oskrbo v domu.
- Visoko cenijo zadovoljevanje osnovnih potreb, kot so hrana, ogrevanje in možnost za počitek ter to, da je oskrba vedno dostopna.
- Na zadovoljstvo stanovalcev z bivanjem v domu vpliva to, da je dom urejen, ne smrdi po blatu in urinu ter se prenavlja, čeprav morajo biti zaradi prenove bolj potrpežljivi.
- Zaposlene v domu dojemajo kot prijazne, skrbne in vedno pripravljene pomagati.
- Stanovalci cenijo, da se jim zaposleni posvetijo, čeprav imajo izven službenega okolja tudi svoje težave.
- Stanovalci so včasih do zaposlenih prezahtevni, saj opravljajo zahtevno delo, za katero so tudi premalo plačani.
- Ker so odnosi med zaposlenimi in stanovalci domačni in med njimi ni ostre meje, se vsi bolje počutijo.
- Stanovalci in zaposleni se najbolj povežejo ob neformalnih srečanjih in druženjih.
- Za uresničevanje socialne naravnosti doma mora biti vse osebje tako naravnano, saj je v nasprotnem primeru uresničevanje te težko.
- Socialna delavka je v primerjavi z zdravstvenim kadrom v manjšini, vendar ji daje moč predvsem to, da je vodja enote.
- Stanovalci socialno delavko vidijo kot njihovo predstojnico, ki je vedno pripravljena pomagati in se lahko nanjo obrnejo, ko želijo izraziti svoje želje in potrebe.
- Naloge socialne delavke v domu segajo na vse ravni delovanja doma. Začnejo se pred prihodom stanovalca in se nadaljujejo vse do konca njegovega življenja v domu.
- Življenjska zgodba je po mnenju socialne delavke in nekaterih stanovalcev stvar njihove zasebnosti in jo delijo s tistimi, ki jim zaupajo.
- Natančnejše poznavanje življenjske zgodbe uporabnika je smotrnejše, kadar gre za stalen kader, s katerim so stanovalci bolj povezani in čutijo pripadnost.
- Posamezniki menijo, da v domu nimajo možnosti odločanja, saj odločajo samo zaposleni. Obenem nimajo predlogov za izboljšave in ne izrazijo svojega mnenja.

- Večina stanovalcev ve, da lahko vpliva na življenje v domu. Nekateri to aktivno počnejo, drugi pa se ne želijo izpostavljati in menijo, da jih nič ne moti ali pa da v tako veliki instituciji ne morejo biti vsi z vsem zadovoljni.
- Tisti, ki svoja mnenja in želje izrazijo, menijo, da so ta upoštevana.
- Vpliv stanovalcev je odvisen od njih samih in njihove angažiranosti.
- Spremembe v domu se lažje doseže, ko se med sabo povežejo in izrazijo svoje želje.
- Stanovalci bi lahko imeli več vpliva, kot ga imajo, saj ga ne izkoristijo.
- Največ vpliva imajo stanovalci pri prehrani v domu. Po nadstropjih imajo sestanke skupaj z vodjo prehrane, kjer lahko podajo svoje predloge.
- Socialna delavka vidi prihodnost dobre oskrbe starih ljudi v domovih, ki so grajeni na način gospodinjskih skupin, kjer je kader stalen, skupine stanovalcev pa so manjše.
- Zagotoviti bi morali več kadra, da bi lahko zaposleni opravljali svoje delo brez hitenja in časovnih pritiskov ter se tako bolj posvetili stanovalcem.
- Zaposlenim bi morali omogočiti več izobraževanja za delo s starimi ljudmi.
- Stanovalci od zaposlenih pričakujejo več vzpodbud.
- Zaradi varnosti bi morali v jedilnici med obroki vzpostaviti več redu.
- Ideje, ki jih prinašajo organizacije od zunaj, se zdijo stanovalcem koristne in zanimive.
- V domu potrebujejo večji prostor oziroma telovadnico za aktivnosti, ki potrebujejo več prostora.
- Posamezniki bi radi v dom vpeljali novo dejavnost, to je ples na vozičku.

7 PREDLOGI

7.1 Predlogi za praktično delovanje

- Dom naj ohranja dejavnosti, ki jih izvaja, saj so med stanovalci dobro sprejete.
- Dom naj ohranja druženje v obliki skupinskih dejavnosti, kot so skupine za samopomoč, saj to stanovalcem veliko pomeni.
- Tehnične pripomočke za lažje in samostojnejše življenje starih ljudi je potrebno narediti bolj dostopne.
- Stanovalcem, ki so za to zainteresirani, je potrebno približati uporabo moderne tehnologije in na tem področju organizirati nove dejavnosti.
- Strokovni delavci naj z ohranjanjem stikov s svojci in drugimi pomembnimi ljudmi podprejo ohranjanje socialnih mrež stanovalcev po prihodu v dom za stare.
- Strokovni delavci naj podprejo stanovalce pri oblikovanju novih socialnih mrež znotraj doma za stare glede na njihove individualne potrebe in želje.
- Dom naj stanovalcem zagotavlja stik s svetom izven institucije v smislu stika z ljudmi, ki ne živijo v domu, pretoka informacij in dotoka dobrin, ki so dostopne izven institucije, da še naprej sodeluje z drugimi institucijami v okolju ter spodbuja obiske v domu ter izhode stanovalcev iz doma.
- Predlagam, da v domu uredijo možnost začasnih namestitev in drugih skupnostnih oblik oskrbe. Približevanje doma starim ljudem s skupnostnimi oblikami oskrbe namreč lahko olajša prehod v institucionalno življenje.
- Stanovalcem naj se še naprej zagotavlja avtonomijo s tem, da imajo možnost izbire sobe in opremljanja po lastnem okusu.
- Novim stanovalcem je potrebno pojasniti domski red in jim omogočiti avtonomijo in soodločanje, da bi se lažje prilagodili novemu načinu življenja.
- Poiskati je potrebno načine za vključevanje ljudi z bolnišničnimi okužbami v domsko življenje.
- Dom naj si še naprej prizadeva za urejenost, saj domačnost stanovalcem veliko pomeni.
- Odnosi med stanovalci in osebjem naj ostajajo domačni. Zaposleni naj si prizadevajo za čim bolj enakovredne odnose, se trudijo za čim bolj sproščeno vzdušje, omogočajo stanovalcem avtonomijo in iščejo načine za neformalna druženja, kjer se stanovalci in zaposleni sprostijo.

- Strokovni delavci si morajo vzeti čas, da prisluhnejo stanovalcem in njihovim življenjskim zgodbam, saj se o tem radi pogovarjajo. Na podlagi tega naj izdelajo poglobljene osebne načrte, ki stanovalcem omogočajo več avtonomije in soodločanja.
- Ker stanovalci ne želijo vsakemu zaupati svojih osebnih zgodb bi bilo potrebno vpeljati koncept ključne osebe, kjer bi stanovalci razvili zaupen odnos z izbranim zaposlenim, preko katerega bi lahko uresničevali svojo avtonomijo.
- Vsi zaposleni naj si prizadevajo za uresničevanje socialne naravnosti doma z zagotavljanjem domačnega vzdušja v domu, upoštevanja avtonomije in zasebnosti stanovalcev ter odpiranjem in dostopnostjo doma za javnost.
- Za zaposlene je potrebno organizirati več izobraževanj za delo s starimi ljudmi.
- Poiskati je potrebno inovativne načine za vključitev in večjo participacijo stanovalcev pri odločanju. Predlagam uporabo koncepta zagovorništva, delo s prostovoljnimi delavci ter študenti.
- Stanovalcem je potrebno omogočiti priložnosti, v katerih bodo lahko izražali svoja mnenja in jih spodbujati k samoiniciativnosti za izražanje svojega mnenja.
- Na sistemski ravni je potrebno za zaposlene za delo, ki ga opravljajo, zagotoviti višje plače.
- Potrebno je zagotoviti številčnejši kader na področju socialne in zdravstvene oskrbe.
- Ohranja naj se sodelovanje z drugimi organizacijami in okoljem, saj to prinaša nove ideje, kar stanovalcem popestri ponudbo v domu.

7.2 Predlogi za nadaljnje raziskovanje

- Potrebno je raziskati zainteresiranost za učenje uporabe moderne tehnologije med stanovalci.
- Raziskati je potrebno zainteresiranost za začasne namestitve v domu med starimi ljudmi, ki živijo v skupnosti.
- Potrebno je raziskati, s katerimi organizacijami in posamezniki bi dom še lahko sodeloval.
- Raziskati je potrebno možnosti za vpeljevanje novih dejavnosti, kot je ples na vozičku.
- Potrebno je raziskati, na kakšne inovativne načine bi lahko stanovalcem omogočili soodločanje o domskem življenju.
- Raziskati je potrebno možnosti za vpeljavo koncepta ključne osebe.

8 SEZNAM VIROV

- Andrews, J. (2007). Honoring ELders trough conversation about their lives. V Andreson, H., Gehart, D. (ed.), Collaborative therapy. New York, London: Routledge.
- Bauma, H., Graafmans, J. A. M. (1992). Gerontechnology. Pridobljeno 27. 2. 2019 s https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=cIwuuMtJgPoC&oi=fnd&pg=PA1&dq=gerontechnology&ots=X_Iu0C49vQ&sig=cTKNxb65nk0lhDQZYJixTwJRGsg&redir_esc=y#v=onepage&q=gerontechnology&f=false
- Berl , M. A. (2000). *Tu je moj dom –  ivljenje v domu upokojencev*. Ljubljana: Naša  ena.
- Bond, J., Corner, L. (2004). *Quality of life and older people*. England: Open University press.
- Clough, R. (1999). V Stanley, N., Mainthorpe, J., Penhale, B., *Institutional abuse*. London: Routledge.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Filipovič Hrast, M. (2009). Pomen lokalne skupnosti in sosedov v življenju starejših: spremembe v zadnjih 20 letih. V Hlebec, V. (ur.), *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Mribor: Založba Aristej.
- Filipovič Hrast, M., Hlebec, V., Kne evi  Ho evan, D., Černič Istenič, M., Kavčič, M., Jelenc Krašovec, S., Kump, S., Mali, J. (2014). *Oskrba starejših v skupnosti: Dejavnosti, akterji in predstave*. Ljubljana: Založba FDV.
- Flaker, V. (2015). *Prispevki k taksonomiji socialnega dela in socialnega varstva – 1. del*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V.,  kerjac, J., Urek, M. (2008). *Dolgotrajna oskrba – Očrt potreb in odgovorov nanje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V., Mali, J., Rafaelčič, A., Ratajc, S. (2013). *Osebnostno načrtovanje in izvajanje storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Friedländer, W. A. (1970). Splošna načela socialnega dela. V Friedländer, W. A., Mass, H. S., Konopka, G., Earter, G. W., *Osnovna načela in metode socialnega dela*. Ljubljana: Tehni ka založba Slovenije.
- Goffman, E. (1961). *Asylum*. New York: Doubleday & Company.
- Hlebec, V. (2004). Socialna omrežja starostnikov. V Novak, M., Černigoj Sadar, N., Dragoš, S., Dremelj, P., Ferligoj, A., Hlebec, V., Kogovšek, T., Nagode, M., *Omrežja*

socialne opore prebivalstva Slovenije. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

- Hlebec, V. (2010). Oskrba starih med državo in družino: oskrba na domu. *Teorija in praksa*, 47 (4), 765–785.
- Hlebec, V., Mali, J. (2013). Tipologija razvoja institucionalne oskrbe starejših ljudi v Sloveniji. *Socialno delo*, 52 (1), 29–41.
- Hlebec, V., Nagode, M., Filipovič Hrast, M. (2014). Care for older people between state and family : care patterns among social home care users. *Teorija in praksa*, 51 (5), 886–903.
- Hlebec, V., Srakar, A., Majcen, B. (2016). Determinants of Unmet Needs among Slovenian Old Population. *Zdravstveno varstvo*, 55 (1), 78–85.
- Hojnik Zupanc, I. (1999), *Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
- Hooyman, N. R., Kiyak, H. A. (2008). *Social gerontology: A multidisciplinary perspective* [pdf]. Pridobljeno 27. 2. 2019 s https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=S1_SWvVm9z4C&oi=fnd&pg=PR17&dq=gerontology&ots=drba4IcEkG&sig=Q5t_sEDnzXvac_9xBARGNxheZ_k&redir_esc=y#v=onepage&q=gerontology&f=false
- Imperl, F. (2012). *Kakovost oskrbe starejših – izziv za prihodnost*. Logatec: Firis Imperl & Co. – Seniorprojekt.
- Kambič, J. (1998). Institucionalni vidiki življenja v domovih za stare. *Socialno delo*, 16 (3), 131–137.
- Klevišar, M. (2016). *V dom – Zakaj pa ne?*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Kneževič Hočevar, D. (2013). *Etnografija medgeneracijskih odnosov – Dom in delo na kmetijah skozi življenjske pripovedi*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Kofol, P. (2017). *Potrebe starih ljudi v vaški skupnosti Pečine in medgeneracijsko povezovanje* (Diplomsko delo). Fakulteta za socialno delo, Ljubljana.
- Larsson, K., Silverstein, M., Thorslund, M. (2005). Delivering Care to Older People at Home. V L. Johnson, M. (ed.), *The Cambridge Handbook of Age and Ageing* (str. 630–637). USA: Cambridge University Press.
- Lipar, T. (2014). Gerontehtnologija. *Kakovostna starost*, 17 (1), 46.
- Ledbetter Hancock, B. (1990). *Social work with older people*. Englewood cliffs: Prentice Hall.

- Macuh, B. (2017). *Življenjski slog starostnikov v domovih za starejše*. Maribor: Kulturni center, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- Mali, J. (2006). Koncept totalne ustanove in domovi za stare. *Socialno delo*, 45 (1/2), 17–27.
- Mali, J. (2008). *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J. (2008 a). Raziskovanje značilnosti totalne institucije v domovih za stare. *Dialogi*, 44 (10), 181–197.
- Mali, J. (2008 b). Comparison of the characteristics of homes for older people in Slovenia with Goffman's concept of the total institution. *European journal of social work*, 11 (4), 431–443.
- Mali, J., Flaker, V., Urek, M., Rafaelčič, A. (2018). *Inovacije v dolgotrajni oskrbi – Primer domov za stare ljudi*. Ljubljana; Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J., Ovčar, L. (2009). Življenjski svet starejšega kmečkega prebivalstva. *Socialno delo*, 49 (4), 229–238.
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Milošević Arnold, V. (2003). *Socialno delo s starimi ljudmi (izbrani članki in referati)*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Milošević Arnold, V. (2009). Uvod. V. Milošević Arnold, V., Urh, Š. (ur.), *Terensko delo – Institucionalni, javni in zasebni prostori socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2018). *Oskrbovana stanovanja*. Pridobljeno 4. 3. 2019 s http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci/oskrbovana_stanovanja/
- Neves, B. B., Amaro, F. (2012). Too old for technology? How the elderly of Lisbon use and perceive ICT. *The Journal of community Informatics*, 8 (1). Pridobljeno 27. 2. 2019 s https://www.researchgate.net/profile/Barbara_Barbosa_Neves/publication/285277879_Too_old_for_technology_How_the_elderly_of_lisbon_use_and_perceive_technology/links/5aab2b31a6fdccd3b9bbfab7/Too-old-for-technology-How-the-elderly-of-lisbon-use-and-perceive-technology.pdf
- Peace, M. S. (1998). Caring in place. V Brenchin, A., Walmsley, J., Katz, J., Peace., S. (ed.), *Care matters – Concepts, Practice and Research in Health and Social Care* (str. 107–125). London: SAGE Publications Ltd.

- Pečjak, V. (2007). *Psihologija staranja*. Bled: Samozaložba.
- Ramovš, J. (2003). *Dom četrte generacije*. *Kakovostna starost*, 16 (3), 70–71.
- Rapoša Tanjšek, P. (2007). Raziskovanje življenjskega sveta uporabnika v širšem kontekstu socialnega dela. V Šugman Bohinc, L., Rapoša Tanjšek, P., Škerjanc, J., *Življenjski svet uporabnika – Raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih razpletov* (str. 79–102). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Statistični urad Republike Slovenije. (2019). *Število oskrbovancev v domovih za starejše po spolu in starostnih skupinah, Slovenija, letni podatki do 2013*. Pridobljeno 14. 5. 2018 s http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1262301S&ti=&path=../Database/Dem_soc/12_socialna_zascita/90_arhiv/12623-socio-DOM/&lang=2
- Statistični urad Republike Slovenije. (2018) *Domovi za starejše, 2006–2013*. Pridobljeno 14. 5. 2018 s http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/12_socialna_zascita/90_arhiv/12623-socio-DOM/12623-socio-DOM.asp
- Stritih, B. (1996). Pogledi na socialno delo v sedanjosti za prihodnost. *Socialno delo*, 35 (5), 385–394.
- Šiplič, V., Kadiš, D. (2002). Psihosocialni vidik staranja, *Socialno delo*, 41 (5), 285–300.
- Širčelj, M. (2011). Gospodinjstva kot vir blaginje. V Mandič, S., Filipovič Hrast, M. (ur.), *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Škerjanc, J. (2007). Individualizacija pri zagotavljanju socialnih storitev. V Šugman Bohinc, L., Rapoša Tanjšek, P., Škerjanc, J., *Življenjski svet uporabnika – Raziskovanje, ocenjevanje in načrtovanje uporabe virov za doseganje zelenih razpletov* (str. 79–102). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Škerjanc, J. (2010). *Individualizacija storitev socialnega varstva*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Videmšek, P., Mali, J. (2018). Od načrta skrbi in programa oskrbe do osebnega načrtovanja in izvajanja storitev. *Socialno delo*, 56 (1), 27–42.

9 PRILOGE

9.1 Priloga 1: Smernice za izvajanje intervjujev s stanovalci Doma upokojencev Tolmin

ŽIVLJENJE PRED PRIHODOM V DOM ZA STARE

Osnovni podatki

Spol?

Starost?

Kje ste živeli in s kom?

Šolanje

Kako je potekalo vaše šolanje?

Poklicno življenje

Kaj ste bili po poklicu?

Kako je potekalo vaše delo?

Kdaj ste se upokojili in s čim ste se ukvarjali po upokojitvi?

Na kakšen način ste ostali povezani s svojim poklicem?

Dnevne aktivnosti

Kako je potekal vaš običajen dan?

Katere do bile vaše glavne aktivnosti?

Katerih organiziranih aktivnosti ste se udeleževali?

S katerimi težavami ste se srečevali?

Pri katerih aktivnostih ste potrebovali pomoč in kaj ste lahko postorili sami?

Kaj ste si še dodatno želeli v življenju, kaj ste želeli spremeniti?

Socialne mreže

Kateri so bili najpomembnejši ljudje v vašem življenju pred prihodom v dom za stare? S kom ste imeli največ stikov?

ŽIVLJENJE PO PRIHODU V DOM ZA STARE

Prihod v dom za stare

Kdaj ste se preselili v dom za stare?

Kaj je vplivalo na odločitev za bivanje v domu za stare?

Kakšno sobo imate v domu za stare? Kako morebitno sobivanje s stanovalci vpliva na vaše življenje?

Dnevne aktivnosti

Kako poteka vaš običajen dan?

Katere so sedaj vaše glavne aktivnosti?

Katerih organiziranih aktivnosti v domu se udeležujete? Katerih se udeležujete izven doma?

Pri katerih aktivnostih potrebujete pomoč in kaj lahko postorite sami? (Kaj bi lahko postorili sami, vendar zaradi bivanja v domu ne morete?)

Kaj si dodatno želite v življenju ali bi želeli spremeniti?

Katere interesne aktivnosti ste obdržali po prihodu v dom za stare?

Katere ste morali opustiti?

Katere nove interese ste razvili po prihodu v dom za stare?

Socialne mreže

Kdo so sedaj najpomembnejši ljudje v vašem življenju? S kom imate največ stikov?

Na kakšen način vzdržujete stike z ljudmi, ki ne živijo v domu za stare?

Vpliv nad življenjem v instituciji

Na kakšen način lahko vplivate na lastno življenje odkar bivate v instituciji?

Na kakšen način lahko vplivate na izbiro in pestrost aktivnosti v domu za stare?

Kaj bi si želeli, da bi v prihodnje ponujal dom za stare?

9.2 Priloga 2: Primer intervjuja s stanovalci

ŽIVLJENJE PRED PRIHODOM V DOM ZA STARE

Osnovni podatki

Spol? Ženski

Letnica rojstva? 1932

Kje ste živeli in s kom? Doma sem živela v hiši sama.

Šolanje

Kako je potekalo vaše šolanje? Hodila sem v italijansko šolo. Nisem veliko šol naredila. Smo se bolj lovili sem in tja.

Poklicno življenje

Kako je potekalo vaše delo? Jaz sem delala doma. Imeli smo nekaj zemlje in živine. Poročila sem se zgodaj in potem skrbela za dva otroke. Hodila sem služiti tudi k drugim.

Kdaj ste se upokojili in s čim ste se ukvarjali po upokojitvi? V pokoj sem šla invalidsko. Najprej sem imela nekaj po možu, ki je zgodaj umrl. Doma sem se ukvarjala z gospodinjskimi opravili in delom okrog hiše.

Dnevne aktivnosti

Katere do bile vaše glavne aktivnosti? Imela sem bolj tako imenovana moška dela, saj sem odraščala brez očeta, pa tudi mož je mlad umrl. Ženske smo se morale naučiti vseh moški opravil. Delala sem tudi drva in podobno. Nisem imela časa za sprostitev.

S katerimi težavami ste se srečevali? Samo za enega je težko kuhati. Če bi imela moža in ne bi bila vdova, bi bila v dveh in bi lažje živela doma. Ampak življenje moraš vzeti tako, kot je.

Kakšne so bile vaše interesne dejavnosti pred prihodom v dom za stare? Včasih sem kaj pletla ali kvačkala, vendar se nisem preveč navduševala nad ročnimi deli.

Socialne mreže

Kateri so bili najpomembnejši ljudje v vašem življenju pred prihodom v dom za stare? S kom ste imeli največ stikov? Nisem imela prav kakšnih posebnih aktivnosti. Ukvarjala sem se z družino. Imam tudi dva vnuka.

ŽIVLJENJE PO PRIHODU V DOM ZA STARE

Prihod v dom za stare

Kdaj ste se preselili v dom za stare? Jaz sem v domu bolj malo časa; mislim, da nekaj tednov. Zaenkrat mi čas hitro teče, vendar se nisem še prav vklopila. Ko sem prišla v dom, sem bila zelo zmedena in na nek način žalostna, ker sem se preselila.

Kaj je vplivalo na odločitev za bivanje v domu za stare? Mislim, da bom zdaj v domu lažje živela kot doma. Če drugega ne, je tukaj vedno toplo kuhano in dobro.

Kakšno sobo imate v domu za stare? Kako morebitno sobivanje s stanovalci vpliva na vaše življenje? Sin in hčerka sta mi pomagala, da smo uredili, da sem sama v sobi. Nisem želela biti v sobi z več sstanovalkami. Na srečo imam sobo v pritličju, saj me je z dvigalom strah iti.

Všeč mi je to, da sem v domu v Tolminu, ker poznam ljudi in ne morem reči, da so prav vsi tujci. Če bi me dali kam drugam, pa bi bila bolj žalostna. Lepo je, ker nihče ne gre mimo tebe, ne da bi te pozdravil ali se nasmehnil.

Dnevne aktivnosti

Kako poteka vaš običajen dan? Sem zelo zmedena, se šele lovim pri aktivnostih in tudi pri razporedu obrokov. Nisem se še navadila domskega reda in mislim, da mi bo na trenutke težko.

Katere so sedaj vaše glavne aktivnosti? Rada kaj preberem, grem na hodnik, da s kom kaj spregovorim, ker rada govorim in se udeležim kakšnih organiziranih aktivnosti.

Katerih organiziranih aktivnosti v domu se udeležujete? Katerih se udeležujete izven doma? Grem na telovadbo, rada grem tudi na branje, kjer so take povesti, ki me pritegnejo. Meni se dopadejo vse take aktivnosti. Udeležim se jih zato, da grem med ljudi. Tudi pevske vaje grem recimo samo poslušat. Peti ne znam, poslušam pa rada. Grem tudi h maši v domsko kapelo, kadar mi to odgovarja. Kadar mi odgovarja, se udeležim tudi skupine za samopomoč. Všeč mi je, da aktivnosti niso obveza, ampak se jih udeležim samo, kadar mi to odgovarja.

Pri katerih aktivnostih potrebujete pomoč in kaj lahko storite sami? (Kaj bi lahko storili sami, vendar zaradi bivanja v domu ne morete?) Jaz se težko prepognem, zato mi pomagajo pri oblačenju in takih stvareh. Če karkoli potrebujem, lahko tudi ponoči pokličem. Všeč mi je, da so vedno zraven in jih lahko kadar koli prosim za pomoč. Ven recimo ne morem iti sama, ker se mi rado začne vrteti, zato imam zelo rada, kadar gre kdo z mano. Po domu pa hodim s hojco kar je dobro, da sem bolj samostojna.

Jezi me, da mi pravijo, da moram iti po kosilu počivat, ker sama tega nisem bila vajena prej. Pa se bom že navadila.

Hobiji

Katere nove interese ste razvili po prihodu v dom za stare? Začela sem telovaditi, ker vem da moram, čeprav telovadbe ne maram preveč.

Socialne mreže

Kdo so sedaj najpomembnejši ljudje v vašem življenju? S kom imate največ stikov? Zaenkrat še nimam veliko družbe, saj sem precej na novo. Rada bi imela več družbe, vendar je v domu težko, ker tukaj biva zelo veliko različnih ljudi po značaju.

Največ me obiskujeta otroka z družinami. Sem zadovoljna, ker me redno obiskujejo.

Na kakšen način vzdržujete stike z ljudmi, ki ne živijo v domu za stare? Rada bi morda tudi več stikov, vendar ne želim biti vsiljiva do ljudi. Če me pridejo obiskat sem zelo zadovoljna, če lahko s kom spregovorim, vsiljujem se pa ne.

Vpliv nad življenjem v instituciji

Na kakšen način lahko vplivate na lastno življenje odkar bivate v instituciji? Vem, da lahko svoje mnenje povem, vendar sem zaenkrat premalo časa tukaj, da bi si zares lahko izoblikovala pravo mnenje. Potrebujem še nekaj časa, da se aklimatiziram in spoznam dom. Ko bom bolj vpeljana, bom lahko tudi na sestankih kaj rekla. Paziti pa moramo, da ne užalimo koga. Kar povemo, moramo povedati na lep način.

Zaenkrat sem dobila občutek, da je zaposlenih morda premalo. Za tiste, ki ne potrebujemo veliko pomoči, je v redu, tisti, ki pa potrebujejo več, pa bi potrebovali tudi več zaposlenih. So pa vsi zelo prijetni in prijazni.

Želim si, da bi se s kom lahko pogovarjala o svojem življenju, ker se rada pogovarjam, posebej v svojem narečju.

9.3 Priloga 3: Intervju s socialno delavko

Letnica rojstva? 1956

Izobrazba? Po končani osnovni šoli sem naredila srednjo zdravstveno šolo, nato pa sem se izobrazila za socialno delavko.

Delovne izkušnje? 5 let v OŠ v Podbrdu, vse ostalo pa v domu. 5 let v Podbrdu in na Petrovem Brdu, nato pa v Tolminu.

Kaj je glavna vloga socialnega dela v domu za stare? Največja vloga je pri sprejemanju novih stanovalcev, vpeljavanju v domsko življenje, spremljaš njihovo življenje v domu. Socialna delavka naredi vse, kar oni potrebujejo recimo od uradnih dokumentacij, do urejanja plačil, prijave in odjave bivališč, urejanje njihovih medsebojnih odnosov. Socialna delavka skrbi, da se čim bolj zagotovi občutek domačnosti, za ohranjanje stikov s svojci. Veliko stvari, ki jih je težko strniti v nekaj besed. Na splošno bi lahko rekli, da socialna delavka skrbi za vse, kar je povezano z delom, življenjem, povezovanjem, pogovorov s svojci in stanovalci, poleg tega pa še vse birokratske zadeve.

Katere naloge ima socialni delavec v domu za stare, ki so specifične napram zdravstvenim delavcem?

Dejavnost doma za stare predstavlja mešanico socialnega dela oskrbe in zdravstvenega dela oskrbe. Zdravstveni deli oskrbe so tisti, ki jih naroči zdravnik in se plačajo iz zdravstvenega zavarovanja. Socialni del oskrbe je tudi hrana, čiščenje, pranje, umivanje, vendar pri nas tudi to vodi zdravstvena služba, saj nekako spada pod zdravstveno-negovalno oskrbo. Jaz se ob sprejemu dogovorim, kaj človek potrebuje in kako naj bi potekala ta oskrba, ta navodila pa grejo potem naprej do zdravstvene službe.

Kot socialna delavka delam tiste stvari, ki se zdravstva ne tičejo toliko. Od začetka, ko pride vloga v dom, jo jaz birokratsko obdelam, vodim obravnavo vloge na komisiji, spremljam, kakšen je prosilec za bivanje v domu. Ko se sprostijo mesto, pokličem primerne kandidata in z njim sklenem dogovor o oskrbi in o plačilu storitev. Pri tem sodelujem tudi s svojci in ostalimi ustanovami, recimo s CSD. Nato urejam namestitev, ga seznanim s hišnim redom, dejavnostmi, v katere se lahko vključi v domu in predstavim dom na splošno. Po enem mesecu bivanja v domu se izdelata individualni načrt, preko katerega poskušam stanovalca malo bolj spoznati in mu tudi še enkrat predstavim možnosti za vključevanje v aktivnosti, saj so stanovalci na začetku ob vselitvi včasih manj zainteresirani za to. Individualni načrt se potem vsako leto evalvira skupaj s stanovalcem in se njegove izražene želje in potrebe, če je le mogoče, tudi upošteva. Večinoma gre za vključevanje v različne aktivnosti v domu in recimo bivanje v enoposteljni sobi, kar stanovalcu omogočimo, kadar je za to možnost. Kadar gre za želje, ki jih dom ne more omogočiti je to bolj stvar svojcev, da stanovalcu omogočijo izpolnjevanje njegovih želja. Vloga socialne delavke je pri tem mogoče večja, kadar stanovalec nima svojcev. Kadar pa stanovalec ima svojce in je z njimi v dobrih odnosih, po navadi oni prevzamejo to, da skrbijo za plačilo oskrbnine, jim nosijo denar in stvari, ki jih rabijo iz trgovine in so tudi nekakšen posrednik med službami v domu. Kadar stanovalec nima nikogar, mora biti socialna delavka tista, ki je njegova zagovornica in zastopnica za urejanje različnih stvari.

Pri dejavnostih veliko sodelujem z delavno terapevtko. Pri neformalnem druženju v domu, na dejavnostih, ki jih ponujamo, najbolj spoznam stanovalce, saj so takrat bolj sproščeni kot ob formalnostih, ki jih moramo urejati, pa tudi jaz takrat nisem tako obremenjena z nekim delom in se lažje sproščeno pogovarjam. Kot socialna delavka ne morem čakati, da bojo stanovalci prišli v pisarno in tako navezali stik z mano. V pisarno pridejo samo, kadar je res nujno.

Na kakšen način lahko socialni delavec, kot nekdo v manjšini proti zdravstvenemu kadru, ohranja in zagotavlja socialno usmerjenost institucije? Veliko je odvisno od samih ljudi, ki delajo v domu za stare. Lahko so nekateri zdravstveni delavci res zelo medicinsko usmerjeni, medtem ko je veliko takšnih, ki so res socialno usmerjeni. Če primerjam bolnišnico in dom, je slednji izrazito bolj socialno usmerjen, pa tudi zdravstveno osebje je bolj socialno naravnano, da res pogledajo človeka in njegove potrebe. Pride pa včasih kakšna taka stvar, ki jo je nujno treba narediti ne glede na mnenje stanovalca in ni možnosti dogovarjanja.

Kot socialni delavec si v manjšini. Jaz imam mogoče srečo, ker sem tudi vodja enote in imam vseeno eno prednost, da lahko več dosežem pri zdravstveno-negovalni službi, kakor če bi bila samo socialna delavka. Če v zdravstveni službi ni nekoga, ki bi videl, da je dom socialni zavod, je to težko uravnavati. Recimo primer: Pri nas zdravstveno osebje zelo zagovarja, da morajo biti stanovalci, ki imajo bolnišnične okužbe, umaknjeni od ostalih in takrat se

moram res kar boriti, da se stanovalcem zagotovi vključevanje v domsko življenje in se poskrbi predvsem za to, da se okužb ne raznaša s tem, da se stanovalce informira o tem, kako poskrbeti, da se te ne bodo prenesle. Stanovalec namreč ne more biti samo zaprt v svoji sobi.

Po drugi strani prihajajo v dom vedno več ljudje, ki so precej bolni, celo nepokretni in ima prvenstveno zdravstveno-negovalna služba tukaj več dela kot pa socialna, saj se ne more veliko vključevati v aktivnosti v domu. Na splošno se je stanje populacije, ki prihaja v dom, spremenilo. Včasih so v dom prihajali tisti, ki niso imeli svojega doma, družine, ki bi poskrbela za njih. Bili so mlajši, bolj pokretni, zelo so cenili to, da je nekje poskrbljeno za njih, sposobni so bili tudi opravljati razna dela in pomagati v domu. Včasih so recimo ženske pomagale v kuhinji, pripravljale hrano, pomivale posodo, pospravljale jedilnico, pomivale okna in hodnike, stanovalci so zunaj kosili travo ... Današnje zahteve delovnega procesa so večje. Danes je v domu zelo malo ljudi, ki bi sploh lahko opravljali taka dela. Včasih smo recimo zelo enostavno organizirali izlete, medtem ko je danes to veliko težje, saj je veliko stanovalcev na vozičkih, hkrati pa zanje niso zainteresirani.

Kakšen pomen ima za zaposlene življenjska zgodba stanovalca? Življenjsko zgodbo ti nekdo pove takrat, kadar ti dovolj zaupa. Ne zdi se mi prav, da bi se ta zgodba širila med vsemi delavci in bi jo vsi poznali. Prav je, da določene stvari vemo, do potankosti pa marsikdaj ne, razen pri tistih, ki se res sami odprejo in želijo povedati.

Idealno bi bilo recimo, da je za določeno skupino stanovalcev tudi stalno osebje. Pri nas imamo to v Sončku, ki je oddelek za stanovalce z demenco, kjer je zaposleno stalno osebje, ki res veliko ve o stanovalcih, saj je tako tudi bolje za njihovo delo. Drugod po domu so delavci razpršeni, težko si je tudi zapomniti zgodbe tolikih stanovalcev, zato vejo v večini bolj osnovne stvari. Na strokovnem timu recimo povemo vse, kar vemo, vendar ne silimo v stanovalce, da bi za vsako ceno z nami delili življenjsko zgodbo.

Na kakšen način osebje ohranja vpliv stanovalcev nad lastnim življenjem kljub institucionalnim pravilom? Lahko bi imeli večji vpliv, kot ga imajo, vendar se pogosto tudi sami nočejo izpostavljati. Največji vpliv bi recimo lahko imeli pri prehrani. Kadar imamo sestanke s stanovalci po oddelkih, povabimo tudi vodjo prehrane in takrat naj bi oni podali svoje predloge, vendar so ti predlogi večinoma vedno enaki. Ko jih vprašamo, kam bi želeli na izlet, je po navadi tudi bolj malo predlogov. V vsakem primeru pa, kadar je neka želja ali potreba taka, ki jo lahko zagotovimo, to res omogočimo.

Kako bi po vašem mnenju izgledal dom za stare, ki bi predstavljal čim bolj idealen način oskrbe in bivanja za stare ljudi? Če bi jaz imela možnost in toliko vpliva, bi bila že stavba bistveno drugačna. Omogočala bi vzpostavitev gospodinjskih skupnosti s čajno kuhinjo, kjer bi lahko določeno hrano tudi sami pripravljali, v njih bi bivalo do dvajset stanovalcev, v skupini bi bila zaposlena ena gospodinja, ki bi skrbela za vse, v skupino pa bi prihajalo zdravstveno in socialno osebje. Stanovalci potem lahko obiskujejo skupne aktivnosti tudi izven gospodinjskih skupin, osnovne stvari pa se dogajajo znotraj skupine. Glavno je, da bi bilo osebje v gospodinjski skupnosti stalno; ljudje bi se navezali, si zaupali in čutili večjo pripadnost, kot jo čutijo v tako veliki instituciji, kot je dom sedaj. Na način domov četrte generacije, kot jih sedaj poimenujemo. Po drugi strani bi morale biti tudi ostalega kadra dovolj, da se lahko stanovalcu posvetiš in v miru opraviš svoje delo brez hitenja, ker čakajo že drugi stanovalci, ki potrebujejo pomoč.

9.4 Priloga 4: Primer odprtega kodiranja intervjuja s stanovalci

Tabela 9.4.1: Primer odprtega kodiranja intervjuja s stanovalci

Št. izjave	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA	TEMA
H1	Ženski	Ženski	Spol		Osnovni podatki
H2	1932	86 let	Starost		Osnovni podatki
H3	Doma sem živel v hiši sama.	Sama v hiši		Pred prihodom v dom za stare	Bivanjske razmere
H4	Hodila sem v italijansko šolo.	Italijanska osnovna šola		Formalno izobraževanje	Šolanje
H6	Jaz sem delala doma. Imeli smo nekaj zemlje in živine.	Delo doma (zemlja in živina)		Področja dela	Poklicno življenje
H7	Poročila sem se zgodaj in potem skrbela za dva otroka.	Poročena, dva otroka		Stan	Osnovni podatki
H8	Hodila sem služiti tudi k drugim.	Služenje pri drugih		Področja dela	Poklicno življenje
H9	V pokoj sem šla invalidsko.	Invalidsko upokojena		Upokojitev	Poklicno življenje
H10	Najprej sem imela nekaj po možu, ki je zgodaj umrl.	Najprej pokojnina po možu		Upokojitev	Poklicno življenje
H11	Doma sem se ukvarjala z gospodinjskimi opravili in delom okrog hiše.	Gospodinjska opravila, delo okrog hiše		Pred prihodom v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H12	Imela sem bolj tako imenovana moška dela, saj sem odraščala brez očeta, pa tudi mož je mlad umrl.	Opravljal moška dela (živel brez očeta, mož umrl mlad)		Pred prihodom v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H13	Ženske smo se morale naučiti vseh moških opravil. Delala sem tudi drva in podobno.	Ženske opravljale moška dela – priprava drv		Pred prihodom v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H14	Nisem imela časa za sprostitev.	Ni bilo časa za sprostitev	Prosti čas	Pred prihodom v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H15	Samo za enega je težko kuhati.	Težko kuhati za enega	Socialni razlogi	Razlogi za vključitev	Institucionalno življenje
H16	Če bi imela moža in ne bi bila vdova, bi bila v dveh in bi lažje živel doma.	Če ne bi bila sama, bi lažje živel doma	Socialni razlogi	Razlogi za vključitev	Institucionalno življenje

H17	Ampak življenje moraš vzeti tako, kot je.	Življenje moraš vzeti tako, kot je	Socialni razlogi	Razlogi za vključitev	Institucionalno življenje
H18	Včasih sem kaj pletla ali kvačkala, vendar se nisem preveč navduševala nad ročnimi deli.	Pletla in kvačkala, vendar ne z veseljem	Prosti čas	Pred prihodom v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H19	Nisem imela prav kakšnih posebnih aktivnosti.	Ni imela posebnih aktivnosti	Prosti čas	Pred prihodom v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H20	Ukvarjala sem se z družino. Imam tudi dva vnuka.	Ukvarjanje z družino in vnukoma	Po upokojitvi	Pred prihodom v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H21	Jaz sem v domu bolj malo časa; mislim, da nekaj tednov.	Nekaj tednov	Čas bivanja	Vključitev	Institucionalno življenje
H22	Zaenkrat čas hitro teče ...	Čas hitro teče	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H23	... vendar se nisem še prav vklopila.	Ni se še vklopila	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H24	Ko sem prišla v dom sem bila zelo zmedena ...	Ob prihodu zelo zmedena	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H25	... na nek način žalostna, ker sem se preselila.	Žalost zaradi selitve	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H26	Mislim, da bom zdaj v domu lažje živela kot doma.	V domu bo lažje živela kot doma	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H27	Če drugega ne, je tukaj vedno toplo kuhano in dobro.	Toplo kuhano in dobro	Pozitivno	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H28	Sin in hčerka sta mi pomagala, da smo uredili, da sem sama v sobi.	Uredila sin in hčerka	Enoposteljna soba	Po prihodu v dom za stare	Bivanjske razmere
H29	Nisem želela biti v sobi z več sstanovalkami.	Ni želela večposteljne sobe	Enoposteljna soba	Po prihodu v dom za stare	Bivanjske razmere
H30	Na srečo imam sobo v pritličju, saj me je z dvigalom strah iti.	Strah pred dvigalom – soba v pritličju	Pozitivno	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H31	Všeč mi je to, da sem v domu v Tolminu, ker poznam ljudi in ne morem reči, da so prav vsi tujci.	V domu so poznani ljudje, ni med samimi tujci	Pozitivno	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje

H32	Če bi me dali kam drugam, pa bi bila bolj žalostna.	Težje bi bilo, če bi jo dali kam drugam	Pozitivno	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H33	Lepo je, ker nihče ne gre mimo tebe, ne da bi te pozdravil ali se nasmešnil.	Nihče ne gre mimo brez pozdrava in nasmeha	Pozitivno	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H34	Sem zelo zmedena ...	Zmedena	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H35	... se šele lovim pri aktivnostih ...	Se lovi pri aktivnostih	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H36	... in tudi pri razporedu obrokov.	Se lovi pri razporedu obrokov	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H37	Nisem se še navadila domskega reda in mislim, da mi bo na trenutke težko.	Težko se ji je navaditi domskega reda	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H38	Rada kaj preberem ...	Branje	Prosti čas	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H39	... grem na hodnik, da s kom kaj spregovorim, ker rada govorim ...	Pogovori na hodniku	Prosti čas	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H40	... in se udeležim kakšnih organiziranih aktivnosti.	Udeleževanje organiziranih aktivnosti	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H41	Grem na telovadbo ...	Telovadba	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H42	... rada grem tudi na branje, kjer so take povesti, ki me pritegnejo.	Branje – povesti, ki jo pritegnejo	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H43	Meni se dopadejo vse take aktivnosti.	Všeč so ji take aktivnosti	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H44	Udeležim se jih zato, da grem med ljudi.	Vključuje se zato, da gre med ljudi	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H45	Tudi pevske vaje grem recimo samo poslušat. Peti ne znam, poslušam pa rada.	Gre poslušat vaje pevskega zbora	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H46	Grem tudi h maši v domsko kapelo, kadar mi to odgovarja.	Maša v domski kapeli	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti

H47	Kadar mi odgovarja, se udeležim tudi skupine za samopomoč.	Skupina za samopomoč	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H48	Všeč mi je, da aktivnosti niso obveza, ampak se jih udeležim samo, kadar mi to odgovarja.	Aktivnosti niso obveza, se lahko udeleži kar ji odgovarja v tistem trenutku	Vključevanje v aktivnosti znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H49	Jaz se težko prepognem, zato mi pomagajo pri oblačenju in takih stvareh.	Pomoč pri oblačenju	Količina potrebne oskrbe	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H50	Če karkoli potrebujem, lahko tudi ponoči pokličem.	Pomoč dostopna tudi ponoči	Dostopnost oskrbe	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H51	Všeč mi je, da so vedno zraven in jih lahko kadar koli prosim za pomoč.	Vedno lahko prosi za pomoč, vedno je nekdo zraven	Dostopnost oskrbe	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H52	Ven recimo ne morem iti sama, ker se mi rado začne vrteti, zato sem imam rada, kadar gre kdo z mano.	Potrebuje spremstvo za sprehode	Količina potrebne oskrbe	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H53	Po domu pa hodim s hojco, kar je dobro, da sem bolj samostojna.	Po domu hodi s hojco – samostojnost	Pozitivno	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H54	Jezi me, da mi pravijo, da moram iti po kosilu počivat, ker prej sama tega nisem bila vajena.	Jezi jo, da mora po kosilu iti počivat	Negativno	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H55	Pa se bom že navadila.	Se bo prilagodila	Negativno	Zadovoljstvo z oskrbo	Institucionalno življenje
H56	Začela sem telovaditi, ker vem, da moram, čeprav telovadbe ne maram preveč.	Začela telovaditi, čeprav telovadbe ne mara	Nove dejavnosti	Po prihodu v dom za stare	Dnevne aktivnosti
H57	Zaenkrat še nimam veliko družbe, saj sem precej na novo.	Nima veliko družbe, ker ni dolgo tukaj	Znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Socialne mreže

H58	Rada bi imela več družbe ...	Rada bi imela več družbe	Znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Socialne mreže
H59	... vendar je v domu težko, ker tukaj biva zelo veliko različnih ljudi po značaju.	Težko spoznavati ljudi, ker so različni	Znotraj doma	Po prihodu v dom za stare	Socialne mreže
H60	Največ me obiskujeta otroka z družinami.	Sin in hčerka z družinami	Obiski	Po prihodu v dom za stare	Socialne mreže
H61	Sem zadovoljna, ker me redno obiskujejo.	Zadovoljna z rednimi obiski	Obiski	Po prihodu v dom za stare	Socialne mreže
H62	Rada bi morda tudi več stikov ...	Rada bi več stikov	Obiski	Po prihodu v dom za stare	Socialne mreže
H63	... vendar ne želim biti vsiljiva do ljudi.	Ne želi biti vsiljiva do ljudi	Obiski	Po prihodu v dom za stare	Socialne mreže
H64	Če me pridejo obiskat sem zelo zadovoljna, če lahko s kom spregovorim, vsiljujem se pa ne.	Vesela je obiskov, pogovorov, vsiljuje pa se ne	Obiski	Po prihodu v dom za stare	Socialne mreže
H65	Vem, da lahko svoje mnenje povem ...	Ve, da lahko pove svoje mnenje	Vpliv		Institucionalno življenje
H66	... vendar sem zaenkrat premalo časa tukaj, da bi si zares lahko izoblikovala pravo mnenje.	Premalo časa tukaj, da bi lahko imela mnenje	Vpliv		Institucionalno življenje
H67	Potrebujem še nekaj časa, da se aklimatiziram in spoznam dom.	Potrebuje čas da spozna dom in se prilagodi	Občutki ob selitvi	Vključitev	Institucionalno življenje
H68	Ko bom bolj vpeljana, bom lahko tudi na sestankih kaj rekla.	Ko bo bolj vpeljana bo bolj sodelovala na sestankih	Vpliv		Institucionalno življenje
H69	Paziti pa moramo, da ne užalimo koga. Kar povemo moramo povedati na lep način.	Kar se pove, je treba povedati na lep način	Vpliv		Institucionalno življenje
H70	Zaenkrat sem dobila občutek, da je zaposlenih morda premalo.	Premalo zaposlenih	Predlogi	Vpliv	Institucionalno življenje
H71	Za tiste, ki ne potrebujemo veliko pomoči, je v redu, tisti, ki pa	Z večanjem potreb po pomoči tudi	Predlogi	Vpliv	Institucionalno življenje

	potrebujejo več, pa bi potrebovali tudi več zaposlenih.	potreba po več zaposlenih			
H72	So pa vsi zelo prijetni in prijazni.	Vsi prijetni in prijazni	Vzdušje v domu		Institucionalno življenje
H73	Želim si, da bi se s kom lahko pogovarjala o svojem življenju, ker se rada pogovarjam, posebno v svojem narečju.	Rada bi se pogovarjala o svojem življenju v svojem narečju	Predlogi	Vpliv	Institucionalno življenje

9.5 Oso kodiranje intervjujev s stanovalci

OSNOVNI PODATKI

- Spol
 - o Ženski (A3) (B1) (Č1) (E1) (F1) (G1) (H1)
 - o Moški (C1) (D1)
 - o Starost 70 let (G2)
 - o 79 let (D2)
 - o 81 let (C2)
 - o 85 let (A4)
 - o 86 let (Č2) (H2)
 - o 87 let (B2) (E2)
 - o 95 let (F2)
- Stan
 - o Vdova, brez otrok (A10a)
 - o Poročen, brez otrok (C5)
 - o Ločen, otroci od majhnega pri ženi (D3b)
 - o Poročena, štiri otroci (F8)
 - o Ovdovela pred tridesetimi leti in se takrat upokojila (F10)
 - o Poročena, dva otroka (H7)
- Čas bivanja v domu za stare
 - o Po rehabilitaciji prišla živeti v dom (A28b)
 - o Štiri leta (A32)
 - o Ne ve natančno (B17)
 - o Dobro leto (C27)
 - o Žena pol leta prej (C28)
 - o Veliko časa (Č14)
 - o Osem let (D19)
 - o Nekaj let (E18)
 - o Najprej dve leti v domu (F21)
 - o Tukaj je zdaj tri leta (F23b)
 - o Eno leto (G17)
 - o Nekaj tednov (H21)
- Šolanje
 - o Formalno izobraževanje
 - Nezaključena osnovna šola (C6)
 - Osnovna šola (A11) (B4) (D4) (G5)
 - Italijanska osnovna šola (E5) (H4)
 - Osnovna šola v domačem kraju (F4)
 - 5 let učiteljske (B5)
 - Gimnazija (G6)
 - Nedokončana gostinska šola (F5)
 - Nedokončan študij psihologije zaradi zanositve (G7)
 - Neke vrste srednja šola (C7)
 - Ni se izšolal za poklic (D5) (E7)
 - Dalje se ni šolala (E6)
 - o Neformalno izobraževanje
 - Izučena za šiviljo (A12)
 - Dodatno učenje šivanja srajc in hlač pri krojaču (A13)
 - Izučena za delo gospodinje in delo v gostinstvu (A14)
- Poklicno življenje
 - o Poklic
 - Mizar (C8)
 - Šivilja (Č5)
 - o Področja dela
 - Naveličana šivanja, na kmetiji ji ni bilo treba delati, zato se je začela učiti in delati kot gospodinja v gostinstvu (A15)
 - Po poroki zaposlitev v tovarni (A16a)

- 32 let učiteljica v osnovni šoli (B6)
- 3 leta uradnica (B7)
- Sprejel je dobro ponudbo za službo v Klavžah, s stanovanjem in dobro plačo (C9)
- Dodatno izobraževanje za vodjo, vendar mu delo ni ležalo (C10)
- Do upokojitve delal z invalidnostjo gradbena dela na terenu (C11)
- Potres uničil stavbo, kjer je imela obrt (Č6)
- Rada opravljala svoj poklic – imela veliko dela (Č7)
- Delal v Cerknem, nato v gradbeni trgovini v Tolminu (D6)
- Čistilka v hotelu (E8)
- Delo v gostilnah (F6) (F9)
- Internirana v Nemčijo – delala kot varuška (F7)
- Telefonistka na reševalni postaji (G8)
- Delo na občini (G9)
- Delo doma (zemlja in živina) (H6)
- Služenje pri drugih (H8)
- Upokojitev
 - Invalidsko upokojen (C12) (H9)
 - 1992 (C13)
 - Leto po moževi smrti je šla v pokoj (F11)
 - Po 15 letih delovne dobe upokojitev zaradi zdravstvenih težav (G10)
 - Najprej pokojnina po možu (H10)
- Povezanost s poklicem po upokojitvi
 - Pomoč obrtniku, kjer je včasih delal (C14)
 - Rada je imela svoj poklic, hodila pomagati tudi po upokojitvi (F12)
- Ostala dela pred upokojitvijo
 - Poleg službe tudi delo na kmetiji (A16b)
 - Delo na kmetiji (Č10)
 - Razna kmečka opravila (Č12)
 - Delo doma (D8)
 - Pustila službo in opravljala kmečka dela ter skrbela za družino (E9)
 - Živina, delo na njivi (E10)
 - Poleg službe skrb za otroke in kmetijo (F14)
 - Šivanje (Č11)

DNEVNE AKTIVNOSTI

- Pred prihodom v dom za stare
 - Po upokojitvi
 - Delo na kmetiji, obdelovanje vrta in njive (A17)
 - Preživljanje s pokojnino in obdelovanjem njive (A18)
 - Sama hodila v trgovino in urejala svoje stvari (A19)
 - Domača opravila (B8)
 - Delo na vrtu (B10)
 - Gospodinjska opravila (B11)
 - Delo okrog hiše in v hiši (D9)
 - Kuhanje obrokov (D10)
 - Delo na kmetiji (E12)
 - Do prihoda v dom skrb za kmetijo in družino (F13)
 - Delala na kmetiji, dokler je zmogla (E11)
 - Gospodinjska opravila, delo okrog hiše (H11)
 - Opravljala moška dela (živela brez očeta, mož umrl mlad) (H12)
 - Ženske opravljale moška dela – priprava drv (H13)
 - Ukvarjanje z družino in vnukom (H20)
 - Prosti čas
 - Sprehodi (B13)
 - Sprehodi okrog gradu z ženo (C17)
 - Štikanje prtičkov (C24)
 - Potovanja z možem (B9)
 - Rad je pel v domačem okolju na vasi in doma (D13)
 - Dokler je dobro videl, je pletel koše in berače (D14)

- Pletenje (E13) (F16)
 - Izlet v London s sestro (F17)
 - Narava, živali, fotografija (G13)
 - Navezanost na Soško dolino (G14)
 - Branje (B12) (G15)
 - Ni bilo časa za sprostitev (H14)
 - Pletla in kvačkala, vendar ne z veseljem (H18)
 - Ni imela posebnih aktivnosti (H19)
- Pomoč pri dnevnih aktivnostih
 - Sorodniki in prijatelji iz vasi (A21)
 - Ko ni mogla več voziti kolesa, ji je prevoz nudil sovaščan (A22)
 - Pomoč sosedu pri pripravi raket za fižol in drv (A23)
 - Ob poslabšanju vida za izhode iz hiše uporabljal palico (D11)
 - Skuter omogočal mobilnost (G11) (G12)
- Pomoč drugim
 - Skrbel za ženo, dokler je lahko (C16)
 - Sam ni mogel več skrbeti za ženo, zato je ona prišla živeti v dom (C18)
 - Zdravstvene težave v družini (mož in hčerka) (F15)
- Organizirane aktivnosti
 - Se ni udeleževala (A20)
 - Vključevanje v turistično društvo (C19)
 - Tekmovanje v streljanju z zračno in malokalibrsko puško (C20)
 - Streljala je tudi žena (C21)
 - Dober v balinanju in kegljanju (C22)
 - Ker ni bilo organizacije, je te hobije opustil (C23)
 - Med zdravljenjem v PB Idrija razvil zanimanje za petje v pevskem zboru (D12)
 - Domska življenje poznala od prej (G18)
 - Vodila skupino za samopomoč v DU Tolmin (G19)
- Po prihodu v dom za stare
 - Pomoč drugim
 - Pomoč sostanovalcem pri hranjenju in sprehodih (A38)
 - Pomaga drugim po svojih sposobnostih (A51)
 - Ženi nosi sladoled, ki ga zanj shranijo v domskem hladilniku (C38)
 - Vključevanje v aktivnosti znotraj doma
 - Pomoč v kuhinji pri lupljenju zelenjave (A39)
 - Ročna dela (A40)
 - Branje – delovna terapevtka glasno bere zgodbe, zgodbe pritegnejo (A42) (Č21) (H42)
 - Veliko pomeni, da delovna terapevtka bere na glas (Č24)
 - Telovadba – za ohranjanje kondicije (A43) (B26) (Č22) (E31) (E33) (H41)
 - Tombola (A45) (E34) (E44)
 - Tombola ji popestri dan (E36)
 - Skupina za urjenje spomina (B28)
 - Poslušanje vaj pevskega zbora (Č53) (H45)
 - Maša (D33)
 - Ob petkih maša v domski kapeli (E32) (H46)
 - Telovadba, kolo (D42) (F35)
 - Pevske vaje (D44)
 - Molitvena skupina – branje litanij (G56)
 - Samoiniciativnost
 - Vodi skupino za samopomoč (G30)
 - Vodi skupino za samopomoč in druge aktivnosti (G52)
 - Poleti se trudi ohranjati dejavnosti (G77)
 - Včasih so poleti nehali s pikadom in tombolo (G78)
 - Včasih vskoči ona in vodi aktivnosti v domu (G79)
 - Skupina za samopomoč (A44) (B27) (Č23) (H47)
 - Manj aktivnosti v skupini za samopomoč, manj članov, starejši (G31)
 - Branje in pogovori (G32)

- Vaje za spomin (G33)
- Gledanje fotografij (G34)
- Prisluhnejo drug drugemu (G35)
- Kava in piškoti (G36)
- Prispevek 0,50 € mesečno, porabijo za pico (G37)
- Smrt – se poslovijo, prižgejo svečko, molijo, se pogovarjajo (G39)
- Skupino za samopomoč vodi od septembra do junija (G80)
- Udeleži se vsega, kar jo zanima (A46)
- Zaradi strahu pred demenco je zelo aktivna (B20)
- Udeležuje se aktivnosti, ki se ji zdijo koristne (B25)
- Udeleži se vsega (Č20)
- Zanj prenaporno (C39)
- Ob prihodu je bila zelo aktivna (Č32)
- Jo pridejo iskat, ko se kaj dogaja (E35)
- Druge aktivnosti samo gleda (F37)
- V domu se vedno dogaja (G38)
- Udeleževanje organiziranih aktivnosti (H40)
- Všeč so ji take aktivnosti (H43)
- Aktivnosti niso obveza, se lahko udeleži kar ji odgovarja v tistem trenutku (H48)
- Pomen sodelovanja v skupinah
 - Pogovor o preteklosti, izkušnjah in raznih dogodkih (B29)
 - Vključuje se zato, da gre med ljudi (H44)
- Prosti čas
 - Branje (B23) (E30) (G57) (H38)
 - Križanke (B22)
 - Ob posebnih priložnostih v domu kaj napiše ali pove (B24)
 - V sobi gleda TV (C36)
 - Prej je brala sama, zdaj raje posluša branje (Č28)
 - Šivala in likala (Č33)
 - Pomoč v kuhinji (Č34)
 - Pomivanje jedilnice (Č35)
 - Šivalni stroj podarila domu (Č38)
 - Takoj po prihodu samostojni sprehodi (D32)
 - Rad posluša radio (D38)
 - Slušalke (D39)
 - S pomočjo radia je na tekočem z dogajanjem (D40)
 - Na pamet ve radijski spored (D41)
 - Počitek (E29) (F39)
 - Sedi v sobi (F31)
 - Plete (F32) (F40)
 - Plete in nazaj podre, da gre čas hitreje naprej in možgani delujejo (F41)
 - Gleda skozi okno (F33)
 - Večinoma cel dan v vozičku (F34)
 - Po telovadbi gre domov (soba) (F36)
 - Na začetku je bila bolj aktivna (izdelala šale za prodajo) (F42)
 - V naravo gre s skuterjem in fotografira (G53)
 - Fotografije pokaže ostalim stanovalcem (G54)
 - S pomočjo računalnika nalaga fotografije tudi na Facebook – prepoznavnost doma na spletu (G55)
 - Pogovori na hodniku (H39)
- Težave
 - Zaradi kisika ne more na kosilo v jedilnico – je v sobi (C43)
 - Zaradi zdravstvenih težav se ne udeležuje ničesar (C46)
 - Zaradi zdravstvenega stanja je manj aktivna (Č36)
 - Zaradi zdravstvenega stanja je morala opustiti delo, ki ga je imela rada (Č37)
 - Po kapi ne more več veliko (D35)
 - Odvisen od drugih, da ga peljejo kam (D37)
 - Ker ne vidi ne more več plesti košev (D49)
 - Sina skrbi, da bi se na samostojnih sprehodih izgubila, zato ne hodi (E37)

- Na sprehod gre v spremstvu (E38)
- Zaradi zdravstvenih težav ne more plesti (E41)
- Roke je ne ubogajo (E42)
- Težko sodeluje pri telovadbi – negibčna (E43)
- Zaradi starosti ne zmore več veliko (F38)
- Pripomočki za premagovanje težav
 - Odvisen od kisika, ki ga ne more peljati s sabo (C40)
 - Finančno nedostopni pripomočki za večjo mobilnost (C41)
 - Nedoseganje kriterijev na testu za pridobitev prenosnega kisika (C42)
 - Hoja ob palici (D34)
 - Na vozičku (D36)
 - V Soči so ji izdelali opornice za roko (G48)
 - S pomočjo opornice lahko kvačka in opravlja druga ročna dela (G49)
 - Opornica za hojo z berglami (G50)
 - 56 let nosi nožno protezo (G51)
- Ohranjanje dejavnosti od prej
 - Šivanje halj za bolnike in likanje halj zaposlenih (Č9)
 - Koše in berače od doma so uporabili za dekoracijo hodnikov (D50)
- Nove dejavnosti
 - Obuditev zanimanja za petje v zboru (D51)
 - Začela telovaditi, čeprav telovadbe ne mara (H56)
- Opuščanje dejavnosti
 - Ne poje več v zboru zaradi težav z glasom (G58)
 - V zadnjem času opustila kajenje (G59)
 - Zaradi zdravstvenega stanja ne more več paziti vnukov (G60)

SOCIALNE MREŽE

- Pred prihodom v dom za stare
 - Družina
 - Sestre in sorodnica po moževi strani (A25)
 - Mož in otroci (B14)
 - Žena (C25)
 - Sestre, ki živijo v vasi (D17)
 - S sinovi ni imel stikov (D18)
 - Mož in sin (E16)
 - Družina (F18)
 - Prijatelji, sosede, sovaščani
 - Dobri odnosi s sovaščani in prijatelji (A24)
 - Dva iz sosednjega kraja, ki sta mu veliko pomagala (C26)
 - Prijateljice in sosedi (B16)
 - Dobri odnosi s sovaščani (D15)
 - Pomoč drug drugemu med sovaščani (D16)
 - Prijateljica iz mladosti se je odselila v tujino (E14)
 - Druženje in pomoč med sovaščani in sosedi (E17)
 - Sosedi, veliko doma zaradi dela na kmetiji (F19)
 - Povezne z delom
 - Kolegice iz službe (B15)
 - Prijatelji povezani z njenim delom (Č13)
- Po prihodu v dom za stare
 - Znotraj doma
 - Povezanost v družbi v domu ji daje veselje (A37)
 - Rada se druži in spoznava nove ljudi (A50)
 - Obiskovanje sstanovalcev (B21)
 - Obiskovanje žene v zgornjem nadstropju (C37)
 - Ko je hodil v jedilnico na kosilo, je imel več družbe (C44)
 - S svojimi šalami je popestril dogajanje (C45)
 - S sosedom iz vasi se družita in pijeta kavo (Č42)
 - Mož biva v drugem nadstropju – z njim se ne more pogovarjati (E24)
 - Obiskuje moža v drugem nadstropju (E45)

- Občasno druženje z gospo, ki živi v domu (F48)
- Nima veliko družbe, ker ni dolgo tukaj (H57)
- Rada bi imela več družbe (H58)
- Težko spoznavati ljudi, ker so različni (H59)
- Obiski
 - Prijatelji in sorodniki za praznike (A52)
 - Najbolj pogosto hodi sestra (A53)
 - Domači obiščejo njo in ona njih (B31)
 - Pogosto jo obišče prijateljica (B32)
 - Prijatelj od prej pride na obisk – pomoč pri plačilu položnic (C47)
 - Redkost stikov zaradi oddaljenosti sorodnikov (C49)
 - Sestrična je rekla, da bo prišla (C52)
 - Svojci živijo blizu in pridejo na obisk (Č26)
 - Prijateljica šivilja (Č40)
 - Sestre (D52)
 - Enkrat letno brat (D53)
 - Sosed iz vasi (D54)
 - Sin (E46)
 - Sin prinese jabolka in Donat (E47)
 - Vnukinja iz Italije jo pride obiskat s svojim fantom (F45)
 - Vsi otroci pridejo tudi večkrat na teden (F46)
 - Domači jo peljejo na zrak, sprehod okrog Tolmina (F49)
 - Otroci z družinami (G61a)
 - Sin in hčerka z družinami (H60)
 - Zadovoljna z rednimi obiski (H61)
 - Krčenje socialnih stikov
 - Prenehanje stikov po prihodu v dom (C50)
 - Sestra umrla (C51)
 - Prijatelji so jo hodili obiskovat, zdaj ne več (Č39)
 - Druge prijateljice ne pridejo (Č41)
 - Domači včasih pravijo, da nimajo časa, takrat jih okrega (F47)
 - Bližnji imajo družine in službene obveznosti (G61b)
 - Razume obveznosti svojih bližnjih (G62)
 - Rada bi več stikov (H62)
 - Ne želi biti vsiljiva do ljudi (H63)
 - Vesela je obiskov, pogovorov, vsiljuje pa se ne (H64)
- Telefonsko
 - Preko lastnega mobilnega telefona (A54)
 - S sestro in bratom v Kanadi (Č43)
 - Ne uporablja telefona, ga tudi prej ni (D55)
- Izhodi iz doma
 - Njena hiša je zelo blizu, zato gre kdaj domov (B30)
 - Stik z ljudmi izven doma je pomemben (B33)
 - Pomen obveščeniosti o dogajanju izven doma (B35)
 - Težava v odvisnosti od kisika (C48)
 - Ne hodi ven (Č25)
 - Lepi spomini na potovanje v Kanado za dva meseca (Č44)
 - Skoraj vsako nedeljo jo sin pelje domov (F43)
 - Zadnje čase je raje kar v domu (F44)
 - Prevaža se s skuterjem (G68)
 - Ponjo pridejo domači in jo peljejo, kadar sama ne more (G69)

BIVALNE RAZMERE

- Pred prihodom v dom za stare
 - Življenje po različnih krajih (C4)
 - Živela na vasi (E3)
 - Stanovanje (G3)
 - Sobivanje
 - Sobivanje z možem v lastni hiši (A9)

- V dvostanovanjski hiši s sinom (B3)
 - Od malega življenje v zavodih (C3)
 - Živela na kmetiji z družino (Č3)
 - V svoji hiši s starejšim sinom (F3)
- Sam/sama
 - Po moževi smrti živel sama (A10b)
 - Po moževi bolezni je živel sama (E4)
 - Nekaj časa je živel sam, ko je šla žena v dom – kuhal, pral, opravil vse v stanovanju (C29)
 - Sama v hiši (H3)
- Varovana stanovanja
 - 14 let živel v varovanih stanovanjih z ženo (C15)
 - Po smrti partnerja in odhodu otrok od doma živel sama (G4)
 - 9 let v varovanih stanovanjih poleg doma (G16)
 - Zaradi slabih stikov se ni počutila doma (G28)
- Po prihodu v dom za stare
 - Selitve
 - Najprej bivanje v enoti v Podbrdu (Č14)
 - Vedno v isti sobi (D25)
 - Nato eno leto doma (F21)
 - Seljenje po različnih domovih (F23a)
 - Enoposteljna soba
 - Veliko pomeni, ker ima svoj mir in urejeno kot sama hoče (B19)
 - Sam v sobi (C33)
 - Sama v sobi (Č17)
 - Lahko ima svoje obiske (Č19)
 - Vedno je imela enoposteljno sobo (F27)
 - Rada je sama in dela kar hoče (F28)
 - Uredila sin in hčerka (H28)
 - Ni želela večposteljne sobe (H29)
 - Večposteljna soba
 - Življenje s sosoževalko je sedaj ne moti (A34)
 - Živita vsaka po svoje, druga drugo upoštevata (A35)
 - Žena je v štiriposteljni sobi (C34)
 - Troposteljna soba (D24)
 - Ga ne moti (D27)
 - Dvoposteljna soba (E22) (G23)
 - Dobro se razume s sosoževalko, ne bi menjala (E23)
 - Ne sili v molčečo sosoževalko, včasih komunicirata, včasih ne (G24)
 - Je ne moti (G25)
 - Smrt v sobi
 - Šest jih je že umrlo v tej sobi (D28)
 - Niso bili precej povezani, zato ga ni preveč prizadelo (D29)
 - Povejo jim in odpeljejo telo (D31)
 - Ureditev sobe
 - Opremila s slikami, ki jih je naslikal sin (G26a)
 - Med opremljanjem sobe našla svoj dom (G26b)
 - Soba v DU lahko postane dom, če jo sprejmeš in opremiš po svoje (G27)
 - DU imenuje svoj dom (G29)
 - Želje
 - Enoposteljna soba (A36)
 - Zaradi obnavljanja doma z ženo ne moreta bivati skupaj (C35)
 - Ne želi biti v sobi z možem, ker ji je počitek pomemben (E25)

INSTITUCIONALNO ŽIVLJENJE

- Razlogi za vključitev
 - Zdravstveni razlogi
 - Zaradi težav s hrbtenico je šla v bolnico, kjer so ugotovili, da ima zmanjšan prostor med vretenci (A26)

- Po operaciji na vozičku – sledi rehabilitacija (A27)
 - Zdravstveno osebje povedalo, da sama ne more več živeti (A28a)
 - Po odpustu z bolnice ni mogla več sama živeti doma (B18)
 - Postal je odvisen od kisika (C30)
 - Zaradi slabega vida ni mogel več živeti doma (D20)
 - Huda revma – ne more pokrčiti prstov (E20)
 - Po zlomu drugega kolka so ji v bolnišnici rekli, da ne more več sama živeti (F22)
 - Zlom drugega kolka, nezmožnost za samostojno življenje (F24)
 - Dve možganski kapi in srčni infarkt (G20)
 - Socialni razlogi
 - Ker nima nikogar, ki bi skrbel zanjo doma, je zaprosila za sprejem v dom (A29)
 - Po potresu (Č4) (Č8)
 - Neprimerne razmere za bivanje doma zaradi potresa (Č16)
 - Ne more sama skuhati in skrbeti zase (E21)
 - Težko kuhati za enega (H15)
 - Če ne bi bila sama, bi lažje živela doma (H16)
 - Življenje moraš vzeti tako, kot je (H17)
- Vključitev
 - Formalnosti
 - Pomoč sestre (A30)
 - Sestra je vse urejala sama (D22)
 - Naslednji dan po prejemu novice od sestre se je že preselil (D23)
 - Urejal sin, ki je rekel, da sama ne more več živeti (E19)
 - Sin dal prošnjo takoj, ko je šla v bolnišnico (F25)
 - Ker ni bilo v Tolminu prostega mesta, se je selila (F26)
 - Prošnjo je oddala prej, ker je čutila pešanje moči (G21)
 - Po odpustu iz bolnišnice v varovana stanovanja in kmalu v DU (G22)
 - Občutki ob selitvi
 - Hvaležnost za sprejem v dom (A31)
 - Ne prav vesel, zadovoljen pa da bo zanj poskrbljeno (C31)
 - Selitev ni bila težka, ker je selitev vaje (C32)
 - Hvaležna, zadovoljna (Č18)
 - Sam se je zavedal, da sam ne more več živeti (D21)
 - Čas hitro teče (H22)
 - Ni se še vklopila (H23)
 - Ob prihodu zelo zmedena (H24)
 - Žalost zaradi selitve (H25)
 - V domu bo lažje živela kot doma (H26)
 - Zmedena (H34)
 - Se lovi pri aktivnostih (H35)
 - Se lovi pri razporedu obrokov (H36)
 - Težko se ji je navaditi domskega reda (H37)
 - Potrebuje čas da spozna dom in se prilagodi (H67)
- Življenjska zgodba
 - Stanovalci
 - Zadovoljstvo ob pripovedovanju življenjske zgodbe (A1)
 - Nekateri zaposleni so izobraženi za delo s starimi, drugi ne toliko (B38)
 - Nekateri zaposleni se ne zavedajo izkušenj in pomena življenja stanovalcev (B39)
 - Ne bi govorila s komerkoli, ampak z nekom, ki mu zaupa (B41)
 - Lepo je govoriti o svojem življenju (Č54)
 - Pogovori s socialno delavko in vodjo zdravstvene službe (Č55)
 - Moja izkušnja
 - Spoštovanje zaupanja stanovalca da zaupa svoje izkušnje in življenje (A2)
- Zadovoljstvo z oskrbo
 - Pozitivno
 - Zadovoljevanje osnovnih fizioloških potreb
 - Glavna je hrana (E26)
 - Vsak dan zajtrk, kosilo, večerja, malica (E27)
 - Možnost za počitek (E28)

- Hrana in oskrba sta dobri (E49)
 - Glavno je možnost za počitek, hrana in toplota (E50)
 - Toplo kuhano in dobro (H27)
- Zelo zadovoljna (A41)
- Zadovoljna (F53)
- Prijazno osebje (A49)
- V domu je tako lepo, da ne pogreša svojega doma (Č31)
- Zelo ji je všeč, se ne pritožuje (Č45)
- Zelo prijazne negovalke, zelo zadovoljna z oskrbo (Č51)
- Dobil je posteljo, ki se dvigne, kar potrebuje po kapi (D26)
- Sestre naredijo vse, kar je potrebno (E39)
- Stanovalci nimajo skrbi (E40)
- Zdaj gre lahko kamorkoli in to je bolje (F30)
- Sestre opravijo svoje delo in se med tem pogovarjajo (F52)
- Boljše bi bilo samo še doma (F54)
- Negovalke in osebje se maksimalno trudijo (G81)
- Socialna delavka ima dušo za to delo, je njihova predstojnica, vedno pripravljena pomagati (G82)
- Z veseljem opravljajo delo, namenijo jim nasmeh (G88)
- Takega doma ni daleč naokoli (G93)
- Urejen dom (G94)
- Ne smrdi po urinu in blatu (G95)
- Se prenavlja (G96)
- Prijazno osebje (G97)
- Domačni odnosi med zaposlenimi in stanovalci (G98)
- Zaradi pozitivnih lastnosti so vsi bolj zadovoljni (stanovalci in zaposleni) (G99)
- Strah pred dvigalom – soba v pritličju (H30)
- Po domu hodi s hojco – samostojnost (H53)
- Negativno
 - Na začetku zaradi bolnišnične okužbe ni smela iz sobe (F29)
 - Sestre nimajo časa (F51)
 - Včasih je žalostna in ima občutek, da je nihče ne vpraša, zakaj. Takrat si želi ven na zrak, ne pa pogovorov. (F55)
 - Jezi jo, da mora po kosilu iti počivat (H54)
 - Se bo prilagodila (H55)
- Količina potrebne oskrbe
 - Ne potrebuje pomoči (A47)
 - Od padca naprej hodi ob hojci (Č27)
 - Sama se obleče in umije (Č29)
 - Pomoč pri obuvanju nogavic (Č30)
 - Zajtrk, kosilo poje v sobi, kosilo v jedilnici (D45)
 - Če ne gre na telovadbo, poje tudi kosilo v sobi (D46)
 - Je sam (D47)
 - Sestre ga preoblečejo in zamenjajo plenico (D48)
 - Pomoč pri oblačenju (H49)
 - Potrebuje spremstvo za sprehode (H52)
 - Spremljevanje ob hoji s hojco po hodniku (D43)
- Dostopnost oskrbe
 - Osebje je pripravljeno pomagati kadarkoli (A48)
 - Pomoč dostopna tudi ponoči (H50)
 - Vedno lahko prosi za pomoč, vedno je nekdo zraven (H51)
- Praznovanje rojstnega dneva
 - Nakup kave, ki jim jo nato skuhamo v kuhinji (A5)
 - Odvisnost od pripravljenosti osebja v kuhinji (A6)
 - Enkrat mesečno SD in delovna terapevtka pripravita praznovanje za vse v tistem mesecu (A7)
 - Zadovoljstvo s takim načinom praznovanja (A8)
- Prenova doma
 - Potrpežljivost stanovalcev, razseljevanje (A33)

- Vpliv
 - Odvisen od stanovalčeve lastne želje in volje (A55)
 - Ker je aktivna, pove, ko ima kakšno željo ali stisko (A56)
 - Zaposleni upoštevajo in ugodijo (A57)
 - Če jih kaj moti, povejo in jih upoštevajo (Č48)
 - Stanovalci nimajo vpliva – vse je odvisno od zaposlenih (B37)
 - Ne more vplivati na odločitve v domu (C53)
 - Nič ne predlaga (C54)
 - Pripomba glede plačila – razrešili s pogovorom (C55)
 - Nikomur ni povedal za popust, ki mu je pripadal (C56)
 - Vsak ne more biti zadovoljen z vsem v veliki ustanovi (C57)
 - Ko je kaj narobe, se obrnejo na socialno delavko (Č49)
 - Se še ni imela glede česa pritožiti (Č50)
 - Nič ne bi spremenil (D56)
 - Dobro ga poznajo (D57)
 - Ko kaj rabi, mu pomagajo (D58)
 - Nič ne bi spreminjala, nič si ne želi (E48)
 - Zaposleni upoštevajo želje (F50)
 - Za spremembe je potrebno stopiti skupaj (G70)
 - V tako veliki instituciji mora biti red (G71)
 - Predloge, spremembe povejo socialni delavki (G72)
 - Spremembe so možne, če se obrneš na prave ljudi (G73)
 - Svobodo si kratijo sami, ker ne izražajo svojih želja na pravi način (G74)
 - Socialna delavka jih razume in naredi izjeme (G75)
 - Podporo je našla v socialni delavki (G76)
 - Ve, da lahko pove svoje mnenje (H65)
 - Premalo časa tukaj, da bi lahko imela mnenje (H66)
 - Ko bo bolj vpeljana, bo bolj sodelovala na sestankih (H68)
 - Kar se pove, je treba povedati na lep način (H69)
 - Prehrana
 - Sestanki po nadstropjih, kjer podajo mnenje in želje glede hrane (B36)
 - Če česa ne je, to upoštevajo in ji dajo drugo hrano (Č46)
 - Če kdo česa ne je, vsakemu ustrezajo (Č47)
 - Predlogi
 - Omogočiti zaposlenim izobraževanje (B40)
 - Zaposleni bi morali bolj spodbujati stanovalce z dobro voljo (B43)
 - Več zabave (Č52)
 - Vključevanje PRC-ja prinaša nove ideje (G43)
 - Ideje iz rehabilitacijskega centra Soča (G44)
 - Večja disciplina pri obrokih v jedilnici (G100)
 - Večja telovadnica, prostor za igre z žogo in druge aktivnosti (G101)
 - Ples na vozičku (G102)
 - Premalo zaposlenih (H70)
 - Z večanjem potreb po pomoči tudi potreba po več zaposlenih (H71)
 - Rada bi se pogovarjala o svojem življenju v svojem narečju (H73)
- Vzdušje v domu
 - Negativno
 - Žalost in problemi (B34)
 - Včasih je v domu mrtvo, brez življenja, upanja, volje (B42)
 - Pozitivno
 - Nasmeh pomeni veliko (G83)
 - Nihče ne gre mimo brez pozdrava in nasmeha (H33)
 - V domu so poznani ljudje, ni med samimi tujci (H31)
 - Težje bi bilo, če bi jo dali kam drugam (H32)
 - Vsi prijetni in prijazni (H72)
 - Doživljanje zaposlenih
 - Socialna delavka ima namesto fizičnega bremena druge težke naloge (G84)
 - Ne moremo hoditi eden mimo drugega (G85)
 - Zaposleni imajo svoje težave tudi v zasebnem življenju (G86)

- Zaposleni se trudijo da bi svoje težave pustili izven službe (G87)
 - Razume slabo voljo zaposlenih, ker je njihovo delo težko (G89)
 - Premalo plačani za svoje delo (G91)
- Na strani stanovalcev
 - Stanovalci niso vedno dobre volje, so prezahtevni, obsojajo ... (G90)
- Iskanje skupnega jezika med zaposlenimi in stanovalci (G92)
- Doživljanje doma za stare
 - Lastno sprejemanje
 - V dom je dobro priti pri močeh (večje socialne mreže) (G40)
 - Vključitev v zadnjem trenutku ni smiselna (G41)
 - Okupacija ljudi je dobra (G42)
 - Pripravila govor o tem, kako je na novo zaživela v domu (G45)
 - Dom ti nekaj da, tu najdeš čas zase (G46)
 - Sprejemanje drugih
 - Sprejemanje doma je odvisno od lastnega razmišljanja in razmišljanja bližnjih (G47)
 - Bližnji z odporom sprejeli njeno odločitev (G63)
 - Odločitev je bližnjim sporočila, ko je bilo vse že urejeno (G64)
 - Bližnji niso razumeli njene odločitve; pozabili so na to, da se stara (G65)
 - Bližnji počasi sprejemajo njeno starost (G66)
 - Bližnji težko razumejo njeno zmanjšano aktivnost (G67)